

ALPHONSE
DAUDET

TARASCONLU
TARTARIN

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN: KAĞAN KAHVECİ

Genel Yayın: 5143

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLÎ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ALPHONSE DAUDET
TARASCONLU TARTARIN

ÖZGÜN ADI
AVENTURES PRODIGIEUSES DE TARTARIN DE TARASCON

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN
KAĞAN KAHVECİ

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2018
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
DENİZ RESUL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM, NİSAN 2021, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-395-5 (CİLTLİ)
ISBN 978-625-405-394-8 (KARTON KAPAKLI)

BASKI-CİLT
DERYA MÜCELLİT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
MALTEPE MAH. LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/80-81 TOPKAPI
ZEYTİNBURNU İSTANBUL
Tel. (0212) 501 02 72 - (0212) 501 35 91 Faks: (0212) 480 09 14
Sertifika No: 40514

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

HASAN
ÂLİ
YÜCEL
KLASİKLER
DİZİSİ

CDV

ALPHONSE DAUDET

TARASCONLU TARTARIN

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:
KAĞAN KAHVECİ

TÜRKİYE BANKASI

Kültür Yayınları

Dostum Gonzague Privat'ya

BİRİNCİ BÖLÜM
TARASCON'DA

I

Baobabın Bahçesi

Tarasconlu Tartarin'i ilk ziyaretim unutulmaz bir gün olarak hayatımda yerini almıştır; nereden baksan on iki on beş sene geçti, ama dün gibi hatırlıyorum. Cesur yürek Tartarin o zamanlar şehrin girişinde, Avignon yolu üzerinde solda kalan evlerin üçüncüsünde yaşıyordu. Önünde bahçesi, arkasında balkonu, bembeyaz duvarları ve yeşil panjurlarıyla güzel bir Tarascon villası. Kapısının önünde Savoie'li bir çocuk sürüsünün kimi üyeleri seksek oynuyor, kimileriye kafalarını boya sandıklarına koymuş güneşin altında uyku çekiyordu.

Dışarıdan bakınca evin ahım şahım bir tarafı yoktu.

Bir kahramanın malikânesinin önünde olduğuna kimse inanmazdı. Ama hele bir kapıdan içeri adımını atsın, hey gidi hey!..

Mahzeninden çatı katına tüm evin kahramansı bir havası vardı, bahçenin bile!..

Ah Tartarin'in o bahçesi, Avrupa'da bir ikincisi daha yoktur. Ülkeden tek bir ağaç, Fransa'dan tek bir çiçek bulamazsın; varsa yoksa egzotik bitkiler, zamkağaçları, asma-kabağı bitkileri, hindistancevizi ağaçları, pamuk fidanları, hintkirazları, muz ağaçları, palmiyeler, bir baobap, kaynadanilleri, kaktüsler, hintincirleri... Sanki Tarascon değil, on bin fersah ötede, Orta Afrika'nın göbeği. Bunlar elbette do-

ğadaki boylarında değildi; hindistancevizi ağaçları pancar kadar ya var ya yoktu, baobaba gelince bir muhabbetçiçeği saksısında keyfine bakıyordu. Ama ne fark eder ki! Tarascon için zaten muhteşemdi; pazar günleri Tartarin'in baobabını temaşa onuruna nail olan kentliler evlerine hayranlık duyguları içinde dönüyorlardı.

O gün o fevkalade bahçenin içinden geçerken nasıl hisler içinde olabileceğimi bir hayal edin!.. Ne var ki kahramanın özel odasına alınmamla hissettiklerimin yanında bunlar hiç kalır.

Tüm Tarascon şehrinin merak ettiği bu oda, bahçenin dibindeydi; düzayak camlı bir kapıyla baobaba açılıyordu.

Baştan aşağı tüfekler ve kılıçlarla donatılmış büyük bir salon hayal edin; dünyanın türlü türlü ülkelerinden türlü türlü silahlar: karabinalar, uzun namlulu tüfekler, Korsika bıçakları, Katalonya bıçakları, hançerli ve muştalı altıpatlarlar, Malezya kamaları, Karayip okları, çakmaktaşıdan oklar, çeşit çeşit muştalar, Hotanto topuzları, coplar, Meksika kementleri, daha neler neler!

Tepemize vuran amansız koca güneş, odanın ürkünç havasını katmerlendirmek istercesine kılıçların çelikleri, ateşli silahların cilalı dipçikleri üzerinde parıldayarak geziniyordu... Öte yandan, silahhanenin her bir noktasına hâkim olan düzen ve temizlik az da olsa gönlümü ferahlatmıyor değildi. Burada her şeyin bir yeri vardı, her bir parça bakımlı ve pırıl pırıldı; üstelik bir eczanedeki ilaçlar gibi etiketlenmişlerdi; kimilerinin altındaki küçük levhalarda şöyle şeyler yazıyordu:

Oklar zehirlidir, dokunmayınız!

veya:

Tüfekler doludur, sakınınız!

Doğrusu bu levhalar olmasa içeri girmeye cesaret edemezdim.

Odanın ortasında tek ayaklı yuvarlak bir masa vardı. Masanın üstünde bir rom şişesi, Türk işi bir tütün tabakası, Kaptan Cook'un Yolculukları, Cooper'ın, Gustave Aimard'ın romanları ve türlü türlü av hikâyeleri duruyordu: ayı avı, doğan avı, fil avı... Masanın arkasındaysa kırk kırk beş yaşlarında, ufakça, şişman, tıkız, al yanaklı bir adam don gömlek oturmaktaydı. Kısa, gür sakalları, alev alev bakan gözleri vardı; bir elinde bir kitap tutuyor, diğer elinde demir kapaklı kocaman bir pipo sallandırıyor. Artık bilmem hangi harikulade av hikâyesini okumaktaysa altdudağını öne çıkarmış, korkunç bir yüz ifadesi takınmıştı. Kendi yağında kavrulan bu Tarasconlu'nun tüm evine sinen mülâyim vahşilik sanki suratındaki bu ifadenin eseri idi.

Bu adam Tartarin'di, Tarasconlu Tartarin. Tarascon'un cesur yürekli, ulu ve eşsiz Tartarin'i.

II

Güzel Tarascon Kentine Genel Bir Bakış: Kasket Avcıları

Sözünü edeceğim zamanlarda Tartarin henüz bugünkü Tartarin değildi; ünü tüm Güney Fransa'ya daha yayılmamıştı, Tarasconlu büyük Tartarin diye anılmıyordu. Ama daha o günlerde bile Tarascon'un kralıydı.

Bu krallığı nasıl elde etti, şimdi biraz bundan bahsedelim. Her şeyden önce şunu bilmelisiniz; orada herkes avcıdır, avcılık en küçüğünden en büyüğüne kadar tüm Tarasconlular için bir tutkudur. Hem de mitolojik zamanlardan beri. Daha Tarask ejderi¹ kentin bataklıklarını mesken tutarken Tarasconlular bu kadim mahluku avlamak için gecelerini gündüzlerine katıyorlardı. Anlayacağınız, çok uzun zamandan beri böyleler.

1 13. yüzyılda Provence'ta yaşadığı rivayet edilen aslan başlı, kaplumbağa gövdeli mitolojik bir yaratık. (e.n.)

Tarascon'un erkekleri hâlâ her pazar erkenden uyanır, sırtlarına çantalarını, omuzlarına tüfeklerini koydukları gibi şehrin duvarları dışına atarlar kendilerini. Etraflarında köpekler ve gelincikler bir kıyamettir koparır; borular ve borazanlar heyecanı köpürtür. Velhasıl seyri müthiş bir olay gerçekleşir... Gel gör ki avlayacak hayvan yoktur ortalıkta, hem de bir tane bile.

Hayvandır aptaldır deyip geçilir ama artık bir süre sonra tedbir almaya başlamışlar.

Tarascon'un beş fersah civarına kadar tüm inleri boşaltmışlar, tüm yuvaları terk etmişler. Ne bir karatavuk, ne bir bildircin ne de en ufağından bir tavşan kalmıştır; şifa için bir kuyrukkakan bile yoktur.

Aksi gibi Tarascon'un tepecikleri de öylesine güzeldir ki; her bir yanını mersin, lavanta ve biberiye kokusu sarmıştır; hele Rhône boyunca birbiri ardına dizilmiş, şekerden şişmiş misket üzümleri insanı kendinden geçirecek kadar lezzetlidir... Çekici olmasına çekicidir ama bu tepeciklerin hemen arkasında bulunan Tarascon pati ve kanat dünyası için âdeta yasak bölgedir. Göçmen kuşlar haritalarında bu kentin üzerine koca bir çarpı koymuşlardır sanki ve yabanördekleri uzun üçgenler halinde Camargue'a doğru iniş yaparlarken olur da kentin çan kuleleri görülürse, en öndeki canhıraş uyarır arkadaki yoldaşlarını: "Tarascon'a yaklaşıyoruz! Dikkat, Tarascon!" Ve tüm çete anında direksiyon kırar.

Hülasa, ülkenin bu kısmında av hayvanı namına bir tek yaşlı ama külyutmaz bir tavşan kalmıştır; orada yaşamaya belli ki azmetmiş bu tavşan, mucize eseri Tarasconlu ölüm mangalarından yakayı sıyırmayı hep başarmıştır. Haliyle Tarascon'da nam salmış bir tavşandır bu. Hatta bir isim de vermişlerdir ona: *Şipşak*. Mösyö Bompard'ın topraklarını mesken tuttuğu bilinse de –geçerken belirtelim, arsanın değerini iki hatta üç kat artırmış bir bilgidir bu– hâlâ yakalanmış değildir.

Bugün sayıları ikiyi üçü aşmasa da ün peşindeki kimi avcılar bu toprakları hâlâ arşınlılar.

Geri kalanlar yaslarını tutup meseleyi kapatmışlardır. Sonuç olarak Şipşak Tarascon'da âdeta bir batıl inanç haline gelmiştir; gerçi bu sizi yanıltmasın, böyle inançlar Tarasconluların mizacında yoktur, ellerine bir kırlangıç mı geçti, hayvancağızı fırına sürdükleri gibi mideye indirirler.²

Şimdi söyleyin bakalım, ötede beride tek bir av hayvanı yokken ne yapar Tarascon'un bu bedbaht avcıları? Pazar günlerini nasıl geçirirler?

Ne mi yaparlar?

Kentten iki veya üç fersah kadar öteye, açık kırlara sefere çıkarlar; beşerli altışarlı gruplar halinde, gözlerine kestirdikleri bir kuyunun, eski bir duvarın veya bir zeytin ağacının gölgesine kurulurlar; av çantalarından koca bir parça kızarmış sığır etini, çiğ soğanları, kurutulmuş bir sosisi, birkaç ançüezi çıkarırlar; ardından bitimsiz bir kahvaltı başlar, Rhône'un güzel şaraplarından biriyle ıslattıkları bu şölende kahkahalar ve şarkılar ortalığı çınlatır.

Sonra sonra, karınlar tıka basa dolunca kalkılır; ısıklarla köpekler çağrılır, tüfekler doldurulur ve nihayet av başlar. Av dediysek, bu beylerden her biri kasketini eline alır, olanca kuvvetiyle havaya fırlatır ve kasket uçarken beş, yedi veya iki el ateş eder – sayıya önceden karar verilmiştir.

Kasketine en çok kurşun isabet ettiren avın kralı ilan edilir; akşam çökünce Tarascon'a köpek havlamaları eşliğinde muzaffer bir komutan gibi döner; tüfeğinin ucuna astığı delik deşik kasketle binbir övgü düzülür.

Kentte bu av kasketlerinin muazzam bir ticaretinin döndüğünü söylemeye gerek yok sanırım. Hatta eli tetiğe pek yatkın olmayanların kullanması için önceden delinmiş ve yırtılmış kasketler satan dükkânlar bile vardır; ama söyle-

2 Zararlı böcekleri yiyen kırlangıçlar ve kırlangıç yuvalarıyla ilgili birçok batıl inanç vardır. Örneğin bir kırlangıç yuvasını bozmanın ineklerin süt vermemesine, tavukların yumurtlamamasına neden olduğuna inanılır. (e.n.)

nene göre bunların tek müşterisi Eczacı Bézuquet'dir. Tam bir sahtekârlık!

Kasket avcılığında Tarasconlu Tartarin'in eşi benzeri yoktu. Her pazar sabahı yeni bir kasketle yola koyulur, her pazar akşamı bir paçavrayla geri dönerdi. Baobaplı küçük evinin tavan arası bu şanlı zafer abideleriyle doluydu. Ayrıca tüm Tarasconlular onu üstatları bellemişti; Tartarin, avcılık kanunlarını derinlemesine bildiği için ve konuyla ilgili tüm risaleleri, kasket avından kaplan avına envaiçeşit elkitabını hatmettiği için bu beyler av konusunda onu büyük bir uzman kabul eder, ne zaman bir münakaşaları olsa hakemliği-ne başvururlardı.

Kasket avcıları her gün saat üç ile dört arasında Costecalde'in silahçı dükkânında toplanır, bağrış çağrış av konularını tartışır. Ayakta birbirine girmiş bu kalabalığın arasında, dükkânın tam ortasında, yeşil deriden bir koltuğa ağırbaşlılıkla yerleşmiş şişmanca bir adam görülürdü hep. Tarasconlu Tartarin'dir bu; ağzında piposu, Hz. Süleyman'ın adaletini haiz bir Nemrud³ gibi adalet dağıtmaktadır.

III

Nayır! Nayır! Nayır! - Güzel Tarascon Kentine Genel Bakışın Devamı

Tarascon'un iyi insanların av tutkusunun yanında bir başka tutkusu daha vardır: halk şarkıları. Bu memleketteki halk şarkılarının sayısının haddi hesabı yoktur. En eski sandıklarda sararmakta olan en eski duygusal şarkıların tümü Tarascon'da gencecik ve pırıl pırıldır. Bunlardan o kadar çok vardır ki! Üstelik her ailenin şarkısı özeldir ve tüm kent bilir ki bu şarkı o ailenindir. Örneğin Eczacı Bézuquet deyince akla şu şarkı gelir:

3 Hz. Nuh'un torunlarındanır, *Tekvin*'e göre avcılığıyla tanınır. (e.n.)

“Sen, ey taptığım beyaz yıldız.”

Silahçı Costecalde deyince:

“Bir kulübede yaşamaya razı mısın benimle?”

Tapu memurununki:

“Görünmez olsaydım, kimse beni göremezdi.”

(Komik bir şarkı.)

Ve Tarascon’un diğer bütün aileleri için bu böyle devam eder. Haftada iki veya üç kere çeşitli evlerde toplanır, şarkılarını söylerler. Burada dikkat çeken husus, şarkıların hep aynı olmasıdır; ne kadar uzun zamandır aynı şarkıyı tekrarlırsa tekrarlasın, Tarascon’un cesur insanı bir değişiklik yapma isteği duymaz. Aile içinde kuşaklar boyunca babadan oğula geçer ve bu şarkıya kimse dokunmaz; kutsaldır. Hatta birbirlerinden ödünç alma bile olmaz. Costecalde’ın kalkıp da Bézuquet’nin şarkısını söylediği veya Bézuquet’nin bir kere de ben Costecalde’inkini söyleyeyim dediği hiç görülmemiştir. Ama kırk senedir birbirlerinin şarkılarını ezberlemişlerdir, diye geçirebilirsiniz aklınızdan. Ne münasebet! Her Tarasconlunun şarkısı biriciktir ve mutludur hep aynısını söylemekten.

Kasketlerde olduğu gibi şarkılarda da kentin bir numarası yine Tartarin’di. Hemşerilerine üstünlüğü esas olarak şuna dayanıyordu: Tarasconlu Tartarin’in kendi şarkısı yoktu; bu nedenle hepsi onundu.

Hepsi!

Yalnız şu var ki bir şarkıya eşlik etmek için kırk dere-den su getirtirdi. Muvaffakiyetle tamamladığına inandığı bir akşamın ardından Tarasconlu kahramanımız salon toplantısından vakitlice ayrılmayı ve evine gidip av kitaplarına dalmayı tercih ederdi; olmadı, akşamını kulüpte sonlandırır; ama iki Tarascon mumunun arasında, bir Nîmes piyanosunun etrafında toplanıp şarkılar söylemek pek ona göre değildi. Bu müzikli eğlenceleri kendine yakıştıramazdı... İstisnasız bir kural değildi bu; kimi zaman, mesela Bézuquet’nin

eczanesinde müzik varken, geçerken uğramış gibi salona girer, sonra binbir ricanın ardından Tartarin, eczacının annesi Madam B zuquet'yle şeytan Robert d etini yapmaya razı gelirdi... Bu d eti dinlememiş kişi hiçbir şey dinlememiştir... Ben kendi adıma yüz yaşıma kadar yaşayacak da olsam büyük Tartarin'in haşmetli adımlarla piyanoya yaklaşışını, suratını ekşitişini ve eczane vitrinindeki kavanozların yeşil yansıması altında şeytan Robert'in iblisane ve vahşi yüz ifadesini vermeye  abalayışını aklımdan silip atamam. O yerini alır almaz salonu bir ürperti sarardı; büyük bir şeyin gerçekleşmek üzere olduğunu herkes hissedirdi... Sonra, kısa bir sessizliğin ardından, anne Madam B zuquet şu sözlerin eşliğinde  almaya başlardı:

 Robert, sevdiğim adam

Sen, kalbimi  alan

Bak, nasıl korkuyorum (*nakarat*),

Acı bana n'olursun

Acı kendine n'olursun."

Kısık sesle eklerdi: "Sıra sizde, Tartarin"; ve yumrukla-rını sıkmış, kollarını germiş, burun delikleri şişip şişip inen Tartarin gök gürlemesi gibi piyanonun derinliklerinden çarpıp geri gelen müthiş bir sesle    kere tekrarlardı: "Hayır!.. Hayır!.. Hayır!.."; aslında tam bir Güneyli aksanıyla "Nayır!.. Nayır!.. Nayır!.." derdi. Bunun  zerine anne Madam B zuquet tekrar girerdi:

 Kıyma bize n'olursun

Olmasın aşkımız yalan."

Tartarin bir kez daha ama daha bir kararlılıkla, "Nayır!.. Nayır!.. Nayır!.." diye g rlerdi ve konu orada kapanırdı... Gördüğünüz gibi, uzun süren bir şey değildi; ama o kadar iyi sunulur, o kadar iyi taklit edilirdi ki, iblisin ta kendisi oradaymış gibi bir korku dalgası eczaneye yayılır ve Tartarin'den "Nayır!.. Nayır!.. Nayır!"ını dört beş kez daha tekrarlaması istenirdi.

Gösterisinin ardından Tartarin alnının terini siler, hanımlara gülümser, beylere göz kırpar; ve kazandığı zaferin ardından kulübe gittiğinde, pek önemsemeyen bir tavırla, “Bézuquetler’den geliyorum, Şeytan Robert düetini icra ettim,” derdi.

Ve daha önemlisi, buna inanırdı!..

IV Onlar!..

Tarasconlu Tartarin’in kentteki yüksek mevkii işte bu farklı yeteneklerinden geliyordu.

Ayrıca bu şeytan tüylü adam herkes üzerinde olumlu bir intiba bırakmayı da bilmişti.

Tarascon’da ordu Tartarin’den yanaydı. Cesur Kumandan Bravida (emekli levazım yüzbaşı), ondan “Tam bir tavşan!” diye söz ederdi ve takdir edersiniz ki yılların levazımatçılığından sonra tavşan nedir, neye denir, en iyi o bilirdi.

Kent yargıcı da Tartarin’den yanaydı. İki veya üç kez, hem de mahkemenin tam ortasında, Ladevèze adındaki bu yaşlı başkan, “Tam bir karakter!” demişti onun için.

Son olarak halk da Tartarin’den yanaydı. Omuzlarının genişliği, yürüyüşü, havası, savaş alanında gürültüden korkmayan atları andıran asaleti, neye dayandığı bilinmeyen kahramanlık ünü, kapısının önünde yayılan boyacı çocuklara ara sıra bağışladığı ufak bozukluklar ve tokatlar onu mahallesinin Lord Seymour’u, Tarascon merkezininse kralı yapıyordu. Rıhtım tarafında çalışan Rhône hamalları pazar akşamları tüfeğinin ucunda sallanan kasketi, sıkıca iliklediği pazen ceketiyile avdan dönen Tartarin’i gördüklerinde önünde saygıyla eğilir, bir taraftan da göz ucuyla ceketinden taşan pazılarına işaret ederlerdi; seslerini ne kadar kıssalar da hayranlıkla birbirlerine şöyle dedikleri duyulurdu:

“En güçlümüz o !.. Adamda ÇİFT KAT KAS var!”

ÇİFT KAT KAS!

Böyle lafları ancak Tarascon’da duyabilirsiniz!

Gelgelelim, tüm bunlara rağmen sayısız hünerleri, çift kat kasları, halkın sevgisi, emekli levazım yüzbaşı cesur Kumandan Bravida’nın çok kıymetli hürmeti Tartarin’i mutlu etmeye yetmiyordu. Bu küçük kentteki yaşam boğuyordu onu, daraldığını hissediyordu. Tarascon’un yüce insanı, Tarascon’da sıkılıyordu. Mesele şu ki onun gibi doğuştan kahraman biri için, varsa yoksa savaşları, uçsuz bucaksız ovalarda süren bitimsiz kovalamacaları, büyük avları, çölün kumlarını, kasırgaları ve tayfunları düşleyen biri için her pazar kaskete kurşun sıkmak, geri kalan zamanda Silahçı Costecalde’in dükkânında adalet dağıtmak; bunlar hiçbir şeydi... Zavallı büyük adam! Bu hayat böyle giderse sıkıntıdan eriyip gidecekti.

Kulübü ve pazar alanını biraz olsun unutup ufkunu genişletmek için etrafını baobaplarla ve başka Afrika bitkileriyle sarması boşunaydı; silah üstüne silah, hançer üstüne hançer yağması boşunaydı; karnını kahramanlık romanlarıyla tıka basa doldurması, ölümsüz Don Kişot gibi hayalinin gücüyle gerçekliğin acımasız pençelerinden kurtulmaya çabalaması boşunaydı... Hepsi boşunaydı! Maceraya olan susuzluğunu gidermek için yaptığı her şey ancak onu daha da artırmaya yarıyordu. Gözünün önünde duran tüm silahları onu sonu gelmez bir öfkeye ve heyecana sürüklüyordu. Tüfekleri, okları, kementleri “Savaş! Savaş!” diye çığlık atıyordu. Baobabının dalları arasından büyük seferlerin rüzgârları esiyor ve kanına giriyordu. Gustave Aimard’ları, Fenimore Cooper’ları ve daha nicesini okudukça kabına daha da sığmaz oluyordu.

Hele yazın öğlen sıcaklarında, silahlarının ortasında tek başına kitap okurken, kimbilir kaç kere suratı kıpkırmızı

ayaklanmıştı; kaç kere kitabını fırlatıp duvara saldırmak üzere kılıçlarından birine sarılmıştı!

Zavallı adam, kendi evinde, Tarascon'da olduğunu, boynunda bir fular, don gömlek oturduğunu unutuyordu. Okuduklarını eyleme döküyor, kendi sesinden etkileniyor, kaptığı bir hançer veya baltayı sağa sola sallayarak bağırıyordu:

“Sıkıysa gelsinler bakalım!”

Onlar? Kim onlar?

Bunu Tartarin de pek bilmiyordu... *Onlar!* Kim saldırıyorsa, *onlar*; kim savaşıyorsa, *onlar*; kim ısıırıyorsa, kim pençe atıyorsa, kim kafa derisi yüzüyorsa, kim kükrüyorsa, kim ateş saçıyorsa... İşte *onlar!* Bu bazen zavallı beyaz adamı savaş direğine bağlayıp çevresinde dans eden Siyu yerlileriydi. Bazen kayalık dağlarda gezinen ve kan damlayan diliyle kendini yalayan bir bozayı. Ya da çöl Tuaregleri, Malezya korsanları veya Abruzzo haydutları... *Onlar*, sonuç olarak *onlardı!*.. Yani savaş, seferler, macera ve zafer demekti onlar.

Ama gel gör ki muhteşem Tarasconlu *onları* boşuna çağırıyor, *onlara* boşuna meydan okuyordu... *Onların* geldikleri hiç olmamıştı... Boşuna! *Onların* Tarascon'da ne işleri olabilirdi ki?

Ama yine de Tartarin *onları* hep bekliyordu; özellikle de akşamları, kulübe giderken.

V

Tarasconlu Tartarin Kulübe Giderken

Etrafını kuşatan dinsizleri yarıp geçmeye hazırlanan Tapınak Şövalyesi, dövüş takımlarını giyinen Çin *Kaplanı*, savaş alanına gitmekte olan bir Komançi... Tüm bunlar, akşamın dokuzunda, askerlerin dönüş borazanı öttükten

bir saat sonra, kulübe gitmek üzere tepeden tırnağa silahlanan Tarasconlu Tartarin'in yanında hiç kalır.

Bahriyelilerin dediği gibi, "Herkes silah başına!"

Sol eline demir uçlu bir muşta, sağ eline kılıçlı bir baston; sol cebine bir topuz, sağ cebine bir tabanca alırdı. Göğsünün üzerine, gömlekle ceket arasına ise bir Malezya hançeri. Ama örneğin zehirli oklara asla tenezzül etmezdi; çünkü onlar alçakların silahlarıdır, Tartarin'in değil!..

Çıkmadan önce, odasının sessiz karanlığında biraz talim yapar, duvarlara nişan alır, kaslarını şöyle bir oynatır, sonra maymuncuğunu aldığı gibi bahçe boyunca ağır adımlarla, hiç acele etmeden yürürdü. –Çıt çıkarmadan beyler, İngiliz stili! Gerçek cesaret budur.– Bahçenin sonunda, ağır demir kapısını açardı. Aniden açardı, şiddetle duvara çarptırarak açardı; öyle ki eğer arkasında *onlar* saklanmışsa, bir darbeye reçele dönebilirlerdi!.. Ama nerede, *onlar* kapının arkasında değillerdi.

Kapı açık, Tartarin dışarı çıkar, hızla sağa sola göz atar; ancak sonra, kapısını ivedilikle iki tur attırarak kilitlerdi. Şak şak! Sonra yola koyulurdu.

Avignon yolu üzerinde kedi bile yok. Kapılar kapalı, ışıklar sönmüş. Her yer karanlık. Epey uzakta bir sokak feneri, Rhône'un sisleri arasından göz kırptıyor..

Görkemli ve vakur, gecenin içinde işte bu şekilde ilerlerdi Tarasconlu Tartarin; topuklarını yolda ölçülü bir şekilde tıngırdatır, bastonunun demir ucu kaldırımlara sürttüğü kıvılcımlar çıkarırdı... Bulvarlarda, büyük sokaklarda veya sokakçıklarda, her zaman, yolun ortasından gitmeye dikkat ederdi, zira tehlikenin geldiğini görmek için muhteşem bir güvenlik önlemidir; ve özellikle de akşamları pencerelerden sıklıkla düşebilen saksılardan korunmak için. Onu bu kadar tedbirli görüp de korktuğunu filan sakın sanmayın... Hayır! Tartarin sadece gardını almaktadır.

Tartarin'ın korkmadığının en güzel kanıtı, kulübe kestirmeden gidecek yerde şehrin çevresini dolanarak, yani en uzun, en karanlık yollardan, Rhône Nehri'nin kasvetli parıltılarının görüldüğü, uğursuz ve pis sokaklardan geçerek gitmesidir. Zavallı adam bu geçitlerden birinde *onların* karanlıklar arasından üzerine atlamasını, sırtına çullanmasını umut eder dururdu. Ah bir gelseler, *onları* nasıl da karşılardı... Ama yok, yok, yok! Kaderin cilvesine bakın ki Tarasconlu Tartarin bir kerecik olsun belalı bir karşılaşma yaşayamamıştı. Belki bir köpek, yok! Hadi bir sarhoş, yok! Hiç!

Ara sıra yanlış bir alarmla heyecanlandığı olmaz değildi. Uzaktan duyulan çıtırtılar, boğuk insan sesleri... “Dikkat!” derdi kendine usulca, olduğu yerde kımıltısız durur, karanlığı süzer, rüzgârı dinler, sonra bir yerli gibi kulağını toprağa dayardı... Adımlar yaklaşırdı. Sesler netleşirdi... Artık şüphelenmek ölüm demekti! *Onlar* geliyordu... *Onlar* hemen dibindeydi. Gözlerinde alevler, nefesi ölü gibi sessiz, vücudu çoktan bir jaguar gibi gergindir; savaş çığlıklarıyla üzerlerine tam atlayacaktır ki... Karanlığın ardından Tarascon ağzıyla konuşan insanlar çıkagelir ve sakın sakın ona seslenirler:

“Hey! Kimlerdensin! Tartarin’miş! Merhaba Tartarin!”

Lanet olsun! Costecaldelar’da *şarkısını* söyleyip dönmekte olan Eczacı Bézuquet ve ailesi. Yanıldığı için öfkeyle, “İyi akşamlar! İyi akşamlar,” diye homurdanır; pek onlara bulaşmadan bastonu tepesinde karanlıklara daldardı.

Kulübün sokağına varınca, cesur Tarasconlu kapıdan girmeden etrafı iyice bir kolağan ederdi... *Onları* beklemekten yorgun ve ortaya çıkmayacaklarından emin, karanlığa son kez gözü kara bir bakış atar, şöyle mırıldanırdı: “Yok!.. Yok!.. Yine yok!”

Ve sonunda kumandanla bezik oynamak üzere kulüp kapısından içeri girerdi.

VI

İki Tartarin: Tartarin-Kişot ve Tartarin-Sanço Arasındaki Duyulmaya Değer Diyalog

Maceraya olan bu susamışlığını, bu heyecan tutkusunu, seferlere, seyahatlere bu merakını düşününce Tarasconlu Tartarin'in bir kez olsun Tarascon'u terk etmemiş olmasına kim nasıl akıl sır erdirebilir?

Fakat bu bir gerçektir. Tam kırk beş yaşına kadar, Tarascon'un cesur yürekli Tartarin'i bir kez olsun şehrinin dışında yatağa girmemişti. Yaşı gelmiş her Provençelinin artık ritüeli haline gelen ünlü Marsilya yolculuğunu dahi yapmamıştı. En fazla belki Beaucaire'i ziyaret etmiştir; ne var ki orası da Tarascon'dan pek uzakta değildir; tek bir köprü geçerek ulaşılabilecek bir yerdir. Gel gör ki bu sefil köprü de şiddetli rüzgâr gördü mü hemen yıkılıveren cinstendir; ve bu lanet olasıca köprü Rhône'un öylesine geniş bir yerine kurulmuştu ve öylesine uzundu ki... Anlayın işte! Velhasıl Tarasconlu Tartarin ayağını yere sağlam basmak isterdi.

Hadi artık çekinmeden söyleyelim, belli ki kahramanımızın karakterinin birbirinden çok ayrı iki tarafı vardı. Bilmem hangi Kilise Babası "İçimde iki insan hissediyorum" dememiş miydi, işte Tartarin için bu çok doğrudu... Bu büyük Tarasconlu –okuyucularımız belki çoktan fark etmiştir– Don Kişot'un ruhunu taşıyordu; aynı şövalyece atılımlar, aynı kahramanlık ideali, aynı serüven ve büyüklük tutkusu onda da vardı; ama ne yazık ki bu ünlü İspanyol soylusunun vücuduna sahip değildi; zayıf ve kemikli vücudu sayesinde Don Kişot maddi yaşamın gereklerini önemsemeyebiliyor, zırhını çıkarmadan yirmi gece geçirebiliyor, hatta bir avuç pirinçle kırk sekiz saat idare edebiliyordu... Tartarin'in ki ise tersine epey gürbüzdü; bayağı yağlı, çok ağır, yumuşak ve hassas, lüks ihtiyaçları olan, bakıma muhtaç bir bedendi; kısa bacakları ve balkon gibi çıkmış göbeğiyle daha çok ölümsüz Sanço Panza'yı andırıyordu.

Hem Don Kişot hem Sanço Panza aynı insanda! Pek anlaşılmadıklarını tahmin ediyorsunuzdur! Ne mücadeleler! Ne kavgalar! Samsatlı Loukianos veya Saint-Évremond, bir tarafta Tartarin-Kişot diğer tarafta Tartarin-Sanço bu iki Tartarin arasında bir diyalog yazsalar ne güzel olurdu kimbilir! Gustave Aimard'ın hikâyelerini okuyup coşkuya kapılan Tartarin-Kişot'un "Yola çıkıyorum!" dediğini hayal edin; romatizmalarından başka derdi olmayan Tartarin-Sanço "Ben kalıyorum" demez miydi?

TARTARIN-KİŞOT

(*Pek coşkun.*)

Yolculuk vakti geldi, çabuk zırhlarını giy Tartarin!

TARTARIN-SANÇO

(*Pek mayışık.*)

Uyku vakti geldi, pijamalarını giymeyi unutma Tartarin.

TARTARIN-KİŞOT

(*Daha bir coşkun.*)

Ah canım silahlarım! Kamalarım, palalarım, kılıçlarım; sızsız yolculuğa nasıl çıkarım!

TARTARIN-SANÇO

(*Daha bir mayışık.*)

Ah canım örtülerim! Battaniyelerim, dizliklerim, takkeleirim; sızsız yatağa nasıl girerim!

TARTARIN-KİŞOT

(*Kendinden geçmişçesine.*)

Bir balta! Biri bana balta getirsin!

TARTARIN-SANÇO

(*Hizmetçiyi çağırır.*)

Jeannette, sıcak çikolatamı getirir misin?

Ve Jeannette güzel kokulu, mis gibi çikolata ve dışı çıtır içi sulu pirzolaıyla eşikte belirince, Tartarin-Kişot'un çığlıkları Tartarin-Sanço'nun şapırtılarından artık duyulmaz olurdu.

Şimdi anlamışsınızdır Tarasconlu Tartarin'in Tarascon'u neden hiç terk etmediğini.

VII

Şanghay'da Avrupalılar - Yüksek Ticaret - Tatarlar - Tarasconlu Tartarin Yoksa Bir Sahtekâr Mıydı? - Serap

Ama bir keresinde Tartarin neredeyse yola çıkıyordu, hem de büyük bir yolculuk için.

Garcio-Camusler diye bilinen Tarasconlu üç erkek kardeş Şanghay'a yerleşmişlerdi ve ona, gelip şubelerinden birinin yönetimini almasını teklif etmişlerdi. Aslına bakılırsa bu tam ona göre bir yaşamdı. Önemli işler, idare edilmesi gereken yığınla görevli; Rusya'yla, İran'la, Türkiye'yle ilişkiler; kısacası Yüksek Ticaret.

Bu Yüksek Ticaret deyimi Tartarin'in ağzında öylesine yüce duyuluyordu ki!..

Dahası Garcio-Camus şirketinin başka bir avantajı daha varmış; bazen Tatarlar akın edermiş oraya. O zaman hemen kapılar kapatılır, tüm görevliler silahlanır, bayraklar çekilir ve pencerelerden Tatarlara bam! bam! bam! diye ateş edilirmiş.

Tartarin-Kişot'un bu teklife nasıl hevesle atıldığını sanırım anlatmama gerek yok; gel gör ki Tartarin-Sanço pek oralı değildi; ve o daha güçlü olduğu için konu bir sonuca bağlanamadı. Şehirde ise bu çok konuşuldu. Gidecek miydi, gitmeyecek miydi? Tartışmalar aldı yürüdü... Sonuç olarak Tartarin gitmedi ama yine de bu hikâye ününe ün kattı. Şanghay'a gideyazmak ya da gitmek; Tarascon için, hepsi birdi. Tartarin'in yolculuğundan o kadar çok bahsedildi ki sonunda gidip geldiğine inanılmaya başlandı; öyle ki, kulüp gecelerinde insanlar ona Şanghay'daki yaşam hakkında, oranın gelenekleri görenekleriyle ilgili sorular soruyor, iklimini, afyonunu ve Yüksek Ticaretini merak ediyorlardı.

Tartarin konu hakkında epeyce donanımlıydı; sorulan her ayrıntıya incelikle cevap veriyordu; bir süre sonra artık o bile emin olamıyordu Şanghay'a gidip gitmediğine. Hatta Tatarlarla ilgili hikâyeyi belki yüz kere anlattığından son de-

rece doğal bir şekilde şöyle diyordu: “O zaman adamlarımı silahlandırır, konsolosluk bayrağını göndere çekerdim, sonra bam! bam! bam!” Kulüptekiler bunları duydukça hayranlıkla ürperiyorlardı...

“Ama öyleyse sizin bu Tartarin aşağılık bir yalancından başka bir şey değil.”

“Hayır! Bin kez hayır! Tartarin yalancı filan değildi...”

“İyi de insan Şanghay’a gidip gitmediğini bilmez mi!”

“Yani, elbette, bunu biliyordu. Sadece...”

Pekâlâ, şunu iyi dinleyin. Kuzeylilerin Güneylilere hep yaptığı yalancılık yakıştırmasını gelin bir kez konuşalım ve bu son olsun. Güney’de yalancı filan yoktur; ne Marsilya’da, ne Nîmes’de, ne Toulouse’da ne de Tarascon’da. Güney insanı yalan söylemez, yanıdır. Her zaman doğruyu söylemez, ama doğruyu söylediğini sanır... Sizin yalan dediğiniz, onun için yalan değildir; bu aslında bir tür serap gibidir...

Evet, serap!.. Ve beni tam olarak anlamak için Güney’e gitmeli, kendiniz görmelisiniz. O zaman anlarsınız ki bu tuhaf memlekette güneş her şeyin içine işler ve onları doğadaki hallerinden daha büyük gösterir. Montmartre tepesinden daha büyük olmayan Provence tepecikleri dev gibi görünecektir size; Nîmes’e yolunuz düşerse, mücevher kutusu kadar evler Notre-Dame’ın haşmetiyle karşılayacaktır sizi. Gidin ve görün... Ah! Güney’de tek bir yalancı varsa o da güneştir... O neye dokunursa abartılı bir hal alır!.. Sparta dediğimiz en ihtişamlı zamanlarında bile neydi ki sanki? Küçük bir kasaba... Atina neydi peki? Belki bir şehircik... Ama tarihin içinden bize kocaman şehirlermiş gibi görünürler. İşte güneşin yaptığı da budur...

Bütün bunlardan sonra bakalım hâlâ şaşıracak mısınız Tarascon’a da düşen aynı güneşin şalgamgillerden bir bitkiyi bir baobap, emekli levazım yüzbaşı Bravida’yı cesur bir kumandan yapmasına, Şanghay’a gideyazmış birini gerçekten gitmiş gibi göstermesine?

VIII

Madam Mitaine'in Sirki - Tarascon'da Bir Atlas Aslanı - Korkunç ve Muhteşem Karşılaşma

Şimdiye kadar Tarasconlu Tartarin'i kendi mahremindeyken, şanlı başarıları alınına öpücükler kondurup kafasını defne yapraklarıyla donatmadan önceki haliyle gösterdik. Bu kahramansı yaşamı mütevazı çevresinin içinde, sevinçleriyle ve acılarıyla, hayalleri ve umutlarıyla birlikte anlattık. Artık hiç gecikmeden hikâyesinin en parlak sayfalarına ve eşsiz yazgısının uçuşa geçtiği o biricik olaya gelelim.

Costecalde'in silahçı dükkânında herhangi bir akşamdı. Tarasconlu Tartarin birkaç amatöre o zaman için yepyeni olan iğneli tüfeğin nasıl kullanılacağını gösteriyordu... Aniden kapı açıldı ve bir kasket avcısı, "Aslan! Aslan!" diye bağırarak içeri daldı. Herkeste bir afallama, korku, anlamsız cümleler ve bir kargaşa. Tartarin süngüsünü kaptı, Costecalde kapıyı kapamaya koştu. Herkes yeni gelen avcının başına üşüştü, başladılar soru yağmuruna; ve öğrendikleri işte şuydu: Beaucaire panayırından dönmekte olan Mitaine Sirki Tarascon'da birkaç gün mola vermeye karar vermiştir; ve biraz önce, beraberindeki boa yılanlarıyla, foklarla, timsahlarla ve muhteşem bir Atlas aslanıyla şato meydanına yerleşmiştir.

Tarascon'da bir Atlas aslanı! Görülmemiş, duyulmamış bir şeydi bu! Cesur kasket avcıları nasıl da gururla bakıyorlardı birbirlerine. Suratlarında erkeklikleri nasıl da ışıldıyordu, Costecalde'in dükkânının her köşesinde çıt çıkarmadan heyecanla el sıkışıyorlardı! Duyguları o kadar kabarmıştı, ve o kadar beklenmedik bir olaydı ki kimse söyleyecek bir şey bulamıyordu...

Tartarin bile. Solgundu ve titriyordu; iğneli tüfek hâlâ ellerinde, tezgâhın önünde, ayakta düşüncelere dalmıştı... Bir Atlas aslanı; şuracıkta, çok yakında, iki adım ötede! Bir aslan! Yani en büyük kahramanlara layık, en vahşi hayvan;

yırtıcıların kralı, rüyalarını süsleyen av hayvanı; hayalinde çevirdiği binbir macera sahnesinin en gözdesi...

Bir aslan, ya Rab!..

Hem de Atlas cinsi! Bu, büyük Tartarin'in bile kaldırabileceğinden biraz fazlaydı...

Aniden yüzüne kan yürüdü.

Gözleri alevlendi. İğneli tüfeği birdenbire omzuna attı ve emekli levazım yüzbaşı yiğit Kumandan Bravida'ya dönerek, "Gidip şunu bir görelim kumandan!" diye âdeta kükredi.

"Ay!.. Şey!.. Ama, ama o benim tüfeğim!.. Götürdüğünüz benim iğneli tüfeğim!.." diye utangaç bir girişimde bulundu Costecalde; ama Tartarin çoktan sokağı dönmüştü ve arkasından tüm kasket avcıları uygun adım onu takip ediyordu.

Sirke vardıklarında çoktan epey bir kalabalık toplanmıştı. Kahramanlar yurdu Tarascon nicedir böyle şaşaalı bir gösteriden yoksundu ve Mitaine'in yerleştiği alanı âdeta işgal etmişlerdi. Madam Mitaine son derece hoşnuttu bu durumdan... Kabiliye kostümü giymişti, kolları dirseklerine kadar çıplaktı, ayak bileklerinde demirden halkalar vardı; bir elinde bir kırbaç, diğer elinde yolunmuş fakat canlı bir tavuk tutuyordu. Bu meşhur hanım Tarasconluları barakasına hürmetle almıştı; ve onun da *çift kat* kasları olduğu için, sergilediği hayvanları kadar merak uyandırıyordu.

Tartarin'in omzunda bir tüfekte içeri girmesiyle soğuk bir rüzgâr esti.

Tüm bu cesur Tarasconlular kafeslerin önünde silahsız, korkusuz, hatta akıllarında tehlike namına bir şey olmadan gezinirken, büyük Tartarin'lerinin barakaya müthiş biravaş makinesiyle girdiğini görünce doğal bir dehşet duygusuna kapıldılar. Öyleyse korkmaları gereken bir şey olmalıydı; çünkü o, bu kahraman... Göz açıp kapanıncaya kadar kafeslerin önü boşalıverdi. Çocuklar korkudan ağlamaya başladı, kadınların gözleri kapıya dikildi. Eczacı Bézuquet, tüfeğini kapıp döneceği bahanesiyle sıvıştıverdi...

Ama Tartarin'ın sonraki tavırları kalabalığı tekrar yüreklendirdi. Sakin, başı dik, cesur yürek Tarasconlu baraka boyunca yürümeye başladı; fok balığının önünde durmadı bile, boa yılanının çiğ bir pilici yutmakta olduğu kafese küçümseyerek hızlı bir bakış attı ve nihayet aslanın kafesinin önüne gelip dikildi...

Ne korkunç, ne muhteşem bir karşılaşmadır o! Tarascon'un aslanı ve Atlas aslanı yüz yüze, burun buruna... Bir tarafta Tartarin, ayaktadır, baldırları olanca kuvvetiyle gergin, iki koluyla tüfeğine yaslanmış; diğer tarafta aslan, kocaman bir aslan, samandan yatağına uzanmıştır, yılğın bir havayla gözlerini kırıştırmakta ve dev gibi burnunu ön patilerine dayamış, sarı perukasının altından aval aval Tartarin'e bakmaktadır...

Ve görülmemiş bir şey oldu! O zamana kadar Tarasconlulara küçümseyerek bakan, bu cesur halkın suratına esneyen aslan, artık iğneli tüfeğe mi gıcık oldu, yoksa türünün baş düşmanı ile karşı karşıya olduğunu mu anladı, bilinmez, öfkeli hareketler yapmaya başladı. Önce, burnundan soludu ve boğuk boğuk homurdandı; ayaklarını gerdi, pençelerini açtı; sonra ayaklandı, yelesini silkti; kocaman ağzını açtı ve Tartarin'e doğru sağır edici bir sesle kükredi.

Cevap korkuyla atılan çığlıklarla geldi. Tarascon halkı kapılara koşmaya başladı. Herkes, kadınlar, çocuklar, hamallar, kasket avcıları, hatta cesur Kumandan Bravida bile... Bir tek Tarasconlu Tartarin kımıldamadı... Oradaydı, dimdik ve kararlıydı; kafesin önünde, tüm kentin yakından bildiği korkunç ifadesini takınmış, ateş saçan gözlerle aslana bakıyordu... Biraz zaman geçince, Tartarin'in duruşundan ve demirlerin sağlamlığından cesaret alan kasket avcıları liderlerine yaklaştılar; onun aslana bakarken şunları mırıldandığını duydular: "Bu, evet, bu bir av."

Tarasconlu Tartarin o gün daha fazla bir şey söylemedi...

IX

Serabın En Tuhaf Etkileri

O gün, Tarasconlu Tartarin daha fazla bir şey söylememiştir, ama zavallı adam aslında çok bile söylemişti...

Ertesi gün, tüm şehirde Tartarin'in Cezayir'e aslan avına gideceğinden başka bir şey konuşulmuyordu. Bizzat tanıklığınız sayın okurlar, cesur kahramanımızın ağzından böyle bir şey çıkmadı; ama artık biliyorsunuz, seraptan bunlar hep...

Sonuç olarak bütün Tarasconluların ağzında bu yolculuk vardı.

Çarşıda pazarda, kulüpte, Costecalde'in dükkânında, insanlar ürkmüş bir edayla birbirlerine sokulup bunu fısıldıyorlardı:

"E başka, haberi duyduunuz değil mi, ya ya..."

"E başka, hangisi ki acaba?.. Tartarin'in gidişi, değil mi, ya ya..."

Tarascon'da bütün cümleler böyle başlar: "E başka"; e'yi biraz ezerek söylerler, "i" gibi duyulur; ve mutlaka "ya ya" ile biter; uzata uzata söylerler. Haliyle o gün bu sözler her zamankinden daha fazla duyuldu; "i başka"lar ve "yaa yaa"lar dükkânların camekânlarını titrete titrete bir hal oldu.

Afrika'ya gideceği haberine şehirde en çok şaşırان Tartarin'di. Ama gelin bir de şu tuhaflığa bakın! Gitmek gibi bir gündemi olmadığını, hatta gitmeyi aklından bile geçirmediğini söylemek yerine, zavallı Tartarin –ona bu yolculuktan ilk bahsedildiğinde– "He!.. He!.. Belki... Olmaz demiyorum" gibi kaçamak ifadeler kullandı. İkincisinde, fikirle biraz daha haşır neşir olduktan sonra, "Muhtemelen" diyordu. Üçüncüsündeyse: "Elbette gidiyorum!"

En sonunda, Costecalde'da başlayıp kulüpte devam eden, yumurtalı punçların, tebriklerin ve kutlamaların gırla gittiği bir akşam, gidecek olmasının şehirde yarattığı

çalkantıyla iyice başı dönmüş bir şekilde ilk resmî açıklamasını yaptı zavallı Tartarin; kasket avlamaktan artık çok sıkılmıştı ve çok yakında Atlas'ın büyük aslanlarının peşine düşecekti...

Bu açıklama sevinç çılgınlıklarıyla karşılandı. Üzerine, yeni yumurtalı punçlar, el sıkışmalar, kucaklaşmalar ve baobabın küçük evinin önünde gece yarısına kadar süren meşaleli serenatlar...

Ne var ki Tartarin-Sanço hiç hoşnut değildi bu şamata-dan! Afrika'ya yolculuk yapmak, bir de gidip orada aslan avlamak... Bu fikir şimdiden tüylerini diken diken ediyordu; ve kapıdan içeri adımını atar atmaz, dışarıda serenat sesleri hâlâ ortalığı inletirken, başladı Tartarin-Kişot'u paylamaya: Ahmak dedi, seni kendini bilmez seni, hayalci, düşüncesiz, zırdeli! Sonra bu gezi boyunca onu bekleyen felaketlerden bir seçki koydu önüne: batan gemiler, romatizmalar, ateşli hummalar, kanlı ishaller, kara vebalar, fil hastalığı...

Tartarin-Kişot her türlü önlemi alacağına, sıkı giyineceğine, gerekli her şeyi götüreceğine binbir yemin etse de boşuna, Tartarin-Sanço tek bir kelime bile duymak istemiyordu. Zavallı adam şimdiden kendini aslanlar tarafından parçalanırken görüyor, rahmetli Kambises⁴ gibi çöl kumlarına gömülüymüş gibi hissediyordu; öteki Tartarin bu yolculuğun hemen olacak bir şey olmadığını, arkalarından atlı kovalamadığını, sonuç olarak hâlâ huzurlu evlerinde yaşadıklarını söyleyerek onu ancak yatıştırabilirdi.

Bazı tedbirler almadan böyle bir yolculuğa çıkılmayacağı aşikârdır. İnsan neyin nesi bir yere gittiğini bilmeli! Yola öyle kuş gibi çıkmamalı...

Tartarin her şeyden önce büyük Afrika gezginlerinin kitaplarını, Mungo Park'ın, Caillé'nin, Livingstone'un, Henri Duveyrier'nin aktardıklarını okumaya karar verdi.

4 Pers İmparatoru II. Kambises. Ordusunun çölde kaybolup öldüğü söylenir. (e.n.)

Orada gördü ki bu cesur yürekli seyyahlar uzak diyarlara gitmek üzere yola çıkmadan önce epey bir hazırlanıyorlarmış; açlığa, susuzluğa, zorlu yürüyüşlere, her türden yoksunluğa karşı talim yapıyorlarmış. Tartarin de onlar gibi yapmaya karar verdi; ve o günden itibaren sadece bulamaçla beslenmeye başladı. –Tarascon’da bulamaç dedikleri sıcak suya atılmış birkaç dilim ekmek, bir diş sarımsak, biraz kekik ve bir tutam defneden ibarettir.– Gördüğünüz gibi çok sert bir perhiz, zavallı Sanço’nun yüzünün nasıl buruştuğunu hayal edebiliyorsunuzdur...

Tarasconlu Tartarin bu sulu lapa talimine başka akıllıca pratikler de ekledi. Örneğin, uzun yürüyüşlere alışmak için, her sabah yaptığı şehir turunu yediye hatta sekize çıkardı; bazen hızlanarak, bazen jimnastik yapar gibi yürüyordu; dirsekleri gövdesine yapıştı ve antikçağ modasına uygun şekilde ağzında hep iki beyaz çakıltaşı vardı.

Sonra gece serinliğine, sise ve kırağıya alışması gerektiğine de karar vermişti. Bunun için her akşam bahçesine iniyor ve orada elinde tüfek, bir başına, baobabının arkasında on birlere kadar duruyordu...

Son olarak Mitaine Sirki Tarascon’da kaldığı sürece, Costecalde’in dükkânından geç çıkan kasket avcıları şato meydanından geçerken baraka boyunca bir aşağı bir yukarı hareket eden gizemli birinin gölgesini görüyorlardı her gece.

Tarasconlu Tartarin’di bu, gecenin karanlığında kükreyen bir aslan duyarsa ürkmemek için talim yapıyordu.

X Yola Çıkmadan

Tartarin kahramanlara özgü bu talimleri yapadursun, tüm Tarascon’un gözleri üzerindeydi; başka bir meşguliyetleri kalmamıştı. Kasket avının tadı yoktu, şarkılar artık

heyecanlandırmıyordu. Bézuquet'nin eczanesindeki piyano yeşil bir örtünün altında boylu boyunca yatıyordu; üzeri nal-ları dikmiş sineklerle doluydu... Tartarin'in gidecek olması şehirde tüm hayatı durdurmuştu...

Tarascon salonlarında Tartarin'in süksesi görülmeye de-ğerdi. Onu başkalarından kıskanıyor, onun için tartışıyor, bir-birlerinden alıyorlardı. Tarasconlu kadınlar için Tartarin'in koluna girip Mitaine Sirki'nde şöyle bir turlamaktan, hele bir de aslanın kafesinin önünde böyle hayvanların nasıl avlan-dığını anlattırmaktan daha büyük bir onur yoktu; yok efen-dim neresine nişan almak gerekiyormuş, kaç adım yakınında olunmalıymış, çok kaza oluyor muymuş, vs., vs.

Sorulan her soruya Tartarin'in bir cevabı vardı. Jules Gérard okumuştı ve sanki anadan doğma aslan avcısıymış gibi her şeyi biliyordu. Ayrıca bu konularda belagati de epey kuvvetliydi.

Ama en güzeli, en zevklisi ya Başkan Ladevèze'in ya da emekli levazım yüzbaşı Kumandan Bravida'nın evindeki akşam yemeklerinde yaşanıyordu. Yemekler yenip kahveler gelince herkes sandalyesini Tartarin'in yakınına çekiyor, ge-lecekteki avlarından bahsetmesini istiyordu...

O zaman kahramanımız dirseğini masaya dayar, fincanı-nı hemen burnunun dibine çeker, duygulu bir sesle onu ora-da bekleyen tüm tehlikeleri anlatmaya koyulurdu. Ayışığı bile yokken saatlerce sürecektir pusulardan, hastalık kaynaklı bataklıklardan, zakkum yapraklarıyla zehirlenmiş nehirler-den, kardan tipiden, kızgın güneşlerden, akreplerden, çekir-ge sürülerinden bahsediyordu; ayrıca büyük Atlas aslanları-nın huylarını da anlatıyordu, onların savaş taktiklerinden, dillere destan kuvvetlerinden ve özellikle kızışma dönemle-rinde ne kadar yırtıcı olabileceklerinden dem vuruyordu...

Sonra, kendi anlattığı hikâyeyle galeyana gelerek, masa-dan ayaklanıp yemek salonunun ortasına sığıyor; aslanın kükremesini, tüfeğinin çıkaracağı sesi –bam! bam!– mermi-

lerinin vızıltısını –ciuv! ciuv!– canlandırıyor, hopluyor, zıplıyor, sandalyeleri deviriyordu...

Masanın etrafındaki herkesin beti benzi atıyordu. Erkekler başlarını sallayarak birbirlerine bakıyor, kadınlar hafif korku çığlıklarıyla gözlerini kapatıyorlardı; ihtiyarlar sanki oradalmış gibi uzun bastonlarını sallıyorlardı. Ve hemen yandaki odada erkencecik yatırılmış, mışıl mışıl uyuyan ufaklıklar bu kükreme ve silah seslerinden sıçrayarak uyanıyor, korktukları için ışığın açık kalmasını istiyorlardı.

Bunlar oladursun, Tartarin bir türlü yola çıkmıyordu.

XI

Kılıç Darbeleri Beyler, Kılıç!.. Topluğne Batması Değil!

Gitmeye gerçekten niyeti var mıydı?.. Hassas bir soru; ve Tartarin'in tarihini tutmakta olan bendeniz için bile cevaplaması zor bir soru.

Mitaine Sirki Tarascon'dan ayrılalı üç ay olmuştu, ama bizim aslan avcısı kılını bile kıpırdatmamıştı... Kimbilir, belki de temiz yürekli kahramanımız yeni bir serabın etkisi altındaydı ve Cezayir'e gerçekten gitmiş olduğuna inanıyordu. Belki gelecekteki avlarını anlata anlata, bunları zaten yapmış olduğuna kanaat getirmişti; tıpkı Şanghay'da konsolosluk bayrağını çekip Tatarlara bam! bam! diye ateş ettiğine samimiyetle inanması gibi.

Ne yazık ki Tarasconlu Tartarin serap kurbanı olsa bile bu sefer Tarasconlular aynı serabı görmüyorlardı. Üç aylık beklemenin ardından bavulunu bile toplamadığını fark ettiklerinde hakkında fısıltılar başladı.

“Bu da Şanghay işine dönecek!” diyordu Costecalde suratında bir sırıtmayla. Ve silah satıcısının bu sözü şehirde bardağı taşıran son damla oldu; artık onlar da kesinlikle inanmıyorlardı Tartarin'e.

Kentin Bézuquet gibi daha ödleklere, pire görse kaçan, silahın sesinden bile korkan insanları, özellikle bunlar daha bir acımasız oluyorlardı. Kulüpte, gezinti yerlerinde Tartarin'i görünce yukarıdan yukarıdan alaycı bakışlar atıyorlardı.

"İ başka, yolculuk ne zaman, ya ya?"

Costecalde'in dükkânında sözüne artık itimat edilmiyordu. Kasket avcılarını ebedî liderlerine sırtlarını dönüyorlardı!

Derken bir de iğneleyici şarkılar girdi işin içine. Başkan Ladèveze'in boş zamanlarında yöresel ilham perileriyle oynadığı olurdu, ve bu sefer kabak Tartarin'in başına patladı; kaba bir dille yazdığı şarkısı epey başarı yakaladı. Şarkıda Üstat Gervais adında büyük bir avcıdan ve onun Afrika'nın tüm aslanlarını dümdüz etmeye muktedir korkunç tüfeğinden bahsediliyordu. Ama bu lanet silahın nevi şahsına münhasır bir huyu varmış: Hep doldurulmuş, hiç ateş almazmış.

Hiç ateş almazmış! Kinayeyi anlıyorsunuz değil mi?..

Şarkı çok geçmeden herkesin diline düştü; Tartarin'in geçtiğini gören sahildeki hamallar, kapısının önündeki ayak-kabı boyacıları koro halinde şakıyorlardı:

"Üstat Gervais'nin Tüfeği

Hep doludur, hep doludur

Üstat Gervais'nin Tüfeği

Doludur, ateş almaz."

Ama biraz uzaktan uzaktan söylüyorlardı, çift kat kaslar şakaya gelmezdi.

Tarascon'un sevgisi de bir yere kadarmış!..

Kahramanımıza gelince, o hiçbir şeyi görmüyormuş, hiçbir şeyi duymuyormuş gibi yapıyordu; ama bu sessiz ve zehirli savaş içten içe onu çok hırpalıyordu; Tarascon ellerinden kayıp gidiyor gibiydi, sanki halkın desteği başkalarına yöneliyordu ve bu ona müthiş bir ıstırap veriyordu.

Ah! Ünlü olmanın büyük cazibesi; göz önünde olmak elbet güzeldir, peki ya arkalara düşüncel!..

Çektiği ıstıraba rağmen Tartarin gülümsüyordu ve sessiz sakin, hayatını aynen sürdürüyordu, sanki hiçbir şey olmamıştı.

Gelgelelim, gururuna yediremediği için suratına taktığı bu mutlu gamsızlık maskesi an oluyor, düşüveriyordu. O zaman gülümsemek bir tarafa, içindeki öfke ve acı su yüzüne çıkıyordu...

İşte böyle zayıf bir anında, bir sabah, boyacı çocuklar penceresinin altında aynı şarkıyı söylüyorlardı: *Üstat Gervais'nin tüfeği...* Bu garibanların sesleri o sırada ayna önünde tıraş olan bedbaht kahramanımıza kadar ulaşıyordu. (Tartarin sakalının hiçbir yerini tıraş etmezdi; sadece epey gür olduğu için bakım yapması gerekiyordu.)

Birdenbire pencere şiddetle açıldı ve Tartarin, başında bir bant, suratında tıraş sabunuyla belirdi; bir elinde usturası, diğer elinde sabunu, müthiş bir sesle bağırıyordu:

“Kılıç darbeleri beyler, kılıç darbeleri!.. Topluigne batması değil!”

Tarihe geçmeye layık güzel sözler; lakin boyları önlerindeki sandıkları geçmeyen bu veletlere, bir kılıç bile tutmaktan âciz beyzadelere söylenince değil!

XII

Baobaplı Küçük Evde Konuşulanlar Üzerine

Bu genel kopuşa rağmen, ordu hâlâ Tartarin'in yanındaydı. Emekli levazım yüzbaşı cesur Kumandan Bravida ona aynı hürmeti göstermeye devam ediyordu, “Tam bir tavşan!” demekte diretiyordu ve bu sözleri sanırım Eczacı Bézuquet'nin söylediklerinden daha değerliydi... Cesur Kumandan Bravida bir kez olsun Afrika yolculuğuyla ilgili kinaye yapmadı; ama yine de, halkın yaygarası aşırı bir hal alınca, konuşmaya karar verdi.

Bir akşam bedbaht Tartarin, odasında bir başına hüzünlü şeyler düşünmekteyken, kumandanın girdiğini gördü; kumandan ciddiyet kesilmiş bir şekilde ona bakıyordu, neredeyse kulaklarına kadar tüm düğmelerini iliklemiş, siyah eldivenler giymişti.

“Tartarin,” dedi eski komutanlık günlerini andıran tok bir ses tonuyla; “Tartarin, yola çıkmak gerek!” dedi ve kapının eşiğinde öylece durdu. Bir vazife abidesi gibi kararlı ve azametliydi.

“Tartarin, yola çıkmak gerek!” sözünde her ne varsa Tarasconlu Tartarin hepsini anlamıştı.

Yüzü solgun, ayağa kalktı, sevecen gözlerle güzel odasına baktı; odası kutu gibiydi, sıcacıktı ve yumuşacık bir ışıkla aydınlanıyordu; şu rahat geniş koltuğu, kitapları, halısı, arkasından küçük bahçesindeki ağaçların kafasını uzattığı geniş beyaz perdeleri... Hepsine tatlı tatlı baktı; ardından cesur kumandana doğru ilerledi, elini elinin içine aldı ve var gücüyle sıktı, sonra kendinden emin ama gözyaşlarını içine akıtan bir sesle, “Yola çıkacağım Bravida!” dedi.

Ve dediği gibi de yaptı. Ama öyle hemen değil... Gerekli malzemeleri toplamak için zamana ihtiyacı vardı.

İlk olarak Bompard’a bakırla kaplı iki büyük sandık ısmarladı, üzerinde bir plaka olacaktı ve şöyle yazmalıydı:

TARASCONLU TARTARIN’IN SİLAH SANDIĞI

Sandıkların kaplanması ve yazıların oyulması epey zaman aldı. Ayrıca yaşadığı olayları ve izlenimlerini yazmak için Tastavin’e muhteşem bir yolculuk albümü ısmarladı; çünkü sonuç olarak aslan avına çıkmış olsanız bile yolda sürekli düşüncelere dalarsınız.

Sonra Marsilya’dan kocaman bir kargo getirtti. İçinde yemek konserveleri, bulyon yapmak için kurutulmuş etler;

en yenisinden, anında kurulan ve toplanan bir sefer çadırı; gemici çizmeleri, iki şemsiye, bir yağmurluk ve göz iltihabına karşı koruyucu mavi gözlükler vardı. Ayrıca Eczacı Bézuquet Tartarin'e içi yara bantları, öküzotları, kâfurlar ve cansuyu sirkeleriyle dolu seyyar bir ecza dolabı hazırladı.

Zavallı Tartarin! Bunların hiçbirini kendisi için yapmıyordu; bu önlemlerle, gösterdiği itinayla içindeki Sanço'yu bir nebze olsun yatıştırabilmeyi umuyordu; çünkü Sanço yola çıkma kararı verildiğinden beri gece gündüz öfke nöbetlerine kapılıyordu.

XIII Ayrılık Vakti

Nihayet o kutlu gün geldi çattı.

Güneş daha ilk ışıklarını Tarascon'da gezindirmeye başlamıştı ki tüm Tarascon çoktan ayaktaydı; Avignon yolu tıka basaydı, baobabın yaşadığı küçük evin etrafı insan kaynıyordu.

Pencerelerde, evlerin damlarının ve ağaçların üzerinde insanlar vardı; Rhône gemicileri, hamallar, ayakkabı boyacıları, tüccarlar, dokumacı kadınlar, taftacılar, kulüp üyeleri... Kısacası tüm şehir oradaydı. Ayrıca Beaucaire'den köprüyü geçip gelen insanlar vardı, bostancılar, yük arabacıları, renkli çingiraklarla süsledikleri katırlara binmiş bağcılar, hatta demir kırı Camargue atları üzerindeki sevgililerinin terkinde, başlarına gök mavisi kurdeleler bağlamış birkaç Arlesli kız.

Bütün bu kalabalık Tartarin'in kapısının önünde itiş kakış onu bekliyordu. *Törler* ülkesine gidip aslan avlayacak Mösyö Tartarin'in yola çıkışına şahit olmak istiyorlardı.

Tarasconlular için Cezayir, Afrika, Yunanistan, İran, Türkiye, Mezopotamya, tüm bu yerler hayal meyal, neredeyse mitolojik denebilecek kocaman bir ülke meydana getirir ve oraya *Törler* (Türkler) ülkesi denir.

Bu izdihamın ortasında kasket avcıları, liderlerinin gördüğü ilgiden gururlu, bir oraya bir buraya hareket ediyorlardı; her bir adımlarıyla sanki zaferlerini perçinliyorlardı.

Baobabın evinin önünde iki büyük el arabası vardı. Zaman zaman kapı açılıyor, böylece birkaç kişinin küçük bahçede bir işle meşgul olduğu görülüyordu. Bu insanlar bavullar, sandıklar, uyku tulumları getirip el arabalarına yığıyorlardı.

Getirilen her koliden sonra kalabalığı bir titreme alıyordu. Eşyaların adları yüksek sesle söyleniyordu. “Bu, bu bir sefer çadırı... Bu, bunlar konserveler... Ecza dolabı... Silah sandıkları...” Hemen ardından kasket avcıları bazı açıklamalar yapıyordu.

Saat ona doğru kalabalıkta aniden bir hareketlenme oldu. Bahçe kapısının menteşeleri gürültülü bir şekilde gıcırdadı.

“Bu o!.. Bu o!” diye bağrışlar çağrışlar duyuldu.

Sonunda geliyordu...

Eşikte belirlediği zaman kalabalıktan iki şaşkın çığlık koptu:

“Ama bu bir *Tör!*...”

“Gözlükleri var!”

Tarasconlu Tartarin, madem Cezayir’e gidiyorum, o halde onlar gibi giyinmeliyim gibi bir inanca kapılmıştı. Bol beyaz bir pantolon, metal düğmeli dar bir ceket giymişti; kırmızı bir kuşak göbeğini sarıyordu, boynu çıplaktı ve kafasında kocaman bir fes vardı; festen aşağıya mavi bir püskül sarkıyordu!.. Bunların yanında, her biri bir omzunda olmak üzere iki ağır tüfek, belinde büyük bir av bıçağı, göbeğinin hemen üstünde bir fişeklik, kalçasının üstünde, meşin bir kılıf içinde sallanan bir tabanca. Hepsi bu kadardı işte...

Ah! Pardon, gözlükleri unutuyordum; kocaman çerçeveli mavi bir gözlük; bu detay, kahramanımızın görünüşündeki o biraz fazla vahşi hali yumuşatma amacını taşıyor gibiydi.

“Yaşa Tartarin!.. Yaşa Tartarin!” diye inliyordu ortalık. Kahramanımız sadece gülümseyerek karşılık verebiliyor,

halkın coşkusunu selamlayamıyordu; çünkü iki yanındaki tüfekler onu rahatsız ediyordu. Bir de şu vardı ki, artık halkın pohpohlamalarına o kadar itimat etmemesi gerektiğini anlamıştı; hatta belki ruhunun derinliklerinde, onu gitmeye mecbur bırakan, güzelim küçük evini, onun beyaz duvarlarını ve yeşil panjurlarını terk ettiren iğrenç hemşerilerine beddua ediyordu... Fakat bu dışarıdan görünmüyordu.

Yüzü biraz solgundu ama sakın ve mağrur görünüyordu; kaldırıma doğru ilerledi, el arabalarına baktı ve her şeyin yolunda olduğunu görerek neşeyle gar yolunu tuttu; babaplı evine bir kez bile dönüp bakmadı. Hemen arkasından emekli levazım yüzbaşı cesur Kumandan Bravida ve Başkan Ladevèze yürüyordu, ardından Silahçı Costecalde ve tüm kasket avcıları geliyordu, sonra el arabaları ve halkın geri kalanı olarak devam eden upuzun bir kuyruk oluşmuştu.

Garın 1830'lardan kalma ihtiyar şefi onu kapıda karşıladı. Sevecen bir şekilde defalarca ellerini sıktı.

Paris-Marsilya ekspresi henüz gelmemişti. Tartarin ve kurmayları bekleme salonuna girdiler. Şef hemen artlarından kalabalık girmesin diye garın parmaklıklarını kapattırdı.

Tartarin on beş dakika kadar kasket avcılarının arasında bir aşağı bir yukarı gezindi. Onlara yolculuğunun ayrıntılarından, avlarından bahsetti, postlar yollayacağına söz verdi. Âdeta bir bakkalmış gibi, kasket avcıları siparişlerini bir deftere yazıp ona verdiler.

Sokrates'in baldıran zehrini içerken olduğu gibi dingin ve yumuşaktı Tartarin; bu cesur yürekli Tarasconlu'nun her birine söyleyecek birkaç sözü, hepsi için sıcak bir tebessümü vardı. Sade ve tatlı dilliydi; sanki yola çıkmadan önce arkasında bir sevgi seli, özlem ve güzel anılar bırakmak ister gibiydi. Liderlerinin bu şekilde konuştuğunu gören kasket avcıları gözyaşlarına boğuldu; hatta Başkan Ladevèze ve Eczacı Bézuquet gibi kimileri ah vah edip ondan af dilediler.

Gar çalışanları kenarda köşede ağlıyordu. Dışarıda, halk olanları parmaklıkların arkasından izliyor ve coşkuyla haykırıyordu: “Yaşa Tartarin! Çok yaşa Tartarin!”

En sonunda çan çaldı. Boğuk bir gürültünün ardından delici bir düdük sesi kubbeleri sarstı... Yolcu kalmasın! Herkes trene!

“Hoşça kal Tartarin!.. Hoşça kal Tartarin!..”

“Siz de hoşça kalın!..” diye mırıldandı bu büyük adam ve Kumandan Bravida’nın yanaklarında sevgili Tarascon’una kocaman bir öpücük kondurdu.

Sonra trene doğru ilerledi ve içinde Parisli hanımların yolculuk ettiği bir vagona denk geldi. Sağında solunda tabancalar ve tüfekler asılı bu tuhaf adamı gören zavallı kadıncağızlar az daha kalpten gideceklerdi.

XIV

Marsilya Limanı - Demir Alma Vakti!

1 Aralık 186..., öğlen saatleri; bulutsuz bir havada, kış güneşi şehri tüm görkemiyle aydınlatmaktadır ve bir grup Marsilyalı dehşete kapılmış, en ünlü caddeleri Canebière’de gördükleri bir Tör’ü işaret etmektedirler; oh! ama bir Tör!.. Marsilya Törler bakımından epey zengindi ama böylesini hiç görmemişlerdi!

Gördükleri Tör –söylemeye gerek var mı?– Tartarin’di; Tarascon’un büyük Tartarin’i arkasında silah kasaları, ecza dolabı ve konserveleriyle iskele boyunca kendisini hayallerine kavuşturacak Touache Şirketi’ne bağlı *Zouave* adlı gemiyi arıyordu.

Kulaklarında hâlâ Tarasconluların tezahüratları çınlayan, parlak gök ve deniz kokusuyla kendinden geçmiş Tartarin, omuzlarında tüfekleri, başı dik, Marsilya limanına hayran hayran bakıyordu... Böyle bir şeyi ilk defa gören zavallı

adam rüyada olduğunu sanıyordu. Sanki denizci Sinbad'dı ve *Binbir Gece Masalları*'nda geçen fantastik şehirlerden birinde dolaşıyordu.

Nereye baksa birbirine karışmış serenler ve gemi direkleri vardı. Tüm ülkelerden, Rusya'dan, Yunanistan'dan, İsveç'ten, Tunus'tan, Amerika'dan gelen gemiler rıhtım boyunca dizilmiş, burunlarını kaldırımlara kadar sokmuşlardı, sıra sıra bumbaları süngüleri andırıyordu. Her bir geminin burnunun hemen altında onlara adlarını veren ırmak perileri, tanrıçalar, Meryem Ana resimleri, boyalı tahtadan heykeller vardı. Hepsi de deniz sularıyla yıpranmış, âdeta kemirilmişti... Deniz, gemilerin arasından ancak ara sıra görülebiliyor ve yağ lekeleriyle kaplı bir çarşaf gibi duruyordu... Her yere hâkim olan serenler arasından göze çarpan beyaz martılar, mavi gökyüzünde alımlı lekeler oluştuyordu... Ve binbir memleketten miço, binbir dilde birbirine sesleniyordu.

Rıhtım üzerinde, sabunhanelerden sızan, yeşil ve koyu, yağ ve soda dolu derecikler arasında gümrük memurları, komisyoncular cirit atıyor, hamallar küçük Korsika atlarına koştukları iki tekerli arabalarıyla bir oraya bir buraya yük taşıyorlardı.

Garip giysi dükkânları, denizcilerin kendilerine yemek yaptıkları isli barakalar; pipo satıcıları, maymun, papağan, halat ve yelken bezi satan tüccarlar. Bir de fantastik hurdalar satan çerçiler; neler yoktu ki önlerine serdikleri tezgâhlarda: eski kulevrin topları, kocaman altın yaldızlı fenerler, eski palangalar, dişleri dökülmüş çapalar, eski gemi armaları, eski makaralar, eski borazanlar; Jean-Bart ve Duguay-Trouin vaktinden kalma gemici gözlükleri. Bunların arasında dolaşan, bağıra çağıra midye ve istiridye satan kadınlar. Ellerindeki katran çanaklarını, dumanı üstünde tencereleri bir yerlere yetiştiren, sepetlerindeki ahtapotları çeşme suyunda yıkamaya götüren gemiciler.

Her yerde dünyanın kimbilir neresine gidecek envaiçeşit ticari mal: ipekli kumaşlar, türlü madenler, ahşap oyuncak trenler, kurşun somunları, çarşafklar, şekerler, keçiboynuzları, kolzalar, meyankökleri, şeker kamışları... Doğu ile Batı kucak kucağa! Cenovalı kadınların elleriyle kırmızıya boyanan Hollanda peynirleri...

Biraz daha ileride, buğday rıhtımı; hamallar sırtlarındaki çuvalları iskeleden aşağı rıhtıma boşaltıyorlar. Buğday, arkasında sarışın bir duman bırakan bir altın seli gibi akıyor. Kırmızı fesli adamlar, buğdayı eşek derisinden kocaman eleklerden geçirip kağınlara yüklüyorlar; onların arkasında bir alay kadın ve çocuk ellerinde süpürge ve sepetlerle dökülenleri topluyor... Daha ileride, onarım havuzu; kocaman gemiler yan yatırılmışlar ve üzerlerine yapışmış deniz canlılarını atmak için borda kaplamalarında alev gezdiriliyor. Gemilerin direkleri suyun içinde, marangozların tekneleri büyük bakır plakalarla kaplarken çıkardıkları sağır edici gürültü baskın bir reçine kokusuna eşlik ediyor.

Bazı bazı gemi direkleri arasından bir açıklık belirince Tartarin, limanın ağzını, gemilerin durmaksızın giriş çıkışlarını görebiliyordu. Bu kimi zaman Malta'ya yelken açmış, sarı eldivenli subaylar taşıyan, temiz ve zarif bir İngiliz fırkateyniydi; kimi zaman da ipek şapkalı ve redingotlu şişman bir kaptanın yönettiği, küfürler ve bağrışlar arasında demir alan bir Marsilya gemisi. Sonra tüm yelkenlerini açmış, kendini rüzgâra bırakmış gemiler. Çok daha uzaktakiler güneşin altında sanki havada gibi duruyor, aheste aheste yaklaşıyorlardı.

Ve sonra bitmek bilmeyen, korkunç bir gürültü patırtı; arabaların tekerleri, gemicilerin bağrışmaları, küfürleşmeleri, şarkıları; buharlı gemilerin düdükları, Saint-Jean ve Saint-Nicolas kalelerinden gelen davul ve trompet sesleri; Major'un, Accoules'un, Saint-Victor'un çanları... Ama hepsinin üzerinde mistral rüzgârı, tüm bu gürültünün, yaygara-

nın içinden geçiyor, onları yoğuruyor, çalkalıyor, maharetle kendi sesine karıştırıyor ve ortaya delice, vahşice, kahramanlara layık bir yolculuk ezgisi çıkarıyordu. Mistralin ezgisini duyan, yola çıkmak, uzaklara gitmek, kanatlanıp uçmak istiyordu.

Tarascon'un cesur yürekli Tartarin'i aslanlar ülkesine demir alan gemisine işte bu güzel ezginin eşliğinde bindi!..

İKİNCİ BÖLÜM
TÖRLER ÜLKESİNDE

I

Deniz Yolculuğu - Fesin Beş Hali - Üçüncü Günün Akşamı - Merhamet!

Sevgili okurlarım, tam da ikinci bölüme başladığımız şu esnada inanın bir ressam, çok büyük bir ressam olmak isterdim. Sırf *Zouave* gemisinde, Fransa'dan Cezayir'e kadar geçen üç günde, Tartarin'in fesinin aldığı farklı halleri gözleminizin önüne koyabilmek için isterdim bunu.

İlkin, gemi yola çıkarken, güvertedeki halini resmederdim; bu güzel Tarascon kafasının üzerinde bir ayla gibi duruyordu, kahramansı ve görkemli bir görünüşü vardı. Sonra, liman artık görünmez olunca, *Zouave* dalgaların üzerinde hop oturup hop kalkarken girdiği hali resmederdim; başına gelecekleri sezer gibi korkmuş ve ürkmüştü.

Gemi Lion Körfezi'ne yaklaştığında ve deniz iyice hırçınlaştığında aldığı hal de görülmeye değerdi. Fırtınaya yakalanınca kahramanımızın tepesinde nasıl da ürktüğünü görme-lyediniz, ve çöken sisle kasırganın ortasında o büyük mavi püskülünün kirpi gibi nasıl dikildiğini... Dördüncü haline gelelim... Akşam saat altıdır, karşıda Korsika kıyıları görülmektedir. Talihsiz fes, küpeşteden sarkmış dertli dertli denizin dibine bakmaktadır.. Ve nihayet, beşinci ve son hal; daracık bir kamaranın dibinde, dolap çekmecesine benzeyen bir yatağın

içinde ağlayıp sızlayan, şekli şemaii kaymış bir durumda, yas-
tığın bir orasına bir burasına yuvarlanan hali gerçekten içler
acıydı. Yola çıkarkenki aynı festir bu, o kahramanca ufuk-
lara bakan fes; gel gör ki şimdi solgun ve çırpınan bir kafanın
kulaklarına kadar sinmiş ve basit bir kaskete dönmüştür...

Ah! Tarasconlular keşke Tartarin'i lombozlardan gelen
solgun ve mutsuz ışığın altındaki haliyle, çekmece gibi yata-
ğında yatarken görebilselerdi; mutfaktan gelen çiğ kokunun,
nemli kalas kokusunun midesini nasıl bulandırdığına şahit
olabilselerdi, geminin çarkı her tur attığında aklının nasıl ba-
şından gittiğini, beş dakikada bir çay isteyişini ve gelen ka-
marota küçük bir çocuk gibi nasıl mızıldandığını keşke gör-
selerdi de onu bu yolculuğa mecbur bıraktıkları için pişman
olsalardı. Anlatıcı benim ve açık konuşacağım! Bu zavallı
Tör gerçekten acınacak durumdaydı. Bu fenalık onu öyle
gafil avlamıştı ki ne Cezayir kuşağını çözmeye ne de cepha-
neliğini çıkarmaya cesaret edebilmişti. O kocaman kabzalı
av bıçağı göğsünü eziyor, tabancasının deri kılıfı bacaklarını
uyuşturuyordu. Bütün bunların üzerine Tartarin-Sanço'nun
inlemeleri ve sövüp saymaları tuz biber ekiyordu:

"Avanak seni, ahmak!.. Ben sana dememiş miydim!..
Ha! Ne oldu şimdi?.. Afrika istiyordun, al sana Afrika!..
Sevdin mi? Memnun musun Afrika'ndan! Aptal seni!.."

İşin daha da acımasız kısmı, zavallı kahramanımız çek-
mecesinin içinde ağlayıp sızlanadursun, geminin büyük
salonunda yiyip içen, eğlenen, şarkılar söyleyen yolcuların
seslerinin odasında aynen yankılanıyor olmasıydı. *Zouave*
gemisindeki topluluk kalabalık olduğu kadar neşeliydi de.
Birliklerine dönen subaylar, Marsilya'nın *Alcazar*⁵ kadınları,
sanatçılar, Mekke'den dönen zengin bir Müslüman, Ravel
ve Gil Pérès taklidi yapan muzip bir Karadağ prensi... Bu
topluluğu oluşturanların hiçbirini deniz tutmuyordu ve va-
kitlerini *Zouave* kaptanı ile şampanya içerek geçiriyorlardı;

5 Marsilya'nın eski meşhur bir gösteri salonu. (e.n.)

ismiyle, Barbassou diye neşeyle seslendikleri bu kaptan hem Marsilya'da hem de Cezayir'de karısı olan biriydi ve kahkahalarıyla tüm gemiyi inletiyordu.

Tartarin o sırada tüm bu insanlardan nefret ediyordu. Onların neşesi onun acılarını ikiye katlıyordu...

Nihayet, üçüncü gün öğleden sonra, kahramanımızı uzun uyuşukluğundan çıkaran sıradışı bir şey oldu gemide. Geminin burnundaki çan çalıyordu. Tayfaların kocaman çizmeleriyle güverteye doğru koştukları duyuluyordu.

“Makine ileri!.. Makine geri!” diye bağıırıyordu Kaptan Barbassou boğuk sesiyle.

Sonra: “Makine, dur!” Uzun bir duraklama, bir sarsıntı ve sonra hiçbir şey... Geminin havadaki bir balon gibi bir sağa bir sola sallanmasından başka hiçbir şey.

Bu tuhaf sessizlik Tarasconlu'da büyük korkuya yol açtı.

Sanki canına kasteden varmış gibi “Merhamet! Batıyoruz!..” diye bağırmaya başladı ve âdeta bir mucize gibi tüm gücünü aniden toplayıp yataktan sıçrayıverdi; üzerindeki silahlarıyla güverteye doğru koşmaya başladı.

II

Silah Başına! Silah Başına!

Geminin battığı filan yoktu, inme vakti gelmişti.

Zouave limana girmişti; siyah ve derin suları olan güzel bir liman, ama sessizdi, mahzundu, neredeyse tamamen ıssızdı. Hemen karşıda, bir tepenin üstünden denize kadar devam eden bitişik bitişik beyaz küçük evleriyle ünlü Ak Cezayir. Meudon yamacında dizi dizi beyaz çamaşırlar, kurumaya bırakılmışlar. Hemen üzerlerinde kocaman gökyüzü, mavi saten renginde, ama nasıl bir mavi!..

Tarascon'un ünlü Tartarin'i, korkusu biraz olsun yatışmış, bir yandan manzarayı seyrediyor, diğer yandan saygıy-

la Karadağ prensini dinliyordu; hemen yanında dikilmekte olan prens ona şehrin farklı mahallelerinin adlarını sayıyordu: Kasbah, Yukarı Mahalle, Bab-Azoun Sokağı... Zaten çok iyi bir eğitim görmüş olan bu Karadağ prensi ayrıca Cezayir'i derinlemesine biliyordu ve akıcı bir Arapça konuşabiliyordu. Tartarin onun bilgilerinden yararlanabileceğini düşünüyordu... Birdenbire, o sırada yaslanmakta oldukları küpeşte üzerinde kocaman siyah eller belirmeye başladı, geminin dışından uzatılmışlardı; hemen sonra Tartarin, kıvrıkcık saçlı bir zenciyle burun buruna geldi ve daha ağzını açmaya fırsat bulamadan güvertenin üstü yüz kadar çirkin, iğrenç, yarı çıplak kapkara korsanla doldu.

Korsanlar! Tartarin onları çok iyi tanıyordu. Bunlar onlardı işte, hani şu ünlü *onlar*; geceleri Tarascon sokaklarında onca kez arayıp taradığı *onlar*... En sonunda karşısına çıkmaya karar vermişlerdi demek ki!

...Önce şaşkınlıkla yerine mihlandı kaldı. Ama korsanların bagajlara doğru atıldıklarını, üstlerindeki muşambayı kaldırdıklarını görür görmez gemiyi yağmaya geldiklerini anlayarak kendine geldi; hemen av bıçağını çıkarıp, "Silah başına, silah başına!" diye yolculara seslendi ve ilk olarak kendisi korsanlara hücum etti.

"*Quès aco?*⁶ Neler oluyor burada? Neyiniz var sizin?" diye atıldı Kaptan Barbassou güverte arasından çıkarak.

"Ah! İşte buradasınız kaptan!.. Çabuk, çabuk adamlarınızı silahlandırın."

"Ha! Nedenmiş o?"

"Neler olduğunu görmüyor musunuz?"

"Ne oluyormuş?.."

"Bakın... Hemen önünüzde... Korsanlar..."

Kaptan Barbassou şaşkın şaşkın Tartarin'e bakıyordu. Tam o sırada bu korsanlardan zebella gibi biri kahramanımızın ecza dolabını sırtlamış hızlı hızlı önlerinden geçiyordu.

6 Güney lehçesinde "Hayırdır?" anlamında bir söz. (e.n.)

“Seni sefil!.. Dur orada!..” diye kükredi Tarasconlu, elinde hançerle ileri atıldı.

Barbassou onu kuşağından yakalayiverdi:

“Ama artık biraz sakinleşin, yeter! Bunlar korsan filan değil... Korsanlar geçmişte kaldı, yok öyle bir dünya... Hamal bunlar.”

“Hamal mı?!..”

“Evet, ya ne sandınız! Bagajlarınızı karaya taşımak için buradalar... Çakınızı kılıfına geri koyun artık, bana biletinizi verin ve şu zencinin arkasından yürüyün; akli başında bir çocuktur, sizi karaya kadar götürür, eğer isterseniz otelinize de götürür!..”

Tartarin biraz afallamış bir halde biletini teslim etti, sonra zencinin peşine düştü; halat merdivenden aşağıya, sallana sallana onları bekleyen büyük kayığa indi. Tüm bagajları çoktan getirilmişti; bavulları, silah sandıkları, konserveleri, hepsi tamamı. Diğer yolcuları beklemlerine gerek kalmadı, çünkü bunlar o koca kayığı zaten doldurmuştu. Zencilerden biri sandıkların üzerine çıktı ve orada bir maymun gibi, dizlerini ellerinin arasına alarak çömeldi. Diğer zenci küreklerle geçti... İkisi de sırtarak ve bembeyaz dişlerini göstererek Tartarin'e bakıyorlardı.

Tartarin suratında tüm hemşerilerinin çok iyi bildiği o korkunç somurtmayla arkada ayakta dikiliyor, hançerinin sapını hararetle tırmalıyordu; çünkü Barbassou ne demiş olursa olsun, Tarascon'un cesur hamallarına hiç benzemeyen bu abanoz derili heriflere bir türlü güvenemiyordu.

Beş dakika sonra kayık karaya vardı ve Tartarin günler sonra ilk defa bu küçük Berberi rıhtımında toprağa ayağını bastı. Üç yüzyıl önce Miguel de Cervantes adında İspanyol bir kürek mahkûmunun *Don Kişot* adını alacak yüce romanını kırbaç acıları içinde hazırladığı topraklara!

III

Cervantes'in Ruhuna Sesleniş - Karaya Çıkış - Törler Nerede? Tör Filan Yok - Hayal Kırıklığı

Ey Miguel de Cervantes Saavedra! Büyük insanların yaşadıkları yerlerde onlardan bir şeylerin havada dalgalanmaya ve gezinmeye hep devam ettiği söylenir. Eğer bu doğruysa, senin anıtsal kitabının iki kahramanı Don Kişot ile Sanço Panza'yı kendinde cisimleştiren Tartarin'in Güney Fransa'dan gelip bu Berberi kıyılarına çıkışını gören ruh parçan neşeyle ürpermiş olmalı...

O gün hava sıcaktı. Güneşin ışın yağmuruna tuttuğu rıhtımda beş altı gümrük memuru, Fransa'dan haber bekleyen Cezayirliler, yere çömelmiş uzun pipolarını içen Mağripliler vardı. Maltalı gemiciler, içinde binlerce sardalyanın gümüş paralar gibi parladığı ağları telaşsız yukarı çekiyorlardı. Fakat Tartarin'in toprağa ayak basmasıyla rıhtımda bir hareketlenme oldu ve her şeyin çehresi aniden değişti. Gemide karşısına çıkan korsanlardan daha da çirkin bir grup vahşi, kıyıdaki çakıltaşlarının arasından fırlayarak bu yeni gelelin üzerine atıldı. Yün örtülerle mahrem yerlerini örtmüş cırlıçıplak Araplar, paçavralar içindeki Mağripli çocuklar, zenciler, Tunuslular, Mahonlular, Mzablılar, beyaz önlüklü otel görevlileri... Büyük bir bağırış çağırış içinde, kimisi kıyafetlerini çekiştiriyor, kimisi konservelerini sırtlayıp götürmeye çalışıyor, kimisi ecza dolabına sarılıyordu; velhasıl bagajlarını taşımak için bitimsiz bir didişme başladı. Bu gürültü patırtı yetmezmiş gibi birbirinden tuhaf otel isimlerini suratına çarpan otel görevlileri kendilerini takip etmesini istiyorlardı.

Tüm bu kargaşadan başı dönen zavallı Tartarin bir oraya bir buraya gidip geliyor, bağırıp çağırıyor, sövüp sayıyor, alıp götürülen bagajlarının peşinden koşuyor ve mücadele ediyordu. Üstelik bu barbarlara dert anlatmanın bir yolu-

nu da bilmiyordu; bazen Fransızca, hem de yöresel ağzıyla, hatta bazen Latince yırtınıp duruyordu: *Rosa, la rose, bonus, bona, bonum*; artık ne biliyorsa... Gelgelelim boşuna debeleniyordu, Tartarin'i dinleyen filan yoktu... Allahtan sarı yakalı bir gömlek giymiş, eli değnekli ufakça bir adam hızır gibi yetişti de tüm bu ayaktakımını sopalayarak dağıttı. Cezayir şehrini kolaçan eden polis memurlarından biriydi bu. Son derece nazik bir şekilde Tartarin'e Avrupa Otel'i'ne yerleşmesini salık verdi; ardından onu ve eşyalarını bir sürü el arabasına yükletip otele doğru gönderdi.

Cezayir şehrinin içine girer gizmez Tarasconlu Tartarin'in gözleri şaşkınlıkla açıldı. Gelmeden önce burayı cinli perili, mitolojik bir doğu kenti olarak hayal ediyordu; İstanbul ile Zanzibar arasında bir yerle karşılaşacağını sanıyordu... Oysa Tarascon'un göbeğine düşmüştü sanki... Kafeler, restoranlar, geniş caddeler, dört katlı evler, asfaltla kaplı küçük bir meydanda Offenbach'tan polkalar çalan müzisyenler, masalara kurulmuş çörek yiyip bira içen beyler, hanımlar, birkaç yosma ve sonra askerler... Gel gör ki tek bir *Tör* yoktu! Yalnızca o vardı... Öyle ki meydandan geçerken kendini biraz rahatsız hissetti. Herkes ona bakıyordu. Müzik kesilmiş, Offenbach'ın polkasının tek ayağı havada kalmıştı.

Omzunda tüfekleri, belinde tabancası, Robinson Crusoe gibi yabani ve haşmetli, tüm bu bakışların önünden ağırbaşlılıkla geçti Tartarin. Ne var ki otele adımını atar atmaz gücü tamamen tükendi. Tarascon'dan çıkışı, Marsilya limanı, deniz yolculuğu, Karadağ prensi ve korsanlar kafasının içinde birbirine karışıyor, başını döndürüyordu... Onu odasına taşımaları, silahlarını ve giysilerini çıkarmaları gerekti... Bir yandan da gidip bir doktor çağırmayı aralarında konuşuyorlardı ki kahramanımız kafasını yastığa koyar koymaz öyle derin derin horlamaya başladı ki otel müdürü tıbbi başvurunun lüzumsuz olduğuna kanaat getirdi ve herkes sessizce odasından çıktı.

IV İlk Pusu

Tartarin uyandığında belediye binasının saati öğlen üçü vuruyordu. Bütün akşam, bütün gece ve bütün sabah uymuştu; hatta öğlen saatlerinden de epey ödünç almıştı. Kabul etmek gerekir ki geçen üç gün içinde *fes*'in başına gelmeyen kalmamıştı!..

Gözlerini açar açmaz Tartarin'in ilk düşüncesi şu oldu: "Aslanlar ülkesindeyim!" Ve itiraf etmek gerekir ki hemen yakınında, iki adım ötede, neredeyse elinin altında aslanların olduğu fikri, onlarla boğaz boğaza gelmesi gerekeceği düşüncesi kahramanımızda ölümcül bir ürpertiye neden oldu; usul usul yorganın içine gömüldü.

Ama çok zaman geçmeden, dışarıdan gelen cıvı cıvı sesler, odasına dolan güneş ışığı, yatağına getirttiği güzel kahvaltı, denize açılan büyük penceresi ve tüm bunlara eklenen bir şişe Crescia şarabı, içindeki kahramanlığı tekrar canlandırdı. "Aslanlara hücum! Aslanlara hücum!" diye yorganını üzerinden attığı gibi hızlıca giyinmeye başladı.

Aklındaki plan şuydu: Kimseye bir şey söylemeden şehirden çıkmak, kendini çöle atıp geceyi beklemek, pusuya yatmak ve geçen ilk aslana bam! bam! bam!.. Sonra ertesi gün Avrupa Oteli'ne dönüp kahvaltı yapmak, Cezayirlilerin tebriklerini kabul etmek ve gidip hayvanı getirmek için bir yük arabası kiralamak.

Böylece çabucak silahlandı, kocaman sapı kafasının bir karış yukarısına gelen çadırı sırtlandı ve kendini sokağa attı. Planlarından haberdar olunmasını istemiyordu, bu nedenle kimseye yol sormadan sağa döndü. Bab-Azoun kemerlerinin sonuna kadar yürüdü; bu sırada karanlık dükkânlarının bir köşesine örümcekler gibi pusmuş Cezayir Yahudilerinin bakışlarını ensesinde hissediyordu. Sonra, tiyatro meydanını geçti, kenar mahallelere daldı ve Mustafa Caddesi'nin tozlu yolları boyunca yürümeye başladı.

Caddede korkunç bir trafik vardı. Posta trenleri, dört ve iki tekerli at arabaları, yük vagonları, saman taşıyan öküz arabaları, Afrika avcılarından oluşan bölükler, bir oraya bir buraya koşturan ufacık eşekler, peksimet satan zenci kadınlar, Alsace göçmenlerinin arabaları, kırmızı mantolu sipahiler... Tüm bunlar toz duman içinde, bağrış çağrışlar, şarkılar ve borazanlar eşliğinde hareket etmeye çalışıyordu. Öte yandan iki pis barakanın çitleri arkasında iki Mahonlu kadın saçlarını tarıyordu; asker dolu meyhaneler, kasap dükkânları ve derici dükkânları sağlı sollu dizilmişlerdi.

“Doğu Doğu diye kafamı şişirdikleri bu muymuş?” diye geçirdi içinden Tartarin; “Marsilya’daki kadar bile *Tör* yok burada!”

O bunları düşünedursun, gerdanını hindi misali sallayarak yürüyen, arka bacakları upuzun kocaman bir deve yanından geçiverdi. Kalbi gümbür gümbür atmaya başladı.

Develer şimdiden görülmeye başladığına göre aslanlar da uzakta olamazdı; ve gerçekten de beş dakika bile geçmeden, omuzlarında tüfekleriyle bir bölük aslan avcısının kendisine doğru geldiğini gördü.

“Kalleşler!” diye mırıldandı kahramanımız yanlarından geçerken. “Kalleşler! Çete halinde gidiyorlar aslanlara, hem de köpekleriyle!..”

Çünkü Cezayir’de aslandan başka bir şey avlanabileceği aklının ucundan bile geçmiyordu. Ama yine de bu avcılarının suratında öylesine babacan bir ifade vardı ki ve aslan avına köpeklerle ve av çantalarıyla gitmeleri fikri ona öylesine basit ve sade gelmişti ki bizim Tarasconlu merakını yatıştırmak için aralarından birine yanaşabileceğini düşündü.

“*İ başka*, nasıldı, iyi geçti mi bari avınız?”

“Fena sayılmaz,” diye cevap verdi diğeri; bir gözüyle de Tarasconlu savaşçının ağır silahlarını süzüyordu, belli ki biraz ürkmüştü.

“Hiç vurabildiniz mi?”

“Elbette vurduk... Hiç fena sayılmaz... Bakın göstereyim.” Ve Cezayirli avcı içi tıka basa tavşan ve çulluk dolu çantasını gösterdi.

“Nasil yani! Av çantasında mı?.. Onları av çantasına mı koyuyorsunuz?”

“Nereye koysaydım ya?”

“O zaman, bunlar.. Çok küçük olanları...”

“Küçüğü de var büyüğü de,” dedi avcı. Ve hemen evine dönmek istediği için büyük adımlarla arkadaşlarına yetişti.

Cesur yürekli Tartarin yolun ortasında şaşkın şaşkın bakakaldı... Sonra biraz düşündü ve “Aman canım,” dedi kendi kendine, “hepsi palavracı bunların... Bir şey vurdukları falan yok...” Ardından yoluna devam etti.

Şimdiden evler seyrekleşmeye başlamıştı, yoldan geçenler de. Karanlık çöküyor, nesnelerin sınırları silikleşiyordu... Tarasconlu Tartarin bir yarım saat kadar daha yürüdü. En sonunda durdu... Artık her yere gece hâkimdi; aysız ama yıldızlarla dolu bir gece. Yolda kimsecikler yoktu... Sonra, kahramanımız, “Aslan bunlar, posta arabası değil ya, ne işleri olur anayolda?” diye düşünerek kendisini tarlalara attı. Her adımında çukurlar, dikenler ve çalılıklar vardı. Ne gam! Yürümeyi hiç kesmiyordu... Sonra aniden durdu. Burnunu sağa sola oynatarak kuvvetle çekiyor, “Havada aslan kokusu var,” diyordu kendi kendine.

V

Bam! Bam! Bam!

Büyük vahşi bir çöldü burası; garip garip bitkilerle doluydu, her biri uğursuz hayvanları andıran şu Doğu bitkileri... Yıldızların soluk ışığı altında iyice büyümüş gölgeleri toprak üzerinde her yöne uzanan desenler oluşturunuyordu. Sağda belli belirsiz kocaman bir dağ, belki de Atlas!.. Solda,

boğuk sesiyle kendini belli eden görünmez deniz... Yırtıcı hayvanların aklını çelmeye elverişli bir yer...

Tarasconlu Tartarin bir tüfek önünde, bir tüfek elinde diz çöktü ve beklemeye başladı... Bir saat bekledi, iki saat bekledi... Yok!.. Sonra okuduğu kitaplardaki büyük aslan avcılarının yanlarına ufak bir oğlak almadan ava çıkmadıklarını hatırladı; birkaç adım ötelere bu hayvanı bağlayıp ayaklarını bir iple çekiştirerek bağırıyorlardı. Yanında bir oğlağı olmayan kahramanımızın aklına taklit etme fikri geldi ve başladı bir oğlak gibi melemeye: “Mee! Mee!”

Önce sesi epey yumuşaktı, çünkü ruhunun derinliklerinde aslanın onu duymasından biraz korkuyordu... Sonra, hiçbir şeyin gelmediğini görünce daha güçlü meledi: “Meee!.. Meee!.. Meee!” Yine tık yok!.. Sabırsızlandı, bir defa daha, daha yüksek sesle üst üste: “Meee!.. Meee!.. Meee!..” Bu sefer o kadar güçlüydü ki bizim oğlak sonunda öküz oldu çıktı...

Birdenbire, birkaç adım ötesinde devasa bir karaltı belirdi. Tartarin melemeyi kesti... Bu dev karartı eğilip kalkıyor, toprağı kokluyor, atlayıp zıplıyor, yatıp yuvarlanıyor, dört-nala bir yerlere koşup geri geliyor ve zınk diye duruyordu... Hiç şüphe yok, bir aslandı bu!.. Şimdi dört bacağı birden çok net görülebiliyordu, kocaman bir boynu ve karanlıkta çakan kocaman gözleri vardı... Nişan al! Ateş! Bam! Bam! Bam!.. İşte bu kadar. Ardından geriye doğru sıçrama ve elde av bıçaklarıyla bekleyiş.

Kahramanımızın ateşine korkunç bir inilti karşılık verdi.

“Vurdum! Vurdum!” diye bağırdı Tartarin; ve güçlü bacaklarını sertleştirerek yırtıcıyı karşılayabileceği bir pozisyon aldı; ama hayvan, umduğu gibi ona saldırmak bir yana inleye inleye hızla uzaklaştı... Fakat kahramanımız milim kılmıdamadı. Dişi aslanı bekliyordu... Tıpkı kitaplardaki gibi!

Ne var ki dişi aslan gelmedi. İki üç saatlik bir bekleyişin ardından Tarasconlu iyice yoruldu. Toprak nemliydi, hava serinlemişti ve denizden esen rüzgâr ısırmaya başlamıştı.

“Gün aydınlanana kadar biraz kestirsem nasıl olur?” dedi kendi kendine; ve romatizma tehlikesinden kaçınmak için sefer çadırına sarıldı... Ama şu şeytanın işine bak! Sefer çadırı, nazar değmesin, tam bir ustalık eseri idi, o kadar ustaca yapılmıştı ki açmak için epey uğraşmak gerekiyordu.

Tam bir saat ter döktü ama lanet olasıca çadır yine de açılmadı... Hani bazı şemsiyeler vardır ya fırtınanın ortasında size oyunlar oynarlar... Tarasconlu Tartarin, artık iyice bitkin, çadır takımını yere attı ve yöresel ağzıyla küfürler ederek üzerine yattı...

“Ta, ta, ra, ta, tarata!..”

“*Quès aco?*..” diye sıçrayarak uyandı Tartarin.

Mustafa Kışlası’ndaki Afrika avcı birliğinin borularıydı bunlar... Aslan avcımız şaşkın şaşkın gözlerini ovuşturuyordu... Çünkü çölün ortasında olması gerektiğini düşünüyordu!.. Peki neredeymiş, biliyor musunuz?.. Bir sebze tarlasının içinde! Etrafı enginarlar, karnabaharlar ve pancarlarla sarılıydı.

Tartarin’in “Sahra Çölü” sebze kaynıyordu... Hemen yakınında, Mustafa Tepesi’nin güzel yamaçlarında bembeyaz Cezayir villaları doğan güneşin pembe ışıkları altında parılıyordu; sanki Afrika’da değil Marsilya’nın köşkler semtindeydi.

Civardaki lüks hava ve manzaraya hâkim olan bostanlar zavallı kahramanımızı o kadar şaşırttı ki keyfi epey kaçtı.

“Bu insanlar kafayı yemiş olmalı,” diyordu kendi kendine; “aslanların olduğu yere bostan ekilir mi? Öyle ya, rüya filan görmedim... Aslanlar buraya kadar geliyorlar... İşte bunlar da kanıt...”

Kanıt, vurulan hayvanın kaçarken arkasında bıraktığı kan lekeleri idi. Gözleri bu izlerde, elinde tabancası dikkatle yürümeye başladı; bir sürü ezilmiş enginarı geçtikten sonra bir yulaf tarlasına vardı... Tarlanın içinde ilerlerken bir kan gölü gördü, gölün ortasında kafasında kocaman bir yarayla devrilmiş bir... Tahmin edin ne!..

“Bir aslan olsa gerek!”

Hayır, bir eşek, Cezayir’in “bourriquot” dedikleri şu meşhur eşekçiklerinden birini vurmıştu.

VI

Dişinin Gelişi - Korkunç Çarpışma - Tavşanların Buluşma Yeri

Kurbanını görünce Tartarin’in ilk duygusu kendisine gücenmek oldu. Bir aslan nere, bir eşekçik nere!.. İkinci duygusu acıma oldu. Bu minik eşekçik o kadar güzeldi ki, o kadar tatlı görünüyordu ki! Kaburgalarının üzerindeki postu hâlâ sıcaktı ve âdeta bir dalga gibi gidip geliyordu. Tartarin diz çöktü, Cezayir kuşağıyla bu talihsiz hayvanın kan kaybını durdurmaya çalıştı; dev gibi bir adamın ufacık bir eşeği iyileştirmek için didinmesi, bu gerçekten görebileceğiniz en dokunaklı manzaralardan biriydi.

Birkaç soluk canı kalan eşekçik, kuşağın ipeksi dokunuşuyla büyük gri gözlerini açtı, uzun kulaklarını iki üç kez oynattı, sanki şöyle diyordu: “Teşekkürler!.. Teşekkürler!..” Sonra, kafasından kuyruğuna kadar son kez sarsıldı ve bir daha hiç kıılmıdamadı.

“Noiraud! Noiraud!” diye bağırان kaygılı bir ses duyuldu aniden. Tam o sırada yakındaki koruluğun ağaçları hareket etmeye başladı. Tartarin yerinden kalkmaya ve gardını almaya ancak vakit bulabildi... Gelen dişiydi!

Geldi... Alsaceli yaşlı kadınların giysileriyle donanmış korkunç ve öfkeli bir varlık; büyük kırmızı bir şemsiyeyle silahlanmıştı ve sesinin tüm gücüyle eşeğinin akıbetini soruyordu. Tartarin bu nemrut kadınla karşılaşacağına büyük, hiddetli bir aslanla kapışsaydı kuşkusuz daha iyiydi... Zavalı kahramanımız olayın nasıl gerçekleştiğini anlatmaya çabalıyordu ama nafiyleydi; hanımın sevgili Noiraud’sunu aslan

sandığını söylemesi hiçbir işe yaramıyordu... Aksine, yaşlı cadı kendisiyle alay edildiğine inanıyor ve giderek daha yüksek sesle bağıyor, “Şeytan!” diyordu; sonra hızını alamadı, başladı bizim Tartarin’i şemsiyesiyle sopalamaya. Biraz afalayan kahramanımız darbeleri karabinasıyla savuşturmaya çalışıyor, terliyor, ah vah ediyor, bağıyordu: “Ama rica ederim, ama lütfen!”

Hepsi boşuna! Hanımın aldırdığı yoktu, şiddetlenen darbeler bunu gösteriyordu.

Neyse ki savaş alanına üçüncü bir kişi daha geldi. Alsaceli kadının kocasıydı bu. O da Alsaceliydi, burada bir meyhane işletiyordu, üstelik hesaptan kitaptan da iyi anlıyordu. Muhatabının kim olduğunu görünce ve katilin kurbanın parasını ödemeye razı olduğunu anlayınca karısının silahını elinden aldı ve bir anlaşmaya varıldı.

Tartarin’dan iki yüz frank aldı; eşeğin değeri ancak on franktı. Arapların kurduğu pazarlarda bourriquot fiyatları bu civardaydı. Sonra zavallı Noiraud’yu bir incir ağacının altına gömdüler ve Tarasconlu’dan aldığı paracıklarla keyfi yerine gelen Alsaceli adam kahramanımızı bir şeyler atıştırması için meyhanesine davet etti. Birkaç adım ötede, anayolun üzerindeymiş.

Cezayirli avcılar her pazar meyhanesine yemeğe gelirmiş çünkü hemen yakınındaki ova av hayvanlarıyla doluymuş ve dahası kentte tavşanların en çok bulunduğu yer burasıymış.

“Peki ya aslanlar?” diye sordu Tartarin.

Alsaceli duraksayıp şaşkın şaşkın ona baktı:

“Aslanlar?”

“Evet... Aslanlar... Ara sıra denk geliyorsunuzdur?” diye tekrarladı kahramanımız; sesi bu sefer biraz güvensizdi.

Meyhaneci kahkahalarla gülmeye başladı:

“Ay, hiç güleceğim yoktu... Aslanlar! Aslanlar! Ne işiniz var sizin aslanlarla?”

“Cezayir’de yok yani?..”

“Hay Allahım! Ben hiç görmedim... Nereden baksan yirmi senedir burada yaşıyorum. Ama sanki üzerlerine konuşulduğunu duymuştum... Gazetelerde galiba... Ama buradan çok daha uzaklardan, Güney’den haberlerdi...”

O sırada meyhaneye vardılar. Vanves ya da Pantin’de görülen kır meyhaneleri gibiydi. Kapısının üstünde kupkuru dallar, duvarlarında boyanmış bilardo istekaları vardı ve şöyle bir levha asılıydı:

TAVŞANLARIN BULUŞMA YERİ

Tavşanların Buluşma Yeri!.. Ah Bravida, kulakların çınlasın!

VII

At Arabası - Mağripli Kadın ve Yaseminli Tespih

Bu ilk macera birçok insanı yıldırmaya yeterdi, ama Tartarin gibi görmüş geçirmiş insanlar mücadeleyi öyle kolay kolay bırakmaz.

“Aslanlar güneyde miymiş,” diye düşündü kahramanımız; “tamam o zaman! güneye gidiyorum.”

Ve son parçayı yutar yutmaz yerinden kalktı; meyhaneciye teşekkür etti, yaşlı kadına samimiyetle sarıldı, zavallı eşekçik Noiraud için son birkaç damla gözyaşı döktü ve eşyalarını toplayıp aynı gün güneye gitme kararlılığıyla şehir merkezine doğru yola koyuldu.

Ne var ki büyük Mustafa Caddesi dünden bugüne sanki uzamış gibiydi. Yetmezmiş gibi güneş daha bir kızgındı ve her yer toz dumandı! Sefer çadırıysa öyle ağırdı ki! Tartarin şehre kadar yaya devam edecek cesareti kendinde bulamadı ve geçen ilk at arabasını durdurarak bindi...

Ah! Zavallı Tarasconlu Tartarin! Bu külüstür arabaya bineceğine yürüyerek yoluna devam etseydi keşke; havadaki tozdan, sefer çadırından ve ağır silahlardan nefesi kesilip

bayılsaydı da o uğursuz arabaya binmeseydi... Hiç olmazsa adının ve şanının lekelenmesi riskini almamış olurdu...

Tartarin'in de binmesiyle araba tamamen doldu. Köşede uzun kara sakallı bir Cezayir papazı kutsal bir huşu içinde dua kitabını okumaktaydı. Hemen yanında kocaman sigaralar içen Mağripli genç bir tüccar vardı. Sonra Maltalı bir gemici ve ak çarşafar altında sadece gözleri görünen dört beş Mağripli kadın. Kadınlar Abdülkadir Mezarlığı'nda ibadet etmekten dönüyorlardı; ama ölüler diyarını görmek onları pek hüzünlendirmemiş gibiydi. Peçelerinin altından pasta böreklerini yerken gülüp eğleniyorlardı.

Tartarin bu kadınların kendisine çok baktıklarını fark etmişti. Özellikle biri, hemen karşısında olan, gözlerini ona dikmiş ve yol boyunca bir kere bile çekmemişti. Bu hanım çarşafa bürünmüş olsa bile, sürmeli büyük kara gözlerinin parlaklığı, altın bileziklerle süslediği, çarşafının altından ara sıra görülen ince ve narin kolları, sesindeki yumuşaklık ve kafasını zarif ve neredeyse çocuksu oynatışı, tüm bunlar çarşafın hemen altında genç, güzel ve sevilesi bir şey olduğunu hissettiriyordu... Zavallı Tartarin utancından nereye saklanacağını bilemiyordu. Bu güzel Doğulu gözlerin sessiz okşamaları onu heyecanlandırıyor, başını döndürüyor, adamcağız ölecek gibi oluyordu; ya sıcaktan ter basıyor ya da soğuktan ürperiyordu...

Tüm bunlar yetmiyormuş gibi hanımın terlikleri de girdi işin içine: Büyük av çizmelerinin üzerinde bu zarif terliklerin ufak kırmızı fareler gibi koşuşturduğunu hissediyordu... Ne yapmalıydı? Bu bakışlara, bu ilgiye cevap mı vermeliydi? Peki ya sonuçları... Doğu'da bir gönül macerası korkunç bir hale bürünebilirdi!.. Ve bildik Güneyli sanrıları harekete geçen cesur Tarasconlu kendini şimdiden haremağalarının eline düşmüş olarak, kellesi –ya da Tanrı korusun, başka bir yeri– uçurulmuş, deri bir çuvalın içinde yanında kafasıyla birlikte denize atılırken görüyordu. O bu düşünceler içinde

ürperedursun küçük terlikçikler oynaşmaya devam ediyor, ona doğru iki kara kadifeçiçeği gibi açılmış gözler âdeta “Toplasana bizi! Toplasana bizi!” diyordu...

Araba durdu. Bab-Azoun Sokağı’nın girişindeki tiyatro meydanıydı burası. Mağripli kadınlar bol pantolonları ayaklarına dolana dolana, vahşi bir zarafetle çarşaflarına sımsıkı sarınarak teker teker indiler. Tartarin’in karşısında olan en son kalktı ve kalkarken yüzü kahramanımızinkinin o kadar yakınından geçti ki soluğunu ta derinlerinde hissetti; genç ve tazeydi; yasemin çiçeği, misk ve pasta kokuyordu.

Tarasconlu daha fazla dayanamadı. Aşk sarhoşu ve her şeye hazır, Mağripli’nin peşine takıldı... Silah takımlarının gürültüsünü duyan kadın arkasına döndü ve bir elini “Sus!” der gibi peçesine götürürken, diğer eliyle yasemin çiçeklerinden yapılmış mis kokulu bir tespihi yere attı. Tarasconlu Tartarin tespihi almak için yere eğildi; ama kahramanımız biraz ağır olduğu ve silah takımlarıyla yüklü olduğu için işlem epey uzun sürdü...

Kalktığında, yasemin çiçekli tespih kalbinin üzerindeydi – Mağripli kadınsa gözden kaybolmuştu.

VIII

Atlas Aslanları, Rahat Uyuyun!

Atlas aslanları! İnlerinizin derinliklerinde, yabani kaküslerin ve sarısabırların arasında rahat rahat uyuyun... Tarasconlu Tartarin birkaç gün daha sizi rahatsız etmeyecek. Şimdilik tüm savaş gereçleri –silah sandığı, ecza dolabı, sefer çadırı ve konserveleri– Avrupa Oteli’nin 36 numaralı odasının bir köşesinde sessiz sakın duruyor.

Kızıl yeledi koca aslanlar, korkusuzca uyuyun! Bizim Tarasconlu, Mağripli’sini arıyor şimdi. At arabasında geçen olaydan beri ayağının üzerinde, o kocaman avcı ayağının

üzerinde küçük kırmızı farelerin oynaşmalarını hissediyor zavallılık; ve dudaklarını sıyrıp geçen taze deniz esintisi hep aşk dolu bir pasta ve anason kokuyor.

Sevgili Mağripli'sine susamış! Onu istiyor! Onu er ya da geç bulacak!

Ama öyle ufak tefek bir iş değildir bu! Yüz bin ruhun ikamet ettiği bir kentte sadece soluğunu, terliklerini ve gözlerinin rengini bildiğin bir kişiyi bulmak... Aşkından yana yana böyle bir maceraya atılabilecek tek bir Tarasconlu varsa o da Tartarin'dir.

İşin kötü tarafı şu ki, beyaz çarşıları altında tüm Mağripli kadınlar birbirine benziyordu; üstelik nadiren evlerinden dışarı çıkıyorlardı ve şu da var ki onları görmek için yukarı mahalleye, Arap mahallesine, *Törler* kentine çıkmak gerekiyordu.

Şehrin bu yukarı kısmı tekinsizliğiyle bilinir. Dar karanlık sokaklara karşılıklı dizilmiş, çatıları bitişik evlerin tünel gibi uzadığı gizemli mahalleler. Alçak kapılar, telörgülerin koruduğu ufacık, sessiz ve hüznü pencerele. Ve sonra, ışığın girmediği sağlam soltu bir sürü ufak dükkânda kafa kafaya vermiş –ak gözlü ve ak dişli– korsan kılıklı herifler uzun pipolar tütürür, hain planlar içindelermiş gibi fısıldaşırlar...

Tartarinimizin böyle dehşet verici bir yerden hiçbir duyguya kapılmadan geçtiğini söylemek elbette yalan olur. Tam tersine çok heyecanlıydı ve koca göbeğinin anca sığıdığı bu karanlık sokakçıklardan geçerken son derece dikkatliydi; en ufak kıpırtıya dikkat kesiliyor, elini tabancasının tetiğinden hiç çekmiyordu. Tıpkı Tarascon'da, kulübe giderken olduğu gibi. Yeniçeriler ve haremağaları her an arkasından saldırabilirmiş gibi geliyordu; ama hanımını tekrar görme arzusu ona cesaret veriyor, kendini dev gibi güçlü hissetmesini sağlıyordu.

Cesur yürek Tartarin sekiz gün boyunca şehrin tepelerini terk etmedi. Kâh hamamların önünde dikilmiş, sabun kokulu kadınların soğuktan ürpererek gruplar halinde çıkışlarını

beklerken, kâh camilerin önünde, ibadethaneye girmeden önce öfleye püfleye koca botlarını çıkarırken görülüyordu...

Bazen, gece çökünce, hamamda da camide de hiçbir şey bulamamış olmanın üzüntüsüyle geri dönmek üzere Mağriplilerin evlerinin önünden geçerken monoton şarkılar duyuyordu; boğuk gitar sesleri, tambur tıngırtıları ve kalp atışlarını hızlandıran hafif kadın gülüşmeleri.

“Belki de orada!” diyordu kendi kendine.

Bu durumda, eğer sokakta başka kimse yoksa bu evlerden birine yaklaşıp kapının ağır tokmağını kaldırır ve belli belirsiz tıklattırdı... Şarkılar ve gülüşmeler anında kesilirdi. Duvarın arkasında sakinleri uyuklayan bir kümes varmış gibi sadece silik fısıltılar duyulurdu.

“Dayan!” diyordu kahramanımız kendi kendine. “Bir şeyler olmak üzere!”

Ne var ki daha ziyade başına gelen bir kova soğuk su veya mandalina kabukları oluyordu. Daha ciddi bir şey değil...

Atlas aslanları, siz daha uyuyadurun!

IX

Karadağ Prensi Gregory

İki koca hafta olmuştu ki talihsiz Tartarin Cezayirli sevgilisini arıyordu ve sevgililerin işlerine bakan tanrı eğer Karadağlı bir prens kılığında karşısına çıkmasaydı, muhtemelen daha da arayacaktı. Bakın nerede ve nasıl karşılaştılar.

Kışın her cumartesi gecesi Cezayir’in büyük tiyatrosu kendi maskeli balosunu verir; Paris Operası’nda olandan ne eksik ne fazla. Taşranın her biri bir öncekinin aynısı tatsız tuzsuz balolarından. Salonda az insan olur; Bullier’den veya Casino’dan birkaç avare, subayların etrafına üşüşen üç beş çılgın bakire, yaşı geçkin rüküşler, çığırından çıkmış iskele hamalları ve erdemli günlerinden sarımsak ve safran kokusunu hâlâ taşıyan

beş veya altı Mahonlu fahişe. Ama esas şenlik, o gece için özel olarak kumar salonuna çevrilen fuayede olur. Ateşli ve karmakarışık bir kalabalık, uzun yeşil çuhalar etrafında itişip kakışır: izin günlerinde kıt maaşlarıyla kumar oynayan Ceza-yir piyadeleri, yukarı mahalleden Mağripli tüccarlar, zenciler, Maltalılar, bir sabanın veya bir çift öküzün parasını bir asa yatırmak için ta nerelerden gelmiş çiftçiler.. Hepsi de titrek ve solgundur; dişleri sımsıkıdır; hep aynı kâğıda sabitlenmekten şaşlaşmış, kumarbazlara özgü bulanık bakışları vardır.

Biraz ötede, ailecek kumar oynayan Cezayir Yahudileri. Erkekleri, kadifeden kasketleri ve mavi çoraplarıyla çirkin mi çirkin oryantal giysiler içindedir. Kadınlar, şişkin ve soluk, altın rengi daracık göğüslüklerinin içinde dimdik dururlar.. Masaların etrafında gruplaşmış, hep bir ağızdan akıl danışır, parmak hesabı yapar ve az oynarlar. Sadece ara sıra, uzun müzakerelerden sonra, peder sakallı saygın bir ihtiyar aralarından ayrılır ve ailenin tüm parasını riske sokar.. İşte o zaman, oyun bitinceye kadar, İbrani gözler parıldayarak masaya döner; bu korkunç kara mıknaatılar altın parçacıklarını masaya hep birlikte sürer ve sonunda bir iple çeker gibi usulca kendilerine çekerler..

Sonra münakaşalar, kavgalar, her memleketten küfürler, her dilden çılgınca feryatlar, çekilen bıçaklar, polis baskınları, kaybolan paralar!..

Büyük Tartarin bir akşam başıboş dolaşırken kalbini biraz ferahlatmak ve derdini unutmak için işte bu patırtılı şenliğin içine düştü.

Kahramanımız tek başına kalabalığın içinde ilerliyordu ve her şeye rağmen Mağripli'sini düşünüyordu. Sonra bağrış çağrışların ve altın şıkırtılarının üzerinden iki öfkeli ses yükseldi:

“Size söylüyorum mösyö, yirmi frangım eksik!..”

“Mösyö!”

“Mösyö!.. Eee sonra?..”

“Kiminle konuştuğunuza dikkat edin mösyö!”

“Kim olduğunuzla ilgilenmiyorum mösyö!”

“Karşınızda Karadağ Prensi Gregory duruyor mösyö.”

Tartarin bu ismi duyar duymaz heyecana kapıldı, kalabalığı yararak prensini tekrar bulmanın mutluluğu ve gururuyla ilk sıraya yerleşti. O Karadağ Prensi ki geminin güvertesinde onu şöyle böyle tanımıştı ve ne kadar nazik biri olduğunu görmüştü... Gelin görün ki iyi Tarasconlumuzun gözlerini kamaştıran bu asalet unvanı, prensin münakaşa ettiği avcı birliği subayında en ufak bir etkide bulunmamış gibiydi.

“İşte karşınızdayım...” diye sırtıttı bu asker ve sonra kalabalığa dönerek devam etti: “Karadağ Prensi Gregory... Kim biliyor bu ismi?.. Hiç kimse!”

Tartarin kızmış bir şekilde ileri bir adım attı.

“Affedersiniz... Ben *pirensi* tanırım!” dedi sert bir şekilde, o güzelim Tarascon ağzıyla.

Avcı birliği subayı suratına dik dik baktı, sonra omuzlarını silkerek, “Pekâlâ! Öyle olsun... Kaybolan yirmi frangı aranızda paylaşın ve mesele böylece kapansın,” dedi.

Bunun üzerine sırtını döndü ve kalabalığın içinde kayboldu.

Tartarin ateşli bir şekilde arkasından fırlamak istedi ama prens ona engel oldu:

“Siz bırakın... Bu benim meselem.”

Ve Tarasconlu’yu kolundan tuttuğu gibi dışarı sürükledi.

Dışarı çıkar çıkmaz Karadağ Prensi Gregory şapkasını çıkardı, kahramanımızın elini sıkarken titrek bir sesle ismini hatırlamaya çalıştı:

“Mösyö Barbarin...”

“Tartarin!” diye fısıldadı bizimki utangaç bir şekilde.

“Ha Tartarin ha Barbarin, ne fark eder! Artık aramıza sadece ölüm girer!”

Ve asil Karadağlı, Tartarin’in ellerini vahşi bir enerjiyle sallamaya başladı... Tarasconlu sizce gurur duyuyor muydu?

Sarhoş gibi “*Pirens! Pirens!*” sözlerini tekrar ediyordu.

On beş dakika sonra bu iki beyefendi Çınar Restoran’a yerleşmişti; taraçası denize bakan bu hoş gece kulübünde önlerindeki Rus salatasını güzel bir Crescia şarabıyla ıslatıyor, tanışıklıklarını pekiştiriyorlardı.

Bu Karadağ prensi kadar baştan çıkarıcı birini hayal edemezsiniz. İnce, zarif, saçlarını özene bezene kıvrıcıklaştırmış, sakallarını sinekkaydı yapmış bu adamın üstü başı tuhaf nişanlarla doluydu. Kurnaz bakışları, yumuşak tavırları ve belli belirsiz İtalyan aksanıyla bıyiksiz bir Mazarin’i andırıyordu: Latin dillerine çok düşküncü ve her fırsatta Tacitus’tan, Horatius’tan ve Tefsirler’den alıntılar yapıyordu.

Eski ve köklü bir aileden gelmekteydi ve anlaşılan o ki, daha on yaşında özgürlükçü düşünceleri nedeniyle erkek kardeşleri onu sürgüne yollamıştı; o zamandan beri eğitimi ve zevki için asil bir filozof olarak dünyayı geziyordu... Şimdi şu eşsiz tesadüfe bakın! Prens, Tarascon’da tam üç yıl bulunmuştu, ama Tartarin ona kulüpte veya Esplanade’da hiç rastlamadığına şaşırdığında, “Dışarıya pek az çıkardım...” diye geçiştirdi yüksek hazretleri. Fakat Tarasconlumuz ihtiyatla daha fazlasını sormadı. Zira ona göre tüm bu büyük varoluşların gizemli tarafları vardı!..

Sonuç olarak, bu Senyör Gregory çok iyi bir prensti. Crescia şarabını yudumlayadursun Tartarin’in ona Mağrip’li’sini anlatışını sabırla dinledi ve hatta öylesine etkilendi ki yöredeki kadınların hepsini tanıdığını ve o kadını çabucak bulacağını söyledi.

Uzun süre kafaları çektiler. “Cezayir kadınlarına ve özgür Karadağ’a” kadehler kaldırdılar.

Dışarıda, taraçanın altında, deniz gidip gelmekteydi ve dalgalar, gölgelerin içinde, silkelenen ıslak bayrak sesleri eşliğinde kıyıyı dövmekteydi. Hava sıcaktı ve gökyüzü yıldızlarla doluydu.

Çınar ağaçlarında bir bülbül şakıyordu.

Hesabı ödeyen Tartarin oldu.

X

Bana Babanın Adını Söyle, Sana Bu Çiçeğin İsmini
Söyleyeyim

Güzel hanımları saklandıkları yerden çıkarmak mı istiyorsunuz, Karadağ prenslerinden bahsedin yeter!

Çınar Restoran'daki bu akşamın ertesi günü, Prens Gregory sabah erkenden Tarasconlu'nun odasında bitivermişti.

“Çabuk, çabuk, üstünüzü giyin... Mağripli'niz bulundu... Adı Baïa... Yirmi yaşında, kalbiniz kadar güzel, ayrıca dul bir kadınmış...”

“Dul mu?.. Ne şans ama!” diye neşeyle bağırdı cesur Tartarin, zira Doğu'nun kocalarından çekiniyordu.

“Evet, ama erkek kardeşinin sıkı gözetimi altında...”

“Ah! Hay aksi şeytan!”

“Orléans pazarında pipo satan sert bir Mağripli...”

Bu sırada bir sessizlik oldu.

“Olsun varsın!” diye devam etti prens. “Bu kadarcık şey için korkacak adam değilsiniz siz; hem sonra belki birkaç pipo satın alarak bu vicdansız adamın hakkından gelebiliriz... Hadi çabuk, üstünüzü giyin... Sizi çapkın yaramaz!”

Solgun, heyecanlı, kalbi aşkla dolu Tarasconlu koca dondaki düğmeleri alelacele ilikleyerek yatağından sıçradı.

“Ne yapmam gerekiyor?”

“Hanımefendiye basit bir şeyler yazın ve ondan bir randevu isteyin!”

“Yani Fransızca biliyor?..” deyiverdi Tartarin naifçe ve memnuniyetsiz bir havayla, zira Doğu'yu el değmemiş hayal ediyordu.

“Tek kelime bile bilmiyor,” diye cevapladı prens kendinden emin bir şekilde... “Siz bana mektubu yazdırdıktan sonra kelimesi kelimesine tercüme edeceğim.”

“Ah prens, ne kadar iyisiniz!”

Ve Tarasconlu, odada büyük adımlarla sessiz ve düşünceli yürümeye başladı.

Bir Cezayir Mağripli'sine Beaucaireli bir hoppaya yazar gibi mektup yazılamayacağını tahmin edersiniz. Ne mutlu ki kahramanımızın zamanında okudukları işe yaradı ve böylece Gustave Aimard'daki Hintlilerin bıçkın retorliğini Lamartine'in *Doğu'ya Yolculuk*'taki diliyle harmanlayıp içlerine *Ezgiler Ezgisi*'nden şöyle böyle hatırladığı birkaç motifi katabildi ve ortaya görüp görebileceğiniz en oryantal mektup çıktı. Şöyle başlıyordu:

“Kumlardaki devekuşları gibi...”

Ve şöyle bitiyordu:

“Bana babanın adını söyle, sana bu çiçeğin adını söyleyeyim...”

Romantik Tartarımız mektubuna şöyle en simgeselinden bir buket oryantal çiçek eklemek elbette isterdi; ne var ki Prens Gregory erkek kardeşinden birkaç pipo satın almanın daha iyi olacağını düşünüyordu, hem böylece bu beyin vahşi yapısını biraz yumuşatabilirlerdi ve üstelik bu, hanımefendinin de çok hoşuna giderdi, çünkü çok tütün içiyordu.

“Hadi çabuk gidip pipo alalım!” dedi Tartarin büyük bir sevgiyle.

“Durun!.. Durun!.. Bırakın ben tek gideyim. Ben daha hesaplı alabilirim..”

“Nasıl! Siz nasıl isterseniz... Ah prens... Prens...”

Ve cesur Tartarin, kafası tamamen karışık, cüzdanını nazik Karadağlı'ya uzattı, hanımefendinin memnun kalması için hiçbir şeyi eksik etmemesini istedi.

Ne yazık ki iş iyi planlandıysa da umulduğu kadar hızlı gitmedi. Mağripli hanımefendi belli ki Tartarin'in belagatinden çok etkilenmişti ve daha şimdiden dörtte üç baştan çıkmış sayılırdı, onu kabul etmeye hevesli görünüyordu; gel gör ki erkek kardeşinin endişeleri vardı, bunları yatıştırmak için kutu kutu pipo satın almak gerekti.

“Bu şeytan götüresice Baïa tüm bu pipolarla ne yapabilir ki?” diye kendine sormuyor değildi ara sıra zavallı Tartarin; fakat yine de cimrilik etmeden her şeyi ödedi.

Sonuç olarak, dağlar kadar pipo satın alındıktan, bolca oryantal şiir saçıldıktan sonra bir randevu koparıldı.

Tarasconlu'nun hangi yürek çarpıntılarıyla hazırlandığını, kaba kasket avcısı sakalını nasıl bir özenle düzelttiğini, parlattığını, parfümlediğini ve ne olur ne olmaz diye cebine bir muşta ve iki üç tabanca atmayı unutmadığını anlatma gereği duymuyorum.

Nezaketi hiç elden bırakmayan prens bu ilk buluşmaya tercüman olarak eşlik etti. Hanımefendi şehrin tepelerinde yaşıyordu. Kapısının önünde on üç on dört yaşlarında genç bir Mağripli sigara içiyordu. Bu, bahsi geçen ünlü erkek kardeş Ali'ydi. İki ziyaretçinin geldiğini görünce kalenin kapısına iki kere vurdu ve sessiz sedasız geri çekildi.

Kapı açıldı. Zenci bir kadın göründü ve tek bir kelime etmeden bu beyleri dar bir iç avludan geçirerek küçük, serin bir odaya götürdü; hanımefendi alçak bir yatağa yaslanmış onları beklemekteydi... İlk bakışta, at arabasındaki Mağripli'den daha küçük ve daha güçlü göründü Tarasconlu'ya... Bu gerçekten aynı kişi miydi? Fakat bu şüphe Tartarin'in beyninden yalnızca şimşek gibi gelip geçmekle kaldı.

Hanımefendi çıplak ayakları, pembe, zarif yüzüklerle dolu tombul parmaklarıyla o kadar güzeldi ki... Yaldızlı korsesinin, çiçekli elbisesinin altından biraz dolgun, yuvarlak hatlı, sevilesi biri olduğu belliydi... Kehribar rengi bir nargileyi dudaklarının arasına sıkıştırmış, üflediği sarı dumanların içinde görkemli ve gizemli görünüyordu.

Tarasconlu içeri girince bir elini kalbinin üzerine koydu ve kocaman tutkulu gözlerini yuvarlarken elinden geldiğince Mağripli bir şekilde reverans yaptı... Baia bir şey demeden bir süre ona baktı; sonra, kehribar marpucu bırakarak arkasını döndü, elleriyle kafasını sakladı; artık sadece delicesine bir kahkahanın inci dolu bir çuval gibi dans ettirdiği beyaz ensesi görünüyordu.

XI

Tartri Oğlu Tartri Efendi

Bir akşam yukarı kentteki Cezayir kahvecilerinden birine girerseniz, Mağriplilerin bugün hâlâ göz kırpmalar ve kıkırdamalarla Tartri oğlu Tartri Efendi adında sevimli ve varlıklı bir Avrupalıdan bahsettiklerini, onun daha birkaç sene önceye kadar Baïa adında yerli halktan ufak bir hanımefendiy-le yukarı mahallede yaşadığını anlattıklarını duyabilirsiniz.

Kasbah civarında böylesine neşeli anılar bırakan bu Tartri Efendi tahmin edersiniz ki bizim Tartarin'den başkası değil...

Ne bekliyordunuz ki? Azizlerin ve kahramanların hayatında böyle körleşme anları, böyle zafiyetler ve kafa karışıklıkları hep olur. Ünlü Tarasconlu istisna olacak değildi ya, işte bu nedenle iki ay boyunca, aslanlarını ve şöhretini unutmuş bir şekilde, oryantal aşkla sarhoş oldu: Capua'daki Hannibal misali, Ak Cezayir'in tatlı dünyasında uyukladı.

Cesur kahramanımız Arap şehrinin tam kalbinde bir iç avlusu, muz ağaçları, serin sundurmaları ve fıskiyeleleri olan güzel bir evcik kiralamıştı. Orada tüm gürültüden uzakta, Mağripli'siyle yaşıyordu; kendisi de tepeden tırnağa Mağripli olmuş, gün boyu nargilesini üflüyor, misk kokulu reçeller yiyordu.

Baïa ise karşısındaki divana yayılmış, gitar elinde, tek-düze havalar tıngırdatıyordu, ya da efendisini eğlendirmek için göbek dansı taklidi yapıyor, elinde tuttuğu ufak aynada hayran hayran beyaz dişlerine bakarak kırıyordu.

Hanımefendi tek kelime Fransızca, Tartarin'se tek kelime Arapça bilmediği için aralarındaki sohbet bazen canlılığını yitiriyordu ve Tarasconlu'nun, vaktiyle Eczacı Bézuquet'de veya Silahçı Costecalde'da yaptığı gevezelikler için kendini suçlamaya ve günah çıkarmaya bir sürü zamanı oluyordu.

Ama bu günah çıkarmaların bir albenisi yok değildi... Orada tüm gün hiç konuşmadan durmaktan, nargilenin

fokurdamalarını, gitarın tıngırtılarını, avlu mozaigindeki çeşmenin hafif sesini dinlemekten şehvetli bir iç sıkıntısı duyuyordu.

Nargile, banyo ve aşk tüm hayatını doldurmuştu. Dışarı az çıkılıyordu. Ara sıra, hanımını terkisine attığı güzel bir katırın üzerinde civarda satın aldığı küçük bir bahçeye nar yemeye gidiyordu... Ama asla, kati surette şehrin Avrupai kesimine inmiyordu. Sarhoş askerleri, içi subay dolu kaleleri, kemerlerinin altında bitip tükenmeyen kılıç talimi gürültüsüyle Cezayir'in bu tarafı ona katlanılmaz geliyor, gözüne Batı'daki askerî karakollar kadar çirkin görünüyordu.

Sözün kisası, Tarasconlu çok mutluydu. Özellikle Tartarin-Sanço, Türk hamur işlerine çok düşküncü, yeni yaşamından daha fazla memnun olunamayacağını söylüyordu... Tartarin-Kışot'a gelince, Tarascon'u ve verdiği post sözlerini düşünürken vicdanı biraz sızlıyordu... Ama bu çok sürmüyordu. Bu hüznü düşünceğini dağıtmaya Baïa'nın bir bakışı veya Kirke'nin meşrubatları gibi şehvet uyandıran mis kokulu şeytani reçellerden bir kaşık dolusu yetiyordu.

Akşamları, Prens Gregory gelip biraz özgür Karadağ'dan bahsederdi. Yorulmak bilmez hatır gönül bilirliliğiyle, bu sevimli senyör evde tercüman görevi görüyordu, hatta ihtiyaç olursa kâhyalık da yapıyordu, üstelik karşılığında hiçbir şey istemiyor, tüm bunları zevk için yapıyordu... Prens dışında Tartarin sadece Törleri konuk ediyordu. Önceden küçük dükkânlarının dibinden ona korku salan bu yabani kafa- lı korsanları bir kez tanıdıktan sonra, aslında zararsız iyi tüccarlar, nakışçılar, baharat satıcıları, pipo ağzı tornacıları olduklarını, hepsinin iyi yetişmiş, mütevazı, cingöz, ağzı sıkı ve kart oyunlarında birinci sınıf olduğunu anladı. Bu baylar haftada dört veya beş kez akşamı Tartri Efendi'de geçirmeye gelir, parasını alır, reçellerini yer, saat onu vurunca peygamberlerine teşekkür ederek sessiz sedasız evlerine çekilirlerdi.

Onların arkasından, Tartri Efendi ve sadık eşi akşamı terasta bitirirdi; evin çatısını oluşturan bu büyük beyaz teras tüm şehre hâkimdi. Hemen etrafında başka binlerce beyaz teras, ayışığının altında sakince denize kadar yayılarak iniyordu. Gitar tıngırtıları esen yel eşliğinde kulaklarına kadar gelirdi.

...Sonra birden, bir buket yıldız gibi, berrak ve ulvi bir melodi gökyüzüne tatlılıkla saçılır ve yakışıklı bir müezzin komşu caminin minaresinde gecenin derin mavisini beyaz gölgesiyle keserek belirirdi; ufku dolduran muhteşem bir sesle Allah'ın yüceliği için şarkı söylerdi.

Baîa o an hemen gitarını bırakır ve müezzine dönen büyük gözleri bu yakarışı sanki zevkle yudumlardı. Şarkı sırasında, âdeta Doğu'nun Azize Teresa'sı gibi ürpermiş, kendinden geçmiş bir şekilde kalırdı... Kendisi de bir duygu seline kapılan Tartarin onun dua edişini izler, kendi kendine, böylesine iman sarhoşluklarına neden olabildiğine göre bunun çok güçlü ve güzel bir din olduğunu düşünürdü.

Tarascon, kapat gözlerini! Senin Tartarin din değiştirme hayalleri kuruyordu.

XII

Tarascon'dan Mektup Var

Güzel bir öğle vakti, ılık bir rüzgâr ve gökyüzü mavi, Tartri Efendi sanki altında at varmış gibi katırının üzerinde yapayalnız küçük bahçesinden dönüyordu... Ağaçkavunlarının ve karpuzların şişirdiği geniş hasır yastıklarla bacakları ayrılmış, büyük üzengilerinin sesi eşliğinde kafası ve gövdesiyle sanki beşikte gibi sallanırken şahane bir manzaranın içinde yol alıyordu cesur kahramanımız; iki elini karnında kavuşturmuş, keyiften ve sıcaktan uyudu uyuyacak.

Aniden, tam şehre girerken, gürül gürül bir sesin çağrısıyla uyanıverdi.

“Hey! Vay canına! Bu Mösyö Tartarin olmasın?”

Bu Tartarin ismini, bu neşeli Güneyli aksanını duyunca Tarasconlu kafasını kaldırdı ve iki adım ötede *Zouave* gemisinden Kaptan Barbassou’nun yanık tenli cesur yüzünü fark etti; kaptan ufak bir kafenin kapısında oturmuş absent içip piposunu tütürüyordu.

“Hey! Merhaba Barbassou,” dedi Tartarin katırını hafif durdurarak.

Barbassou cevap vereceğine ona kocaman gözlerle bir an baktı, sonra birdenbire gülmeye başladı, öylesine gülüyordu ki Tartri Efendi poposu karpuzlarının üzerinde kalakaldı.

“Bu sarık da nesi, benim zavallı Mösyö Tartarin’im!.. Demek söylenenler doğru, demek sizi Tör yaptılar ha?.. Peki şu küçük Baïa, ‘Marco la Belle’ şarkısını hâlâ söylüyor mu?”

“‘Marco la Belle’ mi!” diye tekrarladı Tartarin içlermiş bir şekilde... “Kaptan, şunu bilin ki bahsettiğiniz kişi Mağripli namuslu bir kızdır ve tek kelime Fransızca bilmez.”

“Baïa tek kelime Fransızca bilmez ha?.. Nereden çıkarıyorsunuz bunu peki?..”

Bunu söyledikten sonra cesur kaptan kahkahalarla gülmeye başladı.

Sonra, zavallı Tartri Efendi’nin asılan suratını görünce geri bastı.

“Aman canım, belki de aynı kişi değildir.. Muhtemelen karıştırdım... Sadece şu var ki, görüyorsunuz ya Mösyö Tartarin, siz yine de siz olun Cezayir’in Mağripli kadınlarından ve Karadağ prenslerinden uzak durun!..”

Tartarin katırını hareketlendirerek üzengilerinin üzerinde doğruldu.

“Prens arkadaşım olur Kaptan.”

“Pekâlâ! Pekâlâ! Öfkelenmeyelim... Biraz absent almaz mısınız? Hayır. Ülkenize iletmek istediğiniz herhangi bir şey?.. Buna da hayır... Eh peki! Öyleyse, iyi yolculuklar... Ah bu arada üstadım, yanımda güzel Fransız tütünü var, belki

biraz almak istersiniz... Alın o zaman! Alın alın! İyi gelir... Doğu'nun kutsal tütünleri belli ki aklınızı bulandırıyor.”

Bunun üzerine Kaptan absentine geri döndü ve Tartarin düşünceli düşünceli, hafif tırışta evinin yoluna devam etti... Her ne kadar onun büyük ruhu tek bir kelimesine bile inanmayı reddetse de Barbassou'nun ima ettikleri onu üzmüştü; sonra Güney'in tabirleri, oraların aksanı, tüm bunlar onda belli belirsiz pişmanlıklara neden oldu.

Eve geldiğinde kimseyi bulamadı. Baïa banyodaydı... Zenci kadın ona çirkin göründü, ev ise hüznü... Tanımlanamaz bir melankolinin pençesinde gidip fiskiye'nin yanına oturdu ve Barbassou'nun tütünüyle bir pipo doldurdu. Bu pipo bir *Sémaphore*⁷ parçasıyla sarılmıştı. Açtığı an doğduğu şehrin ismi hemen gözüne çarptı:

Tarascon'dan yazılmaktadır:

“Şehir trans halinde. Aslan avcısı Tartarin, Afrika'nın büyük kedilerini avlamak için yola çıktı ve aylar oluyor ki kendisinden haber alamıyoruz... Kahraman hemşerimize ne oldu?.. Bu ateşli yüreği, bu atılganlığı, bu macera ihtiyacını ta içimizden bildiğimiz için bu soruyu sormaya dilimiz varmıyor... Birçok başkaları gibi o da çöl kumlarının içinde yutulup gitti mi, yoksa postlarını getireceğine belediyemize söz verdiği şu Atlas canavarlarından birinin ölümcül dişlerinin arasına mı düştü?.. Korkunç bir bilinmezlik! Öte yandan, Beaucaire panayırına gelen zenci tüccarlar, çölün ortasında eşkâli onunkine uyan bir Avrupalı'yla karşılaştıklarını ve Timbuktu'ya doğru yol aldığını iddia ediyorlar.. Tanrı Tartarinimizi bize bağışlasın!”

Tarasconlu bunları okuduğunda kızardı, beti benzi attı, ürperdi. Tüm Tarascon gözünün önünde canlandı: kulüp, kasket avcıları, Costecalde'daki yeşil koltuk ve Kumandan

7 1827-1946 yılları arasında çıkan Marsilya gazetesi. (e.n.)

Bravida'nın üstünde kanatlarını açmış bir kartal gibi süzülen o müthiş bıyıkları.

İşte tam bu durumda, herkes yabani kedileri katletmekle meşgul olduğunu sanırken kendini ödleğe paspasa çömelmiş olarak görünce, Tarasconlu Tartarin kendinden utandı ve ağladı.

Sonra kahramanımız yerinden sıçrayıverdi:

“Aslanlara! Aslanlara!”

Ve sefer çadırının, ecza dolabının, konservelerin, silah sandığının uyuduğu tozlu odaya fırladı; hepsini avlunun ortasına sürükledi.

Bu sırada Tartarin-Sanço son nefesini vermişti bile, sadece Tartarin-Kişot kalmıştı.

Artık ekipmanları kontrol etme, silahlanma, giyinip kuşanma, büyük botları giyme, Baïa'yı emanet etmek için prene iki cümle yazma, bir zarfın içine gözyaşlarıyla ıslatılmış birkaç mavi banknot bırakma zamanı... Ve işte cesur yürek Tartarin yolcu arabasına atlamış hızla Blida yolunda ilerleyedursun, evdeki zenci kadın şaşkın şaşkın ondan kalan nargileye, türbana, terliklere, Tartri Efendi'nin, sundurmaların üstündeki beyaz yoncaların altında sürünen acınacak haldeki tüm Müslüman eski püskülerine bakıyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ASLANLARIN EVİNDE

I

Sürgün Edilmiş Yolcu Arabaları

Geçmiş zamanlardan kalma eski bir yolcu arabasıydı bu; koltukları eski moda, tamamen solmuş bir mavi şilteyle kaplanmıştı ve kocaman yün ponponları öylesine sertti ki birkaç saatlik yoldan sonra sırtınız kaskatı kesiliyordu... Tarasconlu Tartarin'e arabanın köşesi düşmüştü; oraya elinden geldiğince yerleşti ve Afrika'nın büyük kedilerinin misk kokulu gazlarını soluyacağı ana kadar at arabasının bu köhnemiş kokusuyla idare etti; karışımında en tuhafından binlerce koku vardı: adamlar, atlar, kadınlar, deri, yiyecekler ve küflenmiş saman...

Bu arabada herkesten biraz vardı. Sessizlik yemini etmiş bir Katolik keşiş, Yahudi tüccarlar, birliklerine –üçüncü hafif süvari bölüğüne– katılmaya giden iki yosma, Orléansville'den bir fotoğrafçı... Fakat ne kadar sevimli ve çeşitli olurlarsa olsunlar, Tarasconlu, hiçbir yolcuyla konuşmuyordu; bir kolunu asma kayıştan geçirmiş, tüfeklerini dizlerinin arasına almış, orada öylece düşünceli bir şekilde duruyordu... Ani bir kararla yola çıkışı, Baïa'nın kara gözleri, başa çıkması gereken korkunç av, tüm bunlar aklını bulandırıyor; bir de üstüne Afrika'nın tam ortasında yol alan bu Avrupalı eski yolcu arabası, basit ve sade havasıyla ona belli belirsiz gençliğinin Tarascon'unu hatırlatıyordu;

banliyödeki alışverişler, Rhône kıyısında akşam yemekleri, bir sürü hatıra...

Yavaş yavaş gece oldu. Kondüktör fenerlerini yaktı... Pas tutmuş araba, eskimiş yaylarını bağirtarak zıplıyordu; atlar tırıs gidiyor, çingiraklar çınılıyordu... Ara sıra, yukarıda, tenenin altındaki bagaj kısmından korkunç bir hurda gürültüsü geliyordu... Bunlar Tartarin'in savaş malzemeleri idi.

Tarasconlu Tartarin'in artık iyice uykusu gelmişti; sarsıntılarla komik bir şekilde sallanan ve önünde gülünç gölgeler gibi dans eden yolculara şöyle bir baktı, sonra gözleri karardı; zihnine bir perde indi ve artık sadece tekerleklerin aks iniltilerini, arabanın canından bezmiş kapı seslerini çok derinden duyuyordu...

Sonra aniden, bir ses; yaşlı bir perinin boğuk, bozuk, çatlak sesi Tarasconlu'yu ismiyle çağırdı:

“Mösyö Tartarin! Mösyö Tartarin!”

“Kim bana sesleniyor?”

“Benim Mösyö Tartarin; beni tanımadınız mı?.. Yirmi yıl öncesine kadar Tarascon ve Nîmes arası hizmet eden yaşlı yolcu arabasıyım... Sizi defalarca taşıdım, sizi ve arkadaşlarınızı, Jonquières veya Bellegarde tarafına kasket avlamaya gideceğiniz zamanlar!.. Önce sizi bir tanıyamadım, zira kafanızda *Tör* şapkası vardı ve görüşmeyeli epey genişlemişsiniz; ama ne zaman ki horlamaya başladınız, işte o zaman hemen sizi tanıdım.”

“Pekâlâ! Pekâlâ!” dedi Tarasconlu biraz canı sıkılmış şekilde.

Sonra yumuşayarak, “Peki ama benim zavallı arabacığım, buraya ne yapmaya geldiniz?” diye sordu.

“Ah! İyi kalpli Mösyö Tartarin'ciğim, inanın buraya gönüllü olarak gelmedim... Beaucaire demiryolu biter bitmez, artık beni işe yaramaz gördüler ve buraya, Afrika'ya gönderdiler... Sadece beni de değil! Fransa'nın neredeyse tüm at arabaları tıpkı benim gibi sürgün edildi. Bizi geri kafalı

buluyorlardı, şimdi kürek mahkûmları gibi bir yaşam sürüyoruz burada... İşte sizin Fransa'da Cezayir demiryolları dediğiniz budur.”

Tam bu esnada yaşlı yolcu arabası uzun uzun iç çekti; sonra devam etti:

“Ah! Mösyö Tartarin, güzelim Tarascon'u ne kadar öz-lüyorum! O sıralar iyi zamanlarımdı, gençlik zamanlarım! Sabahları yola çıkmaya hazır halimi bir görecektiniz; bol suyla yıkanmış ve yeni verniklenmiş tekerleklerimle gıcır gıcır olurdum, fenerlerim bir çift güneş gibiydi ve tentem her zaman yağla fırçalanırdı! Ah arabanın sürücüsünün kırba-cını şaklatıp ‘Lagadigadeou, la Tarasque, la Tarasque!’ diye bağırışı; kondüktörün, kulaklarına kadar inmiş şapkası, kayışına astığı bilet zımbasıyla, önce öfkeli küçük köpeğini sonra kendisini bir hamlede arabanın üst katına atıp, ‘Hadi gidiyoruz! Hadi gidiyoruz!’ diye kükremesi, ah ne ihtişam-lıydı! Sonra önümdeki dört at çingirak sesleri, havlamalar, bandolar eşliğinde sarsılarak yola koyulurdu; bunun üzeri-ne pencereler açılır, tüm Tarascon büyük kral yoluna doğru koşturan posta arabasını gururla izlerdi.

Ah o ne güzel bir yoldu Mösyö Tartarin; geniş ve bakım-lıydı, her kilometreye düzenli aralıklarla bir yığın küçük taş konurdu, kilometre taşları; sonra sağımda ve solumda üzüm bağları ve zeytinliklerle dolu güzel ovalar vardı... Ayrıca, on adımda bir hanlar, beş dakikada bir vardiya istasyonları... Peki ya yolcularım, ne yiğit insanlardı! Nîmes'e valiyi görme-ye giden belediye başkanları ve piskoposlarını ziyarete giden papazlar, dürüst işadamları, tatildeki öğrenciler, işlemeli ön-lükleriyle köylüler, hepsi de sabahtan taze tıraşlarıyla gelirdi ve siz yukarıda, ikinci katta, kasket avcısı baylar, keyfiniz her zaman öyle yerindeydi ki, akşamları dönerken kendinize ait şarkılarınızı yıldızlara doğru o kadar güzel söylediniz ki!

Ama şimdi her şey bambaşka... Taşıdığım insanları Tanrı biliyor! Nereden geldiğini bilmediğim, beni bitle pireyle dol-

duran bir yığın zındık; zenciler, bedeviler, paralı askerler, dünyanın dört bir yanından maceracılar, pipolarıyla beni kirleten paçavralar giymiş göçmenler; ve bunların hepsi Tanrı'nın bile anlamayacağı bir dil konuşur... Ayrıca bana nasıl muamele ettiklerini görüyorsunuz! Fırçalamak yok, yıkamak yok. Bir de akslarımdaki kirli yağdan şikâyet ederler... Eskiden önüme koşulan büyük, güzel, sakın atlarımın yerine küçük Arap atlarını koyuyorlar; sanki içlerine şeytan kaçmış, sürekli didişiyorlar, birbirlerini ısırıyorlar, koşarken keçiler gibi dans ediyorlar ve tekmeleriyle ön tahtalarımı kırıyorlar.. Hey! Hey! Bakın işte! Yine başladı... Peki ya yollar! Şimdilik yine iyi, çünkü hâlâ hükümete yakınız; ama birazdan yol namına hiçbir şey kalmayacak. Neresi olursa oradan, dağların ve ovaların arasından, palmyelerin, sakızağaçlarının içinden... Sabit tek bir vardiya istasyonu yok. Nerede duracağımız kondüktörün keyfine kalmış, bazen bir çiftlikte, bazen diğerinde.

Bir de bazen bu haydut, tutuyor dolambaçlı yollardan beni bir arkadaşına götürüyor; ben kapıda, onlar kafaları çekiyorlar... Sonra ne mi oluyor, sürekli kırbaç sesleri! Kayıp zamanı telafi etmek gerek! Güneş kızarıyor, tozlar yanıyor. Kırbaç!.. Kırbaç! Çukurlara giriyoruz, tümseklerden sıcıyoruz. Daha fazla kırbaç! Yüzerek nehirlerden geçiyoruz, üşüyoruz, ıslanıyoruz, boğuluyoruz... Kırbaç! Kırbaç! Kırbaç!.. Sonra her yanım ıslanmış bir şekilde –benim yaşımdaki romatizmalıların ihtiyacı da budur ya!– yıldızların altında, her yönden rüzgâra açık bir kervansaray avlusunda yatmam gerekir. Gece çökünce çakallar, sırtlanlar gelip sandıklarımı koklar, sonra çiy düşmüş topraktan kaçan it kopuk takımı altımdaki sıcağa gelir.. İşte sürdüğüm hayat bu Mösyö Tartarin'ciğim; ve güneş beni yakana, nemli geceler beni çürütene kadar bu böyle gidecek, sonra bir gün –başka türlü elimden gelmediği için– uğursuz bir yolun kenarında düşüp kalacağım; Araplar yaşlı gövdemden kalan enkazla kuskuslarını kaynatacaklar..”

“Blida! Blida!” diye bağırdı kapıyı açan kondüktör.

II

Buralardan Küçük Bir Bey Geçti

Buğulanmış camların ardından, belli belirsiz güzel bir kaymakamlık meydanı görüyordu Tarasconlu Tartarin; kemerlerle çevrili, portakal ağaçları olan düzenli bir meydan; ortasında küçük kurşun askerler sabahın berrak pembe du-manında talim yapıyorlardı. Kafeler kepenklerini kaldırı-yordu. Köşede bir sebze hali... Tüm bunlar çok hoştu, ama aslan kokusu yoktu.

“Güneye!.. Daha güneye!” diye söylendi Tartarin köşe-sinde kabarak.

O sırada kapı açıldı. İçeri giren taze esinti, kanatlarında portakal çiçeği kokularıyla birlikte ufak tefek bir bey getir-di; fındıkrengi bir redingot giymişti, yaşlı, kuru, suratı kırış kırış, düzgün giyimli, kafası bir yumruk büyüklüğünde; beş parmak boyunda siyah ipekten kravatı, deri evrak çantası, şemsiyesi olan bir adam: tam bir belde noteri.

Tarasconlu’nun karşısına oturup savaş malzemelerini gö-ren bu küçük bey aşırı derecede şaşırdı ve rahatsız edici bir ısrarla Tartarin’e bakmaya başladı.

Sarsıldı, gerindi, posta arabası yola çıktı... Küçük bey, Tartarin’e bakmaya devam ediyordu... Nihayet Tarasconlu açtı ağzını.

“Bu sizi şaşırtıyor mu?” dedi küçük beyin yüzüne bakarak.

“Hayır! Beni rahatsız ediyor,” diye cevap verdi öteki çok sakın bir şekilde; zira doğrusu, doğanın bahsettiği kocaman cüssesi bir yana, sefer çadırı, tabancası, kılıflarındaki iki tü-feği ve av bıçağıyla Tarasconlu Tartarin çok fazla yer kaplı-yordu...

Küçük beyin cevabı onu sinirlendirmişti:

“Ne sanıyordunuz, aslan avına elinizdeki şemsiyeyle mi gidecektim?” dedi koca adam gururla.

Küçük bey şemsiyesine baktı, hafifçe gülümsedi; sonra yine aynı soğuklukla, “Öyleyse mösyö, siz?..” diye sordu.

“Tarasconlu Tartarin, aslan avcısı!”

Bu kelimeler ağzından çıkarken, cesur yürek Tartarin fesinin püskülünü aslan yelesi gibi sallamıştı.

Posta arabasında şaşkınlıkla bir hareketlenme oldu.

Keşiş haç çıkardı, yosmalar küçük korku çığlıkları attı ve Orléansvilleli fotoğrafçı fotoğrafını çekme onuruna erişme umuduyla aslan avcısına biraz daha yaklaştı.

Küçük beye gelince, o istifini hiç bozmadı:

“Herhalde bir sürü aslan avlamışsınızdır Mösyö Tartarin?” diye sordu sakince.

Tarasconlu bunu bir övgü olarak kabul etti:

“Evet mösyö, çok fazla avladım hem de!.. Keşke kafanızda o öldürdüğüm aslanların sayısı kadar saç olsaydı.”

Ve tüm araba bu küçük beyin kafatasında dikelmış olan üç tel sarı saça bakarak gülmeye başladı.

Sonra Orléansvilleli fotoğrafçı sözü aldı:

“Sizinki korkunç zor bir meslek Mösyö Tartarin!.. Zaman zaman kötü anlar yaşıyorsunuz... Mesela, şu zavallı Mösyö Bombonnel...”

“Ah! Evet, panter avcısı...” dedi Tartarin önemsemez bir tavırla.

“Onu tanıyor musunuz?” diye sordu küçük bey.

“Peh! Tanıyor muymuşum... En az yirmi kez ava çıktık.”

Küçük bey gülümsedi. “Öyleyse siz de panter avlıyorsunuz Mösyö Tartarin?”

“Bazen, sırf eğlence olsun diye...” dedi Tarasconlu öfkeli bir tavırla.

Sonra, iki yosmanın kalbini yakan kahramansı bir jestle kafasını kaldırıp ekledi:

“Ama bir aslan etmez!”

“Zaten,” diye lafa girdi fotoğrafçı, “panter dediğin sadece büyük bir kedidir...”

“Çok doğru!” dedi Tartarin; Bombonnel’in şanının biraz gözden düşürülmesi, hele bu hanımların önünde, hoşuna gitmişti.

Tam bu sırada posta arabası durdu, kondüktör gelip kapıyı açtı ve yaşlı küçük beye dönerek, “Buyurunuz efendim, artık inebilirsiniz,” dedi son derece saygılı bir tonla.

Küçük bey kalktı, arabadan indi, sonra kapıyı kapatmadan önce, “Mösyö Tartarin, size bir tavsiye vermeme izin verir miydiniz?” dedi.

“Nasıl bir tavsiye mösyö?”

“Hey Tanrım!.. Bakın, siz cesur bir insana benziyorsunuz, size şunu söylemek isterdim ki... Hemen Tarascon’a dönün Mösyö Tartarin. Burada zaman kaybediyorsunuz... Kırsalda hâlâ birkaç panter var; ama ne işe yarar ki! Sizin için çok küçük bir av hayvanı... Aslanları sorarsanız, onlar tükendi. Artık Cezayir’de yoklar... Arkadaşım Chassaing daha geçenlerde sonuncusunu öldürdü.”

Bunun üzerine küçük bey selam verdi, kapıyı kapattı ve elinde evrak çantası ve yağmurluğuyla gülerek yola koyuldu.

“Kondüktör,” diye seslendi Tartarin suratını ekşiterek, “bu adam da kimdi böyle?”

“Nasıl! Tanımıyor musunuz? Kendisi Mösyö Bombonnel’dir.”

III

Aslan Manastırı

Tarasconlu Tartarin Miliana’da indi, posta arabası güneşe doğru yoluna devam etti.

Sert sarsıntılarla dolu iki gün; tarlalarda, yol kenarlarında acaba aslanın müthiş gölgesi belirir de kaçırır mıyım diye gözleri açık geçen iki gece; bu kadar uykusuzluktan sonra birkaç saat dinlenmeyi hak ediyordu. Ayrıca, doğrusunu söylemek gerekirse, Bombonnel’le talihsiz macerasından sonra, silahlarına, korkunç surat ekşitişine, kırmızı şapkasına rağmen bu safkan Tarasconlu, fotoğrafçının ve üçüncü

hafif süvari bölüğü yosmalarının karşısında kendini rahat hissedememişti.

Dolayısıyla Miliana'nın geniş caddelerine yöneldi; etraf güzel ağaçlar ve çeşmelerle doluydu; ama bir yandan kendine göre bir otel arayadursun, Bombonnel'in sözleri bu zavallı adamın aklından bir türlü çıkmıyordu... Ya söyledikleri doğruysa? Ya Cezayir'de artık aslan yoksa?.. Bu kadar alışveriş, bu kadar yorgunluk ne içindi o zaman?..

Sonra aniden, bir caddeden döner dönmez, kahramanımızın yüz yüze geldiği... kim ola? Tahmin edin... Bir kafenin kapısının önünde krallara yaraşır bir şekilde kışının üzerine oturmuş, yelesi güneşte parlayan müthiş bir aslan!

“Ne söylüyorlardı, aslan kalmamış mıymış?” diye çılglık attı Tarasconlu geriye doğru sıçrarken... Aslan bu haykırışı duyunca kafasını indirdi ve önünde kaldırımın üzerinde duran tahta çanağı ağzıyla alarak şaşkınlıktan donup kalmış Tartarin'e doğru alçakgönüllülükle uzattı... O sırada oradan geçen bir Arap çanağa bozuk para attı; aslan kuyruğunu oynattı... İşte o zaman Tartarin her şeyi anladı. Duygularının en başta görmesine engel olduğu şeyi artık görüyordu; kör ve ehlileştirilmiş zavallı aslanın etrafına toplanmış bir kalabalık vardı ve iki büyük zenci ellerinde sopalarla bu hayvanı tıpkı sincabını gezdiren bir Savoie'li gibi şehir boyunca gezdiriyordu.

Tarasconlu'nun kan beynine sıçradı: “Sizi sefiller,” diye gürledi; “bu asil hayvanlara eziyet edersiniz ha!” Ve aslanın üzerine atılıp muhteşem çene kemiklerinin arasından o utanç abidesi çanağı çekip aldı. İki zenci hırsız sanarak sopalarıyla Tarasconlu'nun üzerine çullandı... Korkunç bir izdiham oldu... Zenciler vuruyor, kadınlar ciyak ciyak çılglık atıyor, çocuklar gülüyordu. Yaşlı bir Yahudi, kunduracı dükkânının arkasından “Polis çağırın! Polis çağırın!” diye bağıırıyordu. Hatta aslan bile karanlık dünyasının içinde kükremeyi denedi ve bedbaht Tartarin ümitsiz bir mücadeleden sonra bozuk paraların ve süprüntülerin ortasına yuvarlandı.

O anda bir adam kalabalığı vardı, bir kelimeyle zencileri, bir hareketiyle kadınları ve çocukları uzaklaştırdı, Tartarin'i yerden kaldırdı, üzerindeki tozları silkeledi ve soluklanması için onu kaldırıma oturttu.

"Nasıl olur! *Pirens*, bu siz misiniz?.." dedi Tartarin bir yandan üzerini temizlerken.

"Eh! Evet, yiğit arkadaşım, benim... Mektubunuzu alır almaz Baia'yı kardeşine emanet ettim, yolcu arabasından bir koltuk ayırttım, yol boyunca midem ağzımda elli fersah katettim ve işte sizi bu hödüklerin zalimliğinden kurtarmak için tam zamanında buradayım... Peki ama Tanrı aşkına, başınıza bu uğursuzluğun gelmesi için ne yaptınız?"

"Ne yapsaydım prens?.. Dişlerinde bir çanakla, aşağılanmış, yenilmiş, utandırılmış, Müslümanların bu pisliği içinde maskaraya çevrilmiş bedbaht bir aslanı görünce ne yapsaydım?.."

"Ama asil dostum, yanılıyorsunuz. Tersine, bu aslan onlar için bir saygı ve tapınma nesnesidir. Büyük bir aslan manastırının mensubudur. Bu manastır üç yüz yıl kadar önce Muhammed-bin-Aouda tarafından kurulmuştur, müthiş büyük ve vahşi bir manastırdır, kükremelerle ve yırtıcı hayvan kokularıyla dolu bu manastırda çok özel keşişler yüzlerce aslanı bir arada yetiştirip ehlileştirir ve sonra peşlerine para toplayıcı rahipleri takarak bütün Kuzey Afrika'ya gönderirler. Rahiplerin topladığı bağışlar manastırın ve camiinin idamesi için kullanılır; ve biraz önce iki zencinin o kadar öfkelenmelerinin nedeni, kendi hataları nedeniyle bir parayı, manastırın tek bir parasını çaldırır veya kaybederlerse yanlarındaki aslanın onları hemen paramparça edeceğine inanmalarındandır."

Bu pek acayip ama doğru gibi görünen hikâyeyi dinledikten sonra Tarasconlu Tartarin'in keyfi yerine geldi ve gürlütülü bir şekilde burnundan nefes aldı.

"Tüm bu olanları bir kenara bırakırsak, beni mutlu eden şu ki Bombonnel'in dediğinin aksine Cezayir'de hâlâ aslanlar var!"

“Elbette var,” dedi prens coşkuyla... “Yarından itibaren Şelif Ovası’nı arayıp taramaya başlayacağız ve göreceksiniz!..”

“E yani! *Pirens*... Yani siz de mi avlanmak istiyorsunuz!”

“Ne sandınız! Sizi Afrika düzlüklerinde, ne dilini ne âdetlerini bildiğiniz vahşi kabilelerin ortasında yalnız mı bırakacaktım yani... Hayır! Hayır! Şanlı Tartarin, sizi artık terk etmiyorum... Siz her ne yere gidecekseniz orada olmak istiyorum.”

“Oh! *Pirens, pirens*...”

Ve Tartarin, gözleri ışıdayarak, yiğit Gregory’yi alıp göğsüne bastırdı; bu sırada gururla, tıpkı Jules Gérard, Bombonnel ve tüm diğer ünlü aslan avcıları gibi kendisinin de avlarında ona eşlik edecek yabancı bir prensinin olacağını içinden geçiriyordu.

IV

Kervan Yolda

Ertesi gün, sabahın ilk saatlerinden itibaren, cesur yürek Tartarin ve ondan daha az cesur yürek olmayan Gregory, arkalarına yarım düzine zenci hamalı katarak Miliana’dan çıkmış ve leziz bir keçiyolundan aşağı, Şelif Ovası’na doğru iniyorlardı; suratlarına yaseminlerin, mazı, keçiboynuzu ve yabani zeytin ağaçlarının gölgesi vuruyor, iki küçük yerli bahçesinin çitleri üzerinden ve kayalardan atlaya atlaya, güle oynaya yuvarlanan binlerce neşeli pınarın arasından geçiyorlardı... Bir Lübnan manzarası.

Büyük Tartarin gibi Prens Gregory de silahları taşıyordu, ayrıca görkemli ve tuhaf bir asker şapkası takıyordu; üzerinde yaldızlı şeritler vardı ve gümüş ipliklerle işlenmiş meşe ağacı yapraklarıyla süslenmişti; bu şapka ona yalandan bir Meksika generali veya Tuna kıyısında bir istasyon şefi havası veriyordu.

Bu acayip şapka Tarasconlu'nun çok ilgisini çekti ve utana sıkıla biraz açıklama istedi:

“Afrika’da yolculuk yapacaksan mutlaka takman gereken başlık,” dedi prens ağırbaşlılıkla ve şapkasının vizörünü parlatırken masum arkadaşına kep denen bu şapkanın Araplarla olan ilişkilerdeki önemli rolünü, bu askerî işaretin onlara verdiği korkuyu anlatmaya başladı; öyle ki tüm sivil idare bile, yol bekçisinden tut sicil memuruna kadar bu kepleri takmaya mecbur tutulmuştu. Kısacası, Cezayir’i yönetmek için, –hâlâ prens konuşuyor– öyle akıllı olmaya gerek yok, hatta akla bile gerek yok. Bir kep yeterli, kalın bir sopanın ucunda parlayan, şeritli güzel bir kep; Gessler’in şapkası gibi.⁸

Bu şekilde konuşur ve felsefe yaparlarken kervan bir yandan ilerliyordu. Hamallar, ayakları çıplak, maymun sesleri çıkararak kayadan kayaya atlıyorlardı. Silah sandıkları çınılıyordu. Tüfekler ışıl ışıl parlıyordu. Yoldan geçen yerliler büyülü kepin önünde toprağa kadar eğiliyorlardı... Yukarıda, Miliana surlarının üzerinde hanımıyla temiz hava almaya çıkan Arap bürosu şefi bu olağandışı sesleri duyup dalların arasından parlayan silahları görünce ani bir baskına uğradıklarını sanarak tir tir titremeye başladı, çekme köprüyü indirtti ve şehrin kuşatma altında olduğunu ilan etti.

Kervan için güzel bir başlangıç!

Ne yazık ki günün sona ermesine yakın işler kötüye gitmeye başladı. Bagajları taşıyan zencilerden biri ecza dola-bındaki yakıları yediği için şiddetli karın ağrısına yakalandı. Bir diğeri kâfur rakısı içmekten körkütük sarhoş olmuş şekilde yol kenarına yığılıp kaldı. Üçüncüsü yolculuk albümünü taşıyordu ve albümün altın rengi kopçaları öyle başını döndürmüştü ki Mekke hazinelerini ele geçirdiğini sanıp Zakkar’a doğru son sürat kaçtı...

8 *Wilhelm Tell*’de halka eziyet eden imparatorluk valisi. Bir sütunun üzerine koyduğu şapkasına itaat edilmesini bekler. (e.n.)

Yeni bir plan yapmak gerekiyordu... Kervan durduruldu ve yaşlı bir incir ağacının delik deşik gölgesinde konuşmaya başladılar.

“Benim fikrim şu ki,” dedi prens, bir yandan bir et table-tini güveçte eritmeye çalışıyor fakat başaramıyordu... “Yani diyorum ki hemen bu akşam zenci hamalları salalım gitsin-ler... Buraya çok yakın bir Arap pazarı var. En iyisi gidip ora-da mola vermek ve birkaç ufak Cezayir eşeği satın almak...”

“Hayır!.. Hayır!.. Eşek yok!..” diye araya girdi heyecanla büyük Tartarin, Noiraud’yu hatırlamak yüzünü kızartmıştı.

Ve yapmacık bir şekilde ekledi:

“Hem o küçükçük hayvanlar bizim bunca araç gerecimizi nasıl taşısın?”

Prens gülümsedi.

“Şimdi yanılıyorsunuz sevgili dostum. Size ne kadar zayıf ve cılız gelirlerse gelsinler, Cezayir eşeğinin sağlam kasları vardır... Tüm o taşıyacaklarına dayanması için gereken de budur... Gidin Araplara sorun. Bakın bizim sömürge siste-mimizi nasıl açıklıyorlar... En üstte, derler, hükümetin başı vardır; en büyük sopa ondadır ve kurmay heyetine vurur; kurmay heyeti, bunun acısını çıkarmak için, askere vurur; asker Avrupalı yerleşimciye, Avrupalı yerleşimci Araba, Arap zenciye, zenci Yahudi’ye ve Yahudi de gider eşekçiğe vurur; ve bu zavallı eşekçiğin vuracak kimsesi olmadığı için sırtını uzatır, her şeyi taşır. Görüyorsunuz ya, elbet sandıkla-rınızı da taşıyabilir.”

“Buna tamam,” diye devam etti Tarasconlu Tartarin, “ama diyorum ki kervanımızın dıştan görünüşü açısından eşekler çok iyi olmaz sanki... Şöyle daha oryantal bir şey ol-masını isterdim... Mesela keşke bir devemiz olabilseydi...”

“Madem öyle istiyorsunuz,” dedi Ekselansları; ve Arap pazarına doğru yola koyuldular.

Bu pazar birkaç kilometre ötede, Şelif Ovası’nın kıyısın-da bulunuyordu... Paçavralar giymiş beş altı bin Arap güneş altında sağa sola koşturuyor, siyah zeytin kavanozları, bal

çömlekleri, baharat çuvalları ve yığınlar halindeki sigara torbalarının ortasında bağıra çağıra pazarlık yapıyorlardı. Üstünden yağlar damlayan bütün bütün kuzuların çevrildiği büyük ateşler; açık havaya kurulmuş kasap dükkânlarında çalışan, ayakları kanlı, kolları kırmızı, küçük bıçaklarıyla sırlara asılmış oğlakları parçalayan çıplak zenciler.

Bir köşede, binbir renkten kumaşla yamalanmış bir çadırın altında Mağripli bir kâtip büyük bir kitapla ve gözlükleriyle durmakta. Şu tarafta bir grup, hiddetli çığlıklar atıyor; bir buğday ölçeğinin içine rulet oyunu kurmuşlar, etrafındaki Kabiliyeliler birbirlerine bıçak sallıyor... Aşağıda, tepinmeler, neşe, kahkahalar; katırıyla nehri geçmeye çalışan Yahudi bir tüccar, boğuldu boğulacak... Sonra akrepler, köpekler, kargalar ve sinekler!.. Sinekler!..

Ama ortada bir tek deve yoktu. En sonunda Mzab Yahudilerinin satıp kurtulmaya çalıştığı bir tane buldular. Tam bir çöl devesiydi, klasik bir deve; kılsızdı, uzun bedevi kafasıyla hüznü bir havası vardı ve uzun süren oruçlar yüzünden yumuşayan hörgücü melankolik bir şekilde böğrüne doğru sarkıyordu.

Tartarin deveyi çok güzel buldu, tüm kervanın onun üstüne taşınmasını istedi... Hep aynı oryantal delilikler!..

Deve çömeldi. Sandıkları kayışlarla sıkıca bağladılar. Prens hayvanın boynuna yerleşti. Tartarin, görkem peşinde, iki sandığın arasına, hörgücün en üstüne tırmandı; gururlu ve kendinden emin, koşup gelen kalabalığı asil bir tavırla selamlarken hareket işareti verdi... Korkunç güzel! Ah keşke Tarasconlular da bunu görebilselerdi!..

Deve doğruldu, bükülmüş uzun bacaklarını uzattı ve uçuş başladı...

Fakat bu da ne böyle! Daha birkaç adım gidilmişti ki Tartarin'in benzi atmıştı, sonra kahraman fes *Zouave* gemisindekini hallerini tek tek sergilemeye başladı. Bu lanet deve bir fırkateyn gibi bir öne bir arkaya sallanıyordu.

“*Pirens, pirens,*” diye fısıldadı Tartarin, suratı bembeyazdı ve hörgücün kuru derisine sımsıkı sarılmıştı; “*pirens*, inelim... Galiba... Galiba... Birazdan Fransa’yı rezil edeceğim...”

Ne çare! Deve uçuşa geçmişti bir kere, onu hiçbir şey durduramazdı artık. Bu sırada dört bin Arap, ayakları çıplak, arkalarından koşuyordu; el kol hareketi yapıyor, deliler gibi gülüyordu; altı yüz bin beyaz diş güneşte parılıyordu...

Tarasconlu bu büyük adamın yazgısına boyun eğmekten başka çaresi yoktu. Hörgücün üzerinde hüznü bir şekilde büzüldü. Fes hangisini istiyorsa o hali alıyordu... Ve Fransa rezil oldu.

V

Bir Zakkum Korusunda Akşam Pususu

Yeni binek hayvanlarının güzelliğine diyecek yoktu ama aslan avcılarımızın inmesi gerekti, zira fesin hali hal değildi. Yola eskisi gibi yaya devam edildi, kervan güneye doğru ufak mesafeler alarak sakince yola koyuldu; Tarasconlu başta, Karadağlı arkasında, silah sandıklarını taşıyan deve hizalarındaydı.

Sefer bir ay kadar sürdü.

Cesur Tartarin bir türlü bulamadığı aslanları arayarak devasa Şelif Ovası’nda bir ay boyunca oba oba gezdi. Kadim Doğu’nun kokularının absent ve kışla kokularıyla karıştığı, İbrahim ve Zouzou’nun hemhal olduğu bu muhteşem ve gülünç Fransız Cezayir’de, Çavuş La Ramée veyahut Onbaşı Pitou’nun yorumuyla *Eski Ahit*’ten bir sayfa gibi, bu saf bir şekilde burlesk ve masalsı ülkede... Görmesini bilen gözler için acayip bir manzara... Ahlaksızlıklarımızı vererek medenileştirdiğimiz vahşi ve çürümüş bir halk... Göğüslerindeki *légion d’honneur* şeritlerine hunharca sümküren, bir evet veya hayır için insanları falakaya yatıran başağaların acıma-

sız ve denetimsiz iktidarı. Palmiyelerin altında on beş ağustos⁹ ve terfilerini hayal eden, Esav'ın Yakup'a ilk oğulluk hakkını satması gibi hükümlerini bir tabak mercimek veya şekerli kuskus için satan, Kur'an ve yasa yobazı kadıların vicdansız adaleti. Çadırlarının önünde tüm kabile açlıktan ölür, içki âleminde arta kalanlar için köpeklerle çekişirken sırf zamanında General Yusuf diye birinin işlerini gördüler diye kızarmış kuzu ziyafeti çekip şampanya ve Mahonlu kızlarla kafayı bulan dinsiz ve ayyaş şefler.

Sonra, dört bir yanda ekilmemiş ovalar, yanmış çayırlar, çıplak fundalıklar, kaktüs ve fıstık çalılıkları; işte Fransa'nın ambarları!.. İçinde tek tohum olmayan, lakin çakallar ve tahtakuruları bakımından varlıklı ambarlar. Terk edilmiş köyler, nereye gideceklerini bilmeden yola koyulmuş, açlıktan kaçan ve yol boyunca arkalarında cesetler bırakan panik içindeki kabileler. Uzaklarda, yıkıntıya dönmüş, tarlalarında tarım yapılmayan bir Fransız köyü; azgın çekirgeler perdelerine kadar evlerini kemirirken absentlerini yudumlayıp reform ve anayasa projelerini tartışan göçmenlerin yurdu.

İşte Tartarin zahmet edip baksaydı görecekları bunlardı; ama tüm ruhunu aslan tutkusu esir almış bu Tarasconlu sağına soluna bakmadan dümdüz ilerliyordu, gözleri bir türlü ortaya çıkmayan bu hayalî canavarlara sabitlenmişti.

Sefer çadırı açılmamakta, et tabletleri erimemekte belirttiği için kervanın sabahları ve akşamları mola vermesi gerekti. Prens Gregory'nin kepi sayesinde avcılarımıza gittikleri her yerde kucak açılıyordu. Ağaların evlerinde, tuhaf saraylarda; nargilelerin, maun konsolların, İzmir halılarının, yağ lambalarının, altın sikkelerle dolu sedir sandıkların ve Louis-Philippe tarzı sarkaçlı saatlerin karmaşa içinde bulunduğu penceresiz kocaman beyaz çiftlik evlerinde ağırlandılar. Her yerde Tartarin için şaşıla kutlamalar yapılıyor, ziyafetler veriliyor, atlı gösteriler düzenleniyordu. Yerel askerler

9 Meryem Ana'nın göğesi yükselişi. Fransa'da resmî tatildir. (e.n.)

onun şerefine silahlarını konuşturuyor, pelerinlerini güneşte parlatıyorlardı. Sonra, silahlar konuştuğu sırada, iyi kalpli ağa gelip hesabı uzatıyordu... Arap misafirperverliği dedikleri buydu işte...

Gel gör ki ortada hâlâ aslan filan yoktu. Pont-Neuf'te ne kadarsa burada da o kadar aslan vardı!

Gelgelelim, Tarasconlumuzun cesareti kırılmıyordu. Güneyin derinliklerine gitgide daha fazla dalarken, günlerini maki dövmekle, tüfeğinin ucuyla cüce palmiye karıştırmakla ve her çalılığa “Şışt! Şışt!” yapmakla geçiriyordu. Sonra, her akşam yatmadan önce, iki üç saat süren ufak bir pusu... Boşa zahmet! Aslan kendini göstermiyordu.

Ama bir akşam saat altıya doğru, kervan sıcaktan ağırlaşmış kocaman bildircinların otların arasında şuraya buraya zıpladığı mosmor bir sakızağacı ormanından geçerken, çok uzaklardan gelse de, çok belirsiz olsa da, rüzgârda dağılıp gitse de, Tarascon'da Mitaine Sirkî'nde defalarca duyduğu o muhteşem kükreme sesini duyduğunu sandı Tartarin.

Kahramanımız önce bunun bir hayal olduğunu düşündü... Ama biraz sonra, kükremeler uzaktan fakat daha belirgin şekilde yine başladı ve bu sefer, oba köpekleri dört bir yandan yeri göğü inletiyordu, belli ki korkmuşlardı ve seslerin şiddeti devenin hörgücünü ürpertiyor, silah sandıklarını ve konserveleri çınlatıyordu.

Her şey ortadaydı artık. Aslan buralardaydı... Çabuk, çabuk pusuya... Kaybedecek tek bir dakika yok.

Hemen yakınlarında beyaz kubbeli eski bir türbe vardı, merhumun kocaman sarı terlikleri kapının üstündeki bir oyuğa bırakılmıştı ve çevreleyen duvar boyunca dağınık halde garip adaklar asılıydı: pelerin etekleri, altın rengi iplikler, kızıl saç telleri... Tarasconlu Tartarin prensini ve devesini buraya yerleştirip pusu arayışına koyuldu. Prens Gregory onu takip etmek istediye de Tarasconlu bunu reddetti, aslanla teke tek kapışmak istiyordu. Fakat majestelerine çok uzak-

laşmamalarını salık verdikten sonra önlem olarak cüzdanını ona emanet etti; zira bu kocaman cüzdanda birçok kıymetli kâğıtlar, banknotlar vardı; aslanın pençesiyle bunları kapmasından korkuyordu. Bunu da hallettikten sonra kendine saklanacak bir yer aradı.

Türbeden yüz adım kadar ötede, alacakaranlığın sis perdesinin ardında küçük bir zakkum korusu titreşiyordu, neredeyse kurumuş bir nehrin hemen kıyısındaydı. Tartarin işte burada pusuya yattı; kitaplarda öğretildiği gibi, bir dizi yerde, tüfeği elindeydi ve büyük av bıçağını önündeki toprağa kurumla saplamıştı.

Gece çöktü. Doğanın pembesi önce mora döndü, sonra karanlık maviye... Aşağıda, çakıltaşlarının içinde, suyu berrek küçük bir birikinti el aynası gibi parlıyordu. Yırtıcı kedilerin yalağı olsa gerekti bu. Nehrin diğer kıyısında, kocaman patilerin sakızağaçları arasında açtığı beyaz bir patika görölüyordu belli belirsiz. Bu gizemli karşı kıyı tüyler ürperticiydi. Buna bir de Afrika gecelerinin belirsiz kaynaşmalarını ekleyin: sürtünen dallar, kemirgenlerin sessiz geçişleri, çakalların derinlerden gelen ulumaları ve gökyüzünden, yüz iki yüz metre yukarıdan, boğazlanan çocuk çığlıkları çıkararak geçen büyük turna sürüleri... Siz de itiraf edersiniz ki heyecana kapılmak için gereken her şey vardı.

Tartarin de heyecanlıydı. Hem de çok heyecanlı. Dişleri takırdıyordu zavallının! Tüfeğinin namlusu, yere sapladığı bıçağının kabzasını bir çift kastanyet gibi çalıyordu... Ne bekliyordunuz! Herkesin formunda olmadığı zamanlar vardır, ayrıca hiç korkmasalardı kahraman olmanın ne değeri kalırdı...

Evet! Doğru, Tartarin korktu, hatta dinmek bilmedi korkusu. Yine de bir saat, iki saat dayandı, lakin kahramanlığın sınırları vardır... Tarasconlu, hemen yakınından, nehrin kurumuş yatağından gelen bir ayak sesi duydu aniden, sonra yuvarlanan çakıltaşları... Bu sefer korku onu ayağa kaldırdı.

Gecenin içine rasgele iki el ateş edip dörtnala türbeye koştu, bir ejderha eğiticisinin ruhuna hücum eden en müthiş paniğin bir nişanesi olarak bıçağını sapladığı yerde dimdik bırakmıştı.

“*Pirens*, benim *pirens*... Aslan!..”

Bir sessizlik.

“*Pirens*, *pirens*, orada mısınız?”

Prens orada değildi. Ayışığının altında devesi tek başına duruyor, hörgücünün tuhaf gölgesi türbenin beyaz duvarına düşüyordu. Prens Gregory cüzdanı ve banknotları alıp sıvışmıştı... Majesteleri bir aydır bu fırsatı kolluyordu...

VI

Sonunda!..

Bu maceralı ve trajik akşamın ertesi günü sabah erkenden uyandı kahramanımız; prensin ve paranın gerçekten gittiğinden, dönüşünün olmadığından artık emindi; bu küçük mezarın içindeki yapayalnız, ihanet edilmiş, soyulmuş, vahşi Cezayir’in ortasında bir deve ve cebindeki azıcık parayla terk edilmiş haline bakınca, Tarasconlu işte o zaman ilk defa kuşkuya düştü. Karadağlı’yı sorguladı, dostluğu sorguladı, şan ve şöhreti sorguladı, hatta aslanları da. Ve bu büyük adam, Zeytindağı’ndaki İsa gibi acı acı ağlamaya başladı.

Sonra bir şey oldu. Türbenin kapısının önünde, kafası iki elinin, tüfeği bacaklarının arasında, devesi ona bakar vaziyette düşüncelere dalmış otururken, aniden, karşıdaki makiler aralandı ve Tartarin, şaşkın, hemen on adım önünde kocaman bir aslanın belirdiğini gördü, kafası dimdik yürüyor, müthiş kükremelerle türbenin yaldızlı çaputlarla dolu duvarlarını, ermişin oyuktaki terliklerine kadar sarsıyordu.

Sadece Tarasconlu sarsılmadı.

“Sonunda!” diye bağırdı sıçrayarak ve tüfeği kaptığı gibi... Bam!.. Bam! Ciuv! Ciuv! İşte bu kadar... Kurşunların ikisi aslanın kafasında patlamıştı... Bir dakika boyunca, Afrika’nın kızgın göğünde beyin parçalarından, tüten kandan ve saçılmış kızıl tüylerden oluşan korkunç bir havai fişek gösterisi gerçekleşti. Sonra her şey yere düştü ve Tartarin o an fark etti ki... Elllerinde sopalar dev gibi iki zenci kendisine doğru koşuyordu. Miliana’daki şu iki zenci!

Hay aksi! Evcilleştirilmiş aslandı bu, Muhammed manastırının zavallı kör aslanına patlamıştı Tarasconlu’nun kurşunları.

Neyse ki Tartarin bu sefer bir fiske yemeden kurtuldu. Öfkeden sarhoş olmuş bu iki zenci onu elbette lime lime edebilirdi ama Hristiyanların tanrısı yardımına kurtarıcı bir melek gönderdi... Orléansville Belediyesi’nin bekçisi kolumun altında kılıcıyla küçük bir patikadan çıkıverdi.

Belediye memurunun kepini gören zencilerin öfkesi aniden söndü. Altın şeritli adam, sakın ve haşmetli, konuyla ilgili zabıt tuttu; aslandan kalanları deveye yükletti, şikâyetçilere ve suçluya kendisini takip etmelerini emredip Orléansville’e, her şeyin mahkeme kalemine sunulduğu yere doğru yola koyuldu.

Dava uzun sürdü ve korkunç geçti!

Daha yeni içinden çıktığı kabilelerin Cezayir’inden sonra Tarasconlu Tartarin, şimdi daha az gülünç ve şaşırtıcı olmayan öteki Cezayir’i, dava meraklısı, avukatçılık oynayan kentli Cezayir’i tanıyordu. Kafe diplerinde dümen çeviren karanlık yargıyı, derbeder yasa adamlarını, absent kokan dosyaları, kahve liköründen benek benek olmuş kravatları tanıyordu; mübaşirleri, dava vekillerini, ticari avukatları, yani Avrupalı göçmenleri çizmelerinin bağcıklarına kadar kemirip mısır yaprağı gibi yolan açgözlü, sıska bürokrasi çekirgelerini...

Her şeyden önce aslanın sivil bölgede mi yoksa askerî bölgede mi öldürüldüğünün anlaşılması gerekiyordu. Birin-

ci durumda davaya ticaret mahkemesi bakıyordu, ikincisindeyse savaş konseyi... Bu savaş ve konsey kelimelerinin telaffuzu bile artık iyice duygusallaşmış Tartarin'in surların dibinde kurşuna dizildiğini veya bir zindanda çürümeye bırakıldığını hayal etmesine neden oluyordu...

İşin kötüsü, Cezayir'de bu iki bölgenin sınırları oldukça muğlaktı... En sonunda, bir ay süren koşuşturmaların, dalaverelerin, Arap bürolarının avlularında güneş altında beklemelerin ardından, aslanın bir taraftan askerî bölgede öldürüldüğüne, fakat diğer taraftan tetiğe basıldığında Tartarin'in sivil bölgede olduğuna karar verildi. Yani davaya sivil mahkeme baktı ve kahramanımızı masraflar hariç *iki bin beş yüz frank* para cezasına çarptırdı.

Nasıl ödenir ki bu kadar para? Prensın vurgunundan kaçırabildiği birkaç kuruş çoktan yasal belgelere ve adliyedekilerin absentlerine gitmişti. Sonuç olarak zavallı aslan avcımızın silah sandığındakileri birer birer satmaktan başka çaresi kalmadı: tüfekler, muştalar, hançerler, topuzlar... Bir bakkal konserveilerini aldı; yakılardan kalanları da bir eczacı. Botlar bile gitti ve onunla birlikte sefer çadırı da Fransız Vietnamı'ndan egzotik bir şeylermişçesine üstlerine titreyen bir ıvır zıvır tüccarının eline geçti... Her şey ödendikten sonra Tartarin'in elinde aslan postundan ve deveden başka bir şey kalmamıştı. Postu özenle sarıp sarmalayıp Tarascon'a, Kumandan Bravida'nın adresine gönderdi. (Bu efsanevi postun nelere neden olduğunu birazdan göreceğiz.) Deveye gelince, Cezayir kentine ulaşmak için onu kullanabileceğini hesap ediyordu; fakat üstüne binip giderek değil de satıp posta arabasını ödeyerek... Deveyle yolculuk yapmanın en güzel şekli buydu. Ne yazık ki hayvan satılacak gibi değildi ve kimse tek kuruş vermedi.

Fakat Tartarin ne pahasına olursa olsun Cezayir'e ulaşmak istiyordu. Baïa'nın mavi yelegini, evciğini, çeşmelerini tekrar görmek, Fransa'dan gelecek parayı beklerken avlusunun beyaz yoncalarının üzerinde dinlenmek için sabırsızla-

nıyordu. Ve Tartarin bir an bile tereddüt etmedi, kederliydi ama asla yılmış değildi; beş parasız bir şekilde, günbegün yürüyerek yolları aşmaya karar verdi.

Bu sırada devenin onu hiç terk etmediğini söyleyelim. Bu tuhaf hayvan efendisine izahı mümkün olmayan bir şefkatle bağlanmıştı ve Orléansville'den çıktığını görünce, peşi sıra yılmadan yürümeye koyuldu; adımlarını efendisinininkilere uyduruyor, bir adım olsun ondan uzaklaşmıyordu.

Tartarin ilk başlarda bu durumu dokunaklı buldu; devenin sadakati, her güçlük karşısındaki fedakârlığı kalbini okşuyordu, üstelik çok uysaldı ve hiç yemek istemiyordu. Yine de, birkaç gün geçince, bu melankolik yol arkadaşının sürekli ayağının dibinde dolaşmasından sıkıldı, tüm o talihsiz serüvenlerini hatırlatıyordu Tartarin'e. Sonra artık iyice gıcık olmaya başladı; o üzgün havası, pörsümüş horgücü, yolunmuş kazlara benzeyen suratı... Anlayacağınız onu düşmanı belledi ve ondan kurtulmak için elinden geleni yaptı; ama hayvan hepsiyle başa çıkmasını bildi... Tartarin onu kaybetmeye çalıştı, deve onu tekrar buldu; koşmayı denedi, deve ondan hızlı koştu... Hayvana taşlar atarak "Git buradan!" diye bağıırıyordu, deve durup hüüzünle Tartarin'i izlemekle yetiniyor, sonra, biraz zaman geçince, koşup yetişiyordu hep efendisine. Tartarin'in boyun eğmekten başka çaresi kalmadı.

Ne var ki sekiz koca günlük yürüyüşünden sonra, toz toprak içindeki yorgun ve bitkin Tarasconlu uzakta yeşilliklerin arasından Cezayir'in ilk beyaz teraslarını görünce, şehrin kapılarına varıp kendini gürültülü Mustafa Caddesi'nde, askerlerin, hamalların, Mahonluların ortasında bulup da devesiyle geçişini izlemek için toplastıklarını fark edince, artık sabrı tükendi: "Hayır! Hayır!" dedi. "Bu mümkün değil... Cezayir'e böyle bir hayvanla giremem!" Sıkışmış trafikten yararlanarak tarlalara doğru saptı ve kendini bir hendeğin içine attı!..

Biraz zaman geçince, kafasını hafifçe çıkarıp devenin anayol üzerinde boynunu hüznle uzatmış şekilde büyük adımlarla uzaklaştığını gördü.

Artık büyük bir yükten kurtulmuş olan kahramanımız saklandığı yerden çıktı ve tarlaların duvarlarını takip ederek dolambaçlı yollardan şehre girdi.

VII Felaket Üstüne Felaket

Tartarin evinin önüne gelince şaşkınlıktan donakaldı. Karanlık çöküyordu, sokak bomboştı. Zenci kadının kapamayı unuttuğu kemerli alçak kapıdan kahkahalar, kadeh tıngırtıları, patlatılan şampanya sesleri duyuluyordu ve tüm bu şamatanın içinden neşeyle şarkı söyleyen bir kadın sesi yükseliyordu:

“Marco la Belle, söyle sever misin
Dans etmeyi çiçekli salonlarda...”

“Tanrı aklımı korusun!” dedi beti benzi atan Tartarin ve aceleyle avluya koştu.

Ah Zavallı Tartarin! Nasıl bir manzara bekliyordu onu... Küçük avlu kemerinin altında, şişelerin, pastaların, dağılmış yastıkların, pipoların, tamburların, gitarların arasında Baïa, üzerinde ne mavi ceket ne yeleği, yaldızlı tül bir gömlek, pembe ince bir şalvarla ayakta durmuş, kafasına geçirdiği bir deniz subayı kasketiyle “Marco la Belle” şarkısını söylüyor... Ayaklarının dibindeki bir hasırın üstündeyse Barbassou, alçak Kaptan Barbassou, aşktan ve reçelden sarhoş olmuş, dinledikçe kahkahalara boğuluyor.

Tartarin’in toz toprak içinde, solgun, çökmüş, gözleri alev alev ve fesi dikilmiş bir şekilde içeri girmesi bu Türk-Fransız yapımı cümbüşü yarıda kesti. Baïa korkmuş bir dişi tazı gibi çılgık atıp evin içine kaçtı. Barbassou ise hiç istifini bozmadığı gibi daha da coşkuyla gülmeye başladı:

“Mösyö Tartarin! Ne diyorsunuz bu işe? Gördünüz mü nasıl da Fransızca biliyormuş?”

Tarasconlu Tartarin öfkeyle ileri atıldı:

“Kaptan!”

Bu sırada Mağripli kadın birinci katın balkonundan eğilerek, “Kıza söyleyin yanıma gelsin!” diye bağırды. Zavallı Tartarin, olduğu yerde donakaldı, sonra önündeki tamburun üzerine düşüverdi. Meğer Mağripli’si sokak Fransızcası bile biliyormuş!

“Size Cezayirli kadınlardan uzak durun dememiş miydim!” dedi Kaptan Barbassou. “Şu sizin Karadağ prensi de öyle işte.”

Tartarin kafasını kaldırdı.

“Prensin nerede olduğunu biliyor musunuz?”

“Ha ha! Çok uzakta değil. Beş yıllığına güzel Mustafa Cezaevi’ne yerleşti. Aptal herif hırsızlık yaparken yakalanmış... Hem zaten bu ilk içeri atılması da değilmiş. Majesteleri daha önce bir yerlerde üç yıl kadar yatmış... Hatta duy bak nerede! Tarascon’da.”

“Tarascon’da ha!..” diye haykırdı Tartarin; her şey aniden aydınlanmıştı... “Demek prens bu nedenle şehrin tek bir tarafını biliyordu...”

“Ha ha! Elbette... Hapishane penceresinden görülen Tarascon... Ah! Benim zavallı Mösyö Tartarin’ciğim, bu şeytani memlekette insan gözünü iyice açmalı, yoksa başınıza neler gelir neler... Mesela sizin şu müezzinle hikâyeniz gibi...”

“Ne hikâyesi? Ne müezzini?”

“Sizin de dünyadan haberiniz yok!.. Karşı minareden Baïa’ya kur yapan müezzin... Geçen gün *Akhbar*¹⁰ yazdı hikâyeyi, tüm Cezayir hâlâ gülüyor... Çok âlem adammış şu müezzin, sen kalk minareye çık, adamın burnunun dibinde hatuna aşkını ilan et, Allah’ın adını kullanarak buluşma ayarla...”

10 1839-1934 yılları arasında Cezayir’de yayımlanan Fransızca gazete. (e.n.)

“Desene itle kopukla dolu hep bu memleket!” diye kükredi bedbaht Tarasconlu.

Barbassou filozofça bir tavır takındı.

“Sevgili dostum, yeni ülkelerin hepsi böyle! Gelin siz beni dinleyin ve hemen Tarascon’a dönün.”

“Dönmek... Söylemesi kolay... Ya para?.. Beni güneyde, çölde nasıl soyduklarını bilmiyorsunuz o zaman?”

“Onu dert etmeyin!” dedi kaptan gülerek... “*Zouave* yarın yola çıkıyor, eğer isterseniz sizi memleketinize kavuştururum... Uyar mı üstadım?.. Pekâlâ, çok güzel. Öyleyse yapacak tek bir şeyiniz var. Birkaç şişe kadar şampanya, yarım da börek kaldı... Oturun şöyle, ama hırslanmak yok!”

Tarasconlu şerefi adına biraz tereddüt gösterdi, fakat sonra payını yiğitçe aldı. Oturuldu, kadeh tokuşturuldu; bardak seslerinin üzerine Baïa da aşağı indi ve “Marco la Belle”in sonunu söyledi, eğlence gece geç saatlere kadar devam etti.

Sabah saat üçe doğru Tartarin kaptan dostunu uğurlamış ağır ağır geri dönüyordu ki caminin önünden geçerken müezzini ve zirzopluklarını hatırladı, güldü; sonra aklına güzel bir intikam fikri geldi. Kapı açıktı. İçeri girdi, kilimlerle kaplı uzun koridorları geçti, yukarı çıktı, daha fazla çıktı, sonunda küçük bir ibadet yerinde buldu kendini. Tavanında oymalı bir fener asılıydı ve beyaz duvarlarda tuhaf gölgeler oluşturuyordu.

Müezzin de oradaydı, başında kocaman sarığı, sırtında kürklü beyaz cübbesiyle bir divana serilmiş müminleri namaza çağıracağı saati beklerken bir yandan da Mostaganem piposunu tüttürüp önündeki koca absent bardağından dini bütün yudumlar alıyordu... Tartarin’i görünce korkudan ağızındaki pipo düştü.

“Sakin ağzını açma papaz efendi,” dedi Tarasconlu; ne yapacağını çok iyi biliyordu... “Çabuk, sarığını, cübbeni çıkar!..”

Türk papaz istenen her şeyi yaptı, titreye titreye sarığını, cübbesini uzattı. Tartarin biraz yamuk yumuk da olsa giyini-verdi, sonra ciddiyetle minarenin terasına çıktı.

Deniz uzaktan parıldıyor, beyaz damlar ayışığı altında ışıldıyordu. Meltemin taşıyıp getirdiği birkaç gitar sesi duyuluyordu... Tarasconlu müezzin biraz düşündü, sonra kollarını kaldırarak tiz bir sesle ilahisini söylemeye başladı:

“*La Allah il Allah...* Muhammed yaşlı bir şakacıdır.. Doğu, Kur'an, başağalar, aslanlar, Mağripliler, hiçbiri beş para etmez!.. Artık *Törler* yok. Sadece dolandırıcılar var.. Yaşasın Tarascon!..”

Ünlü Tartarin, taşra Fransızcasıyla Arapça kırması bir dille ufkun dört bir yanına, denize, şehre, ovalara, dağlara Tarascon'un neşeli lanetlerini yağdırıyordu, sonra öteki müezzinlerin berrak ve ciddi sesi ona cevap vermeye başladı, tüm bu yaygara minare minare dolaşırken yukarı kentin son dindarları sofuca göğüslerini dövüyorlardı.

VIII

Tarascon! Tarascon!

Öğlen saatleri. *Zouave* ısınmış, yola çıkmaya hazır. Yurarda, Kafe Valentin'in balkonunda subaylar en büyük eğlencelerinden birini gerçekleştiriyorlar: Başlarında albayları, kıdem sırasına göre, Fransa'ya giden küçük mutlu gemiye dürbünle bakıyorlar.. Aşağıda liman ıslıl ıslıl... Eski Türk toplarının kamaları rıhtım boyunca gömülmüş, güneş altında neredeyse alev alacaklar. Yolcular acele ediyor. Hamallar ve Mahonlular bagajları kayıklara yığıyorlar.

Tarasconlu Tartarin'e gelince, onun bagajı yok. İşte Denizciler Sokağı'ndan aşağı, muzlar ve karpuzlarla dolu küçük pazardan geçerek inmekte, dostu Barbassou da yanında. Zavallı Tarasconlu, Mağriplilerin sahiline silah sandığını

ve yanılısamalarını bıraktı, şimdi elleri ceplerinde Tarascon'a yelken açmaya hazırlanıyor... Tartarin tam kaptanın sandalına binerken soluk soluğa kalmış bir hayvan, alanın tepesinden düşe kalka aşağı iniyor, dörtnala ona doğru koşuyor. Deve bu, yirmi dört saattir efendisini Cezayir sokaklarında arayan sadık deve.

Onu gören Tartarin'in rengi değişiyor ve tanımıyormuş gibi yapıyor, ama deve ısrarlı. Rıhtım boyunca kımıl kımıl kıvranıyor. Dostunu çağırıyor, sevecenlikle ona bakıyor: "Götür beni," diyor sanki hüznü gözleri, "al beni kayığına, götür uzaklara, bu karikatürleşmiş Arabistan'dan, lokomotiflerin, at arabalarının doluştuğu, develerin değerden düştüğü, başıma ne geleceğini artık hiç bilmediğim bu yerden çok uzaklara götür beni. Sen son Türk'sün, bense son deve... Artık birbirimizi terk etmeyelim, ah benim Tartarin'im..."

"Bu deve sizin mi?" diye soruyor kaptan.

"Ne münasebet!" diye cevaplıyor Tartarin; Tarascon'a bu gülünç eskortla girme fikri tüylerini ürpertiyor; ve talihsiz anlarında yanında olan dostunu yüzüstü görmezden gelip Cezayir toprağını ayağıyla itiyor, kayığı harekete geçiriyor... Deve suyu kokluyor, boynunu uzatıyor, eklemlelerini çıtırdatıyor ve kayığın arkasından balıklama atlıyor, *Zouave*'a doğru onlarla birlikte yüzüyor. Hörgücü su matarası gibi inip çıkıyor, büyük boynu kadırga mahmuzları gibi dikiliyor sürekli.

Kayık ve deve geminin yamacına birlikte yanaşıyorlar.

"Bu devenin hali içimi acıttı benim!" diyor Kaptan Barbassou heyecanla. "Onu güverteye almak istiyorum... Marsilya'ya varınca hayvanat bahçesine bağışlayacağım."

Deniz suyuyla iyice ağırlaşmış deve halatların ve palangaların yardımıyla güverteye çekildi ve *Zouave* yola koyuldu.

İki gün süren yolculuk boyunca Tartarin hep tek başına kamarasındaydı; deniz tuttuğu için değil, malum fes çok acı çektiği için de değil, şu lanet deve yüzünden; ne zaman

efendisi güvertede belirecek olsa etrafında gülünç şaklabanlıklar yapıyordu... Birini bu kadar dillere düşüren bir deve görülmemiştir!..

Gün boyunca kamaranın lombozundan ara sıra dışarı bakan Tartarin, Cezayir göğünün mavisinin giderek solduğunu gördü; sonra nihayet, bir sabah, gümüşü bir sis içinde Marsilya çanlarının neşeyle çaldıklarını duydu. Varmışlardı... *Zouave* demir attı.

Bizimkinin zaten bagajı yoktu, hiçbir şey demeden aşağı inip hızla Marsilya sokaklarını arşınladı, devenin onu takip edecek olmasından ödü pathlıyordu; Tarascon'a giden üçüncü sınıf bir vagona yerleştikten sonra artık rahat bir nefes alabilirdi... Aldatıcı bir güvenlik hissi! Marsilya'dan öteye ancak birkaç mahalle gitmişlerdi ki herkes kapılarda pencerelerde birikmeye başladı. Bağırıp çağırınlar, şaşkınlıktan çığlık atanlar. Sıra Tartarin'e gelip de pencereden başını uzatınca ne görsün?.. Deve, baylar bayanlar, deve; Crau Ovası'nın ortasında, rayların üzerinde koştur koştur treni yakalamaya çalışan baş belası deve... Tartarin'in içine bir ateş düştü, gözlerini kapatarak köşeye büzüldü.

Bir dizi felaket olarak geçen Doğu seferinin ardından Tartarin kafasında evine gizli saklı gitme hesapları yapıyordu. Ama bu dört ayaklı hayvanın ayağına dolanması her şeyi imkânsızlaştırıyordu. Tanrı aşkına, nasıl girebilirdi ki böyle kente! Tek kuruş yok, aslanlar yok, hiçbir şey... Ama ne var? Deve!

"Tarascon!.. Tarascon!.."

Artık inmek gerekiyordu...

Fakat bu da nesi! Kapı açılıp da kahramanımızın fesi daha yeni belirmişti ki "Yaşa Tartarin!" çığlıkları garın cam kubbelerini titretmeye başladı. "Yaşa Tartarin! Yaşa aslan avcısı!" Bandolar, korolar, mızıkalar her yeri çınlatıyordu... Tartarin öldüğünü, bütün bunların da aldatmaca olduğunu düşündü... Ama hayır! Bütün Tarascon şapkaları havada,

sevecenlikle oradaydı. İşte cesur Kumandan Bravida, işte Silahçı Costecalde, işte başkan, eczacı ve işte şeflerinin çevresine gururla doluşmuş tüm kasket avcıları; onu çoktan omuzlarına almış merdivenden indiriyorlar...

Hey serap, sen nelere kadirsin! Tüm bu şamatanın nedeni Bravida'ya gönderilen kör aslanın postuydu. Bu mütevazı kürkün kulüpte sergilenmesiyle önce Tarasconlular sonra tüm Güney onu başlarının tacı yapmışlardı. Hem *Sémaphore* da bahsetmişti bundan. Artık bir aslan değildi Tartarin'in öldürdüğü, on aslandı, yirmi aslandı, aslanlardan marmelat yapmıştı o! Tartarin bunu bilmesede, daha Marsilya'ya vardığı an ünlüydü aslında ve coşkulu bir telgraf iki saat önceden haber vermişti gelişini.

Ama halkın coşkusunu esas artıran, toz ve ter içinde fantastik bir hayvanın kahramanımızın ardından belirmesi, gar merdivenlerini hoplaya zıplaya inmesi oldu. Tarascon bir an Tarask ejderinin geri döndüğünü sandı.

Tartarin hemşerilerini sakinleştirdi:

“Deve benimdir,” dedi.

Ve Tarascon güneşinin tesiri altında, insana safça yalan söyleten bu güzelim güneşin etkisiyle devenin hörgücünü okşarken ekledi:

“Asil bir hayvandır!.. Aslanlarımı avlarken hep yanımdaydı.”

Sonra Tartarin, mutluluktan yanakları kızarmış halde, kumandanın koluna girdi dostça; arkasında devesi, etrafında kasket avcıları ve halkın alkışları eşliğinde neşeyle baobaplı evinin yolunu tuttu; daha yürürken başlamıştı av hikâyelerini anlatmaya:

“Hayal edin,” diyordu, “bir gece Sahra'nın tam ortasındasınız...”

Alphonse Daudet (1840-1897): Tüccar bir ailenin çocuğu olan Daudet, ailesinin iflas etmesi üzerine eğitimini yarıda bırakıp Paris'te edebiyat çevrelerine katıldı. Şiir, roman, hikâye, mektup, anı-mektup türlerinde eserler verdi. Daudet'nin Değirmenimden Mektuplar'dan sonra, 1872'de yazdığı Tarasconlu Tartarin, Güney Fransalı bir av tutkununun Fransız Cezayiri'ndeki maceralarını anlatır. Yayımlandığı dönemde pek ilgi görmediyse de Don Kişot ve Sanço Panza'yı tek vücutta bir araya getiren naif palavracı Tartarin zaman içinde Fransız edebiyatının en sevilen komik karakterleri arasında yerini almıştır. Eser, on dokuzuncu yüzyılda Avrupalı zihinleri büyüleyen Doğu'ya bakışında hem bu oryantalist ilgiyi hem de bu ilginin nesnesi Doğu'yu mizahla dolu, güler yüzlü bir eleştiriye tabi tutar.

Kağan Kahveci: Galatasaray Üniversitesi'nde lisans ve yüksek lisans, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde doktora olmak üzere felsefe eğitimi almıştır. Fransızca ve İngilizce dillerinden kitap çevirisi yapmaktadır. Edebiyat ve felsefe dergilerinde öykü ve makaleleri yayımlanmaktadır.

